EM. GARLEANU

Cea d'intăi durere

NUVELE ŞI SCHIŢE

EDIŢIA III-a
(întregită)

MUNICIPIUL BUCUREŞTI BIBLIOTECA

NU SE ÎMPRUMUTĂ

SALA DE LECTURĂ
NU SE ÎMPRUMUTĂ ACASĂ

BUCUREŞTI

EDITURA LIBRĂRIEI „UNIVERSALE" ALCALAY & CO.
Calea Victoriei, No. 27

Amintirei

Victorului A. Baltazar

Scoţând a doua ediţie a cărţii acesteea, gândul mă poartă spre tine, tovarăşe, care mi-ai ilustrat pe cea d'întâi.

De fiecare pagină a mea, de fiecare schiţă a ta, ne legă atâtea vise! Azi visele tale, drag prietan s'au sfârşit! Dar inima mă îndeamnă să închin acestă carte amintirei tale, ca un prinos al cărui răsunet, mirât de puterile ai fi în sufletul meu, în lumea ta de neclintită şi veşnică tăcere, ştiu că nu va putea străbate niciodată, niciodată!

Em. Gârleanu.

Decemvrie 1909.

CEA D'INTĂI DURERE

MUNICIPIUL BUCUREȘTI BIBLIOTECA

Am crescut pe ulița boierească a Iașului, pe „Podul Verde", cum i se zicea odată, în fața grădinii lui Mihai-Vodă Sturza și 'n coasta pădurii Copoului. Am crescut pe ulița din capătul căreia privirea pătrundea până departe, spre șesul întins, în fundul căruia Cetățuia se ridica deodată, ca înălțată de niște brațe uriașe, mândre că pot scălda în razele soarelui un asemenea juvaier. Am mai apucat încă pe cei de pe urmă boieri, îmbrăcați totdeauna în haină neagră, cu pălării înnalte, rătăcind pe sub aleile de tei, cu ochii pierduți în urmărirea unui vis ce nu se poate îndeplini. Imi aduc aminte cum ascultam, toată ziua, trâmbițele ale căror glas războinic făcea să răsune cazărmile ce ne înconjurau casa. Toată lumea militărească era tărăbuită lângă noi, *„la deal"*. Nu odată am rămas uimit, în poartă, când regimentul *de linie* pornia la paradă cu tamburul major în frunte, un Țigan

cât un munte, purtând în cap o caciula de urs, cât o baniță de mare, haine numai aur, și 'n mână un buzdugan pe care îl azvârlia în aer de se rotia de două ori, apoi îl prindea în palmă și-l ținea o clipă sus, până ce clocotia glasul de tunet al tobei celei mari. Din poarta ogrăzii duceam mâna la pălărie, să salut militărește pe tata, care mergea călare în fruntea batalionului. Tata, parcă-l văd, se uita de sus, pleca sabia spre gâtul calului, ca sa-mi răspunda, iar eu mă credeam un soldat strașnic.

Multe am văzut în ulița aceasta, în multe întâmplări am fost și eu amestecat, și multe lucruri de pe acea vreme sunt închise în sufletul meu. De unele nu-mi aduc aminte, îs ascunse bine colea, și cine știe dacă vreodată farmecul sau durerea lor vor răsări iarăși în mintea mea, cum rasar, în unele nopți,dârele luminoase ale fărămiturilor de stele. Cine știe! Dar unele din aceste întâmplări mi-au rămas săpate în amintire, cu o atât de mare putere, încât, oricând, le pot vedea, le pot povesti, cum aș putea spune cea dintâi rugaciune pe care mama m'a învățat s'o înșir: cu mânile împreunate și 'n genunchi, în fața icoanei de deasupra pătișorului meu...

De multe ori m'am gândit la cea dintai durere ce-am simțit-o în inima mea de copil. O pot povesti așa cum aș fi văzut-o aseară, cu înțelegerea mea de acum, cu ochii și inima mea de atuncea.

...Poate să fi avut vre-o cinci-șase ani. Într'o

seară, mă jucam în grădinuța din față. Cum făceam grămezi de nisip, deodată clocoti strigătul grabnic și deznădăjduit al trâmbiței de foc. Și într'o clipă năvăli, în goana nebună a cailor, șirul întreg de care cu soldați, ale căror căști galbene tăiară repede o dungă luminoasă, în înseratul zilei. Apoi a fost un învălmășag de trăsuri, de călăreți, de ofițeri, de soldați alergând mai mulți, supt comanda cuiva, sau singuri în gâfâiala fugii. Se opriau unii pe alții, se întrebau, sau își strigau vorbe de abia spuse, apoi se aruncau în aceeaș goană grozavă. Un soldat sosì cu un plic; după câteva clipe, am văzut si pe tata, cu chipul îngrijat, trecând pe lângă mine fară să mă vadă. Ma răzimasem de parmaclâc, în colțul grădinuței, și priveam cu plăcere la neobișnuita mișcare a uliței.

Peste puțin veni în fugă slujnica noastra, mătușa Smaranda. Am văzut-o ieșind până în mijlocul străzii, țipând speriată: „Vai de mine, arde târgul". Atunci m'am strecurat printre două jaluzele desprinse, și bătrâna s'a trezit cu mine lângă dânsa. M'am uitat și eu: în fund, cerul se rumenise, unde de fum negru se ridicau în văzduh, și uneori câte un smoc de scântei scăpăra ca niște mărgele împrașțiate. Ne-am întors lângă poartă. Un călăreț trecu în goană; nu mult după aceia, alte pâlcuri de soldați se perindară ca niște vedenii. Seara se așezase ușoară; odată cu răcoarea ei, veni un miros acru și înnecacios; rumeneala cuprinsese tot cerul, iar

vârfurile copacilor din gradina lui Voda, se auriră, mișcate de vânt, pareau niște flacari ce ardeau legănându-se. Peste tot se întinsese o lumină dulce, de vis. Matușa Smaranda întrebă pe un trecător: „Mă rog dumitale, ce arde?" Acesta îi raspunse din treacăt: „Ulița Mare". Bătrâna își rosti numele, cum obișnuia să facă la orice întâmplare ce-i redeștepta mila sau mâhnirea: „Smărăndiță, Smărăndită!" Și iar se făcu tăcere. Numai de departe venia vuietul năbușit al unui zbucium. Mă cuprinsese o frică neînțeleasă. Deodată, gândul mi se opri la mama care plecase în târg. „Dar mama?", întrebai îngrijat. Bătrâna mă trase mai lângă dânsa, și-mi răspunse: „O să vie, conașule, n'ai mata teamă".

Nu știu cât vom fi stat în această așteptare încordată. Mama nu mai venea, nici tata, care pornise pe urmă. Deodată rasunară niște pași traganați. Privirăm în lungul uliței. În curând puturăm deslușì pe cei ce veniau: erau doi soldați cari duceau o năsălie. În dreptul porții dânșii se oprira: de supt pătura ce acoperia năsălia, ieșia un horcait răgușit, care se stingea cu totul o clipa, apoi izbucnia din nou. Am auzit bine și mi-a rămas sapat în adâncul minții fiecare cuvânt din convorbirea celor doi soldați. Cel d'intâi se întoarse și spuse, cu glasul plin de spaima: „Moare măi". — „Da, moare", îi răspunse cellalt. Intâiul urmâ: — „Să-l punem ici, în dosul porții, să-și deie sufletul în liniște". — „Să-l punem". Când zăriră pe mătușa

Smaranda, o trimeseră repede: „Fă-ți pomană și adu o lumânare".

Batrâna se zapaci, alergă numaidecât, și pe mine ma lasă singurel lângă stâlpul porții. Soldații nici nu ma văzură poate. Așezară năsălia în ogradă, chiar lânga parmaclâcul grădinuței, și unul dintre ei ridică patura. Lumina felinarului din fața se întindea până acolo. Horcaitul se auzi deslușit, aerul serii par'ca-i dase putere; cel ce sta întins, un pompier, înghiția în gâlgâiri adânci, par'că ar fi băut, însetat, apa. O grijă de ceva ce nu înțelegeam, mă facuse și mai mititel, și mă țintuise locului. Pieptul pompierului se ridica des, ca niște foi. „Scoate-i casca", spuse unul dintre soldați. Cellalt îi luă binișor casca.

Atunci se petrecu ceva groaznic. Pompierul scoase un strigat de durere, un strigăt așa de adânc, că mi s'a parut ca eșise din fundul unei hrube, de supt picioarele mele. Apoi, cu cea din urmă putere, vroi sa se scoale, se pravăli pe o coastă, și se răsturnă jos, trântind pe soldatul ce se plecase peste dânsul. Casca se rostogoli pâna lângă mine. Ranitul ramase pe pamânt, zbatându-se, iar fața' i se acoperì ca de un văl negru, ce se întindea cu încetul și pe jos: îi izvora sângele din cap.

Toate acestea s'au petrecut cât ai clipi. Nici n'am avut vremea sa ma înspăimânt. Aproape în aceeași vreme, putusem auzi, la spate, glasul mamei: — „Ce-i aici?". Apoi acel al tatei, întrebând pe soldați: — „Ce e, ce faceti?". Când mama se apropie și

înțelese ce se petrecea, și când, întorcându-se, mă zări pe mine, se azvârli, cu un țipet, sa mă ieie în brațe: — „Pentru numele lui Dumnezeu, ce cauți tu aici?" Mă ridică, apoi îmi întoarse capul cu mâna și mi-l sprijini de umărul ei.

In această vreme veni și matușa Smaranda. Am auzit scrâșnetul chibritului ce aprindea lumânarea, am auzit cele câteva cuvinte, întretăiate, ale soldatului ce povestia tatei: — „Un zid dărâmat..., da, peste dânsul... scos de supt dărâmăturile unei bolți"... Apoi o clipă de liniște, și pe urmă un suspin, un suspin lung, de ușurare, ca al unui om care se așează să se odihnească după un drum lung. Simții tremurul mamei. Tata o luă de braț: „Hai, ce stai și tu; hai, dragă". In urmă glasul bătrânei tânguia: „Smărăndiță, Smărăndița!".

In noaptea aceia n'am putut dormi. Intr'un rastimp, mi se păru că lumina candelei se înalță, se supțiază și se toarce mereu din caierul luminat al paharului, apoi se întinde de se strânge ghem împrejurul unei căști mari ce spânzura deasupra patului meu. Am țipat, a alergat mama lânga mine, și toată noaptea mi-am simțit mâna într'a ei.

A doua zi, m'am jucat ca de obiceiu. Tot ce privisem cu o seară mai înnainte, se șterse ca un vis. La întâmplarea din seara trecută nu mai gândeam, cum nu mai gândeam la zgâriiturile care mă usturaseră numai în clipa când mi le făcusem.

Dar a treia zi, rânduri-rânduri, soldații, treceau în pas domol, cu toți ofițerii lor, cu drapelul, și cu

goarnele ce sunau, duios, o rugaciune. „E o paradă", îmi spuse mama care mă ţinea în braţe, „o paradă, ştii ca atunci când a venit gheneralul". Eu n'am crezut; căci dela fereastră am văzut sicriul purtat pe un tun, iar, deasupra sicriului, *casca*. Şi atunci din nou mi-a răsărit în minte seara aceia.

Din nou am văzut pompierul întins jos, vărsându-şi chinul în suspinul adânc ce mi se păruse că ieşise de supt pământ. Mi-am dat seama că acum îl duceau undeva, departe, că-l luau de lângă toţi ai lui, săracul! Şi-am avut ţacea presimţire nedesluşită a despărţirii ce cândva nu se poate înlătura, presimţire care se naşte odata cu noi. Nu pricepusem tot, dar înţelesesem destul. Şi, ca şi când cineva ar fi vrut sa mă despartă, şi pe mine, de mama, am cuprins-o de gât cu amândouà mânele, şi-am plâns, zguduitor, cea d'intai durere a mea.

○○○○

UCIGAȘUL

Eșiam de pe sala întunecoasa și umeda a tribunalului. Eram cu un avocat, un vechiu prieten al meu. Cum străbăteam cu greutate prin împestrițătura de oameni pe cari patimele și ura îi poate aduna la un loc, trecu repede, prin fața noastră, un condamnat urmat de santinela. Condamnatul, un domn foarte bine îmbrăcat, ținea batista la ochi, și plângea cu sughițuri.

Prietenul mi-l arătă și-mi zise:

Uite-l, a dat foc, pentru ca apoi sa fie despagubit, a lăsat pe drumuri nu știu câte familii, și acuma când se duce, pe un an, la pușcărie, plânge ca o muiere.

Și adaogă cu desgust:

— Urîți îmi sunt oamenii ăștia...

Dragul meu, urmă el când eșiram afara în ulița, cât am fost procuror am avut de cercetat multe fapte. Și m'am încredințat că lașii cei mai mulți sunt

printre noi. Dumnezeu să mă ierte, daca-ţi spun, că din câţi oameni cunosc eu, nu se vor gasi zece care să-şi ia asupra-şi raspunderea faptei îndeplinite. Ca să-ţi dau o pildă de cum ştiu cei mici, cei umiliţi, să-şi primeasca soarta, să-ţi povestesc o întâmplare.

Am luat-o încet, pe supt copacii umbroşi ce mărgineau uliţa. Prietenul începu:

— Eram pe atunci procuror la Iaşi. Se facuse un omor la drumul mare, şi-a trebuit sa plec repede cu trăsura. Am sfârşit cercetarea uşor; când am ajuns, jandarmii şi pusesera mâna pe şatra printre ţiganii careia se gasea şi cel ce omorîse proprietarul. Ţiganul era dintre acei cari ucid ca şi cum ar bea un pahar de rachiu, sau ar mânca o găină de furat. In mintea lui nu trăia deosebirea dintre un fapt şi altul. O bestie. Aştia nu pot intra în rândul oamenilor... Mă întorceam spre Iaşi, când, într'un sat, în dreptul primăriei, îmi eşi notarul cu jandarmul înainte şi-mi spuse că, atunci chiar, se faptuise o rănire cu toporul.

Eram foarte grăbit, dar a trebuit să merg. Ne-am îndreptat cu toţii într'acolo.

Ograda era plina de oameni. Jandarmul i-a dat la o parte, şi am intrat în casă. Rănitul era un om în vrâsta mijlocie. Primise o muche de topor în cap, la ceafă, dar nu murise. Nu putea scoate însa nici o vorba. Nici nu se gândisera macar sa-l ducă la spital. Am poruncit sa-l trimită în trăsura mea, şi-am întrebat de cel ce lovise. Era vecinul, un moşneag. Am trecut alături. Intr'o odaie joasă, pe pat, lângă

un strajer, sta dânsul. Intr'un colț, în picioare, un om voinic, — fecioru-său; iar lângă cuptor bătrâna, — nevastă-sa. Când am intrat moșneagul s'a sculat în picioare. M'am așezat pe un scaun, l-am chemat lângă mine și l-am întrebat:

— Dumneata ai lovit cu toporul pe Cristea Dămian?

Moșneagul răspunse dârz:

Eu.

— De ce?

Bătrânul își trecu mâna peste gura, își potrivì mijlocul în chimir, se uită pe supt gene la mine, apoi vorbì:

— l-am dat cu barda, pentrucă dupa ce mi-a înjunghiat purcelul, s'a ținut și țanțoș, și mi-a tras o palmă. Mi-a înjunghiat un purcel, purcel de două luni, și l-am prins, că l-am văzut cum îl pârlea desdedimineață. Și aista-i al doilea purcel care mi-l mănâncă, mânca-l-ar... Doamne iartă-mă...

— Ei, îi zic eu, și pentru un purcel să omori omul?

Moșneagul dădu cu mâna, să n'am grijă:

Nu mai moare el, că doar nu l-am lovit să moară. L-a bătut tot satul odată și n'a murit, că-i soiu rau. Soiul rău nu moare.

— Și cum l-ai lovit?

Moșneagul stătu puțin pe gânduri:

— Păi cum... Ia, așa, bine...

— Nu: așa bine! Spune-mi cum?

— Pai... m'am dus în ograda lui, și i-am zis:

„Măi, da' purceii mei îs de făcut pomană pentru sufletul bunicătei? De ce mi-i înjunghii mă, c'o să te ieu de beregată". El atunci, cum era cu barda în mâna dreaptă, a trecut-o în stânga, și mi-a trântit o palmă zdravănă. Eu, i-am zmuncit barda, și i-am făcut odată vânt. Și Dămian numai ce-a căzut moale la pământ... Eu, când am văzut așa, și cum eram singur, că nu mai era nimeni cu noi, am strigat la fecioru-meu, să vie, să-mi ajute să ridicăm pe Dămian de jos, că țipa și gemea de durere. Pe urmă a venit și oamenii de ne-a găsit pe amândoi, pe mine și pe fecioru-meu, acolo... Iaca așa...

In clipa aceasta se deschise ușa, intră un jandarm și-mi aduse vestea:

Să trăiți, domnule Procuror, până la spital rănitul a murit.

La vorbele acestea moșneagul tresări ușor, dar rămase locului. In tăcerea care se făcu, glasul bătrânei se auzi de lângă cuptor: „Dumnezeu să-l ierte". Apoi prinse să bocească. Moșneagul încercă să-și facă cruce, dar se opri repede, spuse numai și el: „Dumnezeu să-l ierte".

Atunci, din colțul odăii, eși la lumină feciorul bătrânului. Veni, se alătură de tată-sau, îl dădu cu umărul mai încolo, și îi zise:

— De-acu lasă!

Apoi se întoarse către mine:

— De-acu pot să spun: Eu l-am omorît. Ca tătuca nu credea să moară Dămian, așa, dintr'o lovitură, și-mi spusese, acolo, pe loc, să-l las pe

dânsul să facă cele câteva luni de gros, ca el tot îi bătrân, și eu muncesc mai din greu acasă, și ajut mai mult mamucai. Și eu am lăsat să fie așa, ca Dămian n'a văzut cine l-a lovit, că eram numai eu cu tătucă, și când i-a dat tătucai o palma s'a și întors să fugă, și eu, cum eram cu barda în mână, că cioplisem un par să-l înfig într'o spartură de gard, am văzut roșu, și l-am lovit pe la spate. Și dacă a murit, Dumnezeu sa-l ierte. Da' eu tot nu puteam să trăesc, să știu pe tatuca în gros pentru mine, ca m'ar fi muncit gândul.

Bătrâna bocea mai tare. Moșneagul își șterse fruntea de sudoarea ce-i picura pe fata. Ceilalți rămaseseră încremeniți...

L-am arestat. Mai înainte de a-l ridica mi-a cerut voe să se duca într'un colț. Acolo, și-a scos cizmele cu creți, de și-a pus o pereche rupta de opinci. Și-a lăsat cojocelul cel bun de pe dânsul, și a luat un mundir vechiu. A sarutat pe rând mâna bătrânilor, și-am dat sa plecăm. La ușă se oprì, de chema pe tată-său. Apoi se căuta în sân, scoase o basma, o desfăcu și luă dintr'însa o hârtie galbenă. O întinse moșneagului și-i spuse:

— Iacă, hârtia de plata ghirului; că te o pune să-l mai dai odată.

Apoi plecă fără să privească înapoi.

M'am plimbat înca mult cu prietenul meu, dar n'am mai vorbit nici unul. Ne cercetam sufletele.

TATĂ

„Te miri de ce ma gasești mâhnit", ma întreba prietenul meu în ochii caruia cautam cercetator? Iar dupa câtăva vreme adaoga: „Mi-au plecat toți copiii la țara. Am ramas eu cu nevasta". Dupa ce spuse acestea căzu pe gânduri. M'am uitat din nou în ochii mari, adânci, umeziți de stropul lacramei sfarâmate în repedele clipit al genei. N'am mai spus nici o vorbă. Mă gândeam la omul acesta potolit, mulțumit în mijlocul a-lor lui, lângă nevasta pe care o iubea mai presus de orice, alături de copiii fără de cari nu putea trai. Ce rar se găsesc oamenii aceștia, și cât n'am da să schimbam, măcar pentru un an din traiul lor, întreaga noastră viața ravășită, viață cu zilele spulberate de catre furtuna dorințelor și plăcerilor neizbutite. Mă uitam cum a doua lacrima răsărea iarași, ca un bob de margăritar, în scoica de sidef a ochiului. Prietenul lui vorbi:

„Tu care ești singur, dragul meu, nu vei înțelege mâhnirea mea. Ai venit acum la mine, peste câtăva vreme te vei întoarce iarăși între cei patru pereți ai odăiții tale liniștite, între lucrușoarele puse și ramase la locul lor de zile, de saptămâni întregi.

„Nici o schimbare nu vei găsi, — aceiași salcâmi dela fereastra, aceleași strigăte pe uliță, la acelaș ceas, aproape aceleași scrisori săptamânale, și, rar, aceiași prieteni cari, fie vorba între noi, nu prea sunt legați sufletește cu viața ta de cunoscator al multor lucruri... Tu ești singur, ești deprins cu lâncezeala aceasta care pentru mine e ucigătoare. In casa noastra trebue sa tresalte viața, s'o simțim. Uită-te împrejur: pentru ca sunt la biurou, să luăm de pildă cuțitul acesta de os; eri, nu mai departe, nu l-am gasit la locul lui; l-am cautat un ceas, îmi trebuia sa tai o carte, și deabia l-am aflat, știi unde? colo supt vraful cela de cărți. Il ascunsese Sandi. Și de câte ori am nevoie de atâtea ori îl caut. Ma necajesc, nu-i vorba, dar cu câta bucurie nu țin cuțitul în mâna când știu că s'a jucat Sandi cu dânsul. Clopoțelul cela de lângă mâna ta, lasa-l, lasă-l acolo, a capătat el și alte trântituri, nu ca aceia ce poate să i-o dai fara voia ta clopoțelul acesta ma trezește întotdeauna dupa prânz, când deabia ațipesc, după munca grea a dimineței. Dar cum mânușița lui Sandi e departe, azi, vezi tu, clopoțelul par'că nici nu mai e, iar eu, pentru că știam că nu o să fiu trezit, nici nu m'am culcat. Să văd câte ceasuri sunt: sunt patru și jumatate. Peste

câteva clipe ar trebui sa sosească Puiu dela şcoală. Par'că-l aud: trânteşte portiţa, îşi aruncă taşca pe biblioteca din sala, apoi se repede ca o furtună să mă sărute. Şi nu-mi loveşte auzul dupăitul, pe scări, al lui Vasilică, dupăit de ursişor plin de viaţă; îmi loveşte aràtarea, aşa din senin, a Miei, cu pàlăria ferfeniţita, la o parte, crezându se tare cochetă, cu întreg boclucul de hârtii şi poze subţioara, cu zâmbetul cela strâns, ca într'un degetar de argint, în gropiţa dela colţul gurei. Vezi tu, toate acestea îmi lipsesc'.

Apoi se uită într'un colţ.

Uite, Miea şi-a uitat tot boclucul despre care ţi-am vorbit. Şi cât l-a cules şi l-a aşezat şi l-a bătăturit! O să i-l trimit chiar azi. Strânsura asta de hârtii e cea dintai gospodărie a ei, gospodarie care o să pregàtească pe cea de mâne, cea temeinică, la casa ei de femee harnica şi cinstită... Dacă ar da Dumnezeu să o vad aşa!... Dar sunt bolnav... cam slăbit.

La gândul unei aşa de mari fericiri, neliniştea de acum se schimbase pentru dânsul într'o boală grozavă de care n'ar fi putut scăpa. Am căutat să l liniştesc.

Deodata îşi aminti ceva.

Hai, îmi zise, sa-ţi arat un lucru.

In odaia de alàturi, într'un sertar încuiat, pastrase tot felul de amintiri ce se legau de viaţa celor patru copilaşi ai lui. Marturii de botez, corde-

luțe, jucarii. De supt un vraf de hârtiuțe, scoase un caiet.

Uite caietul lui Puiu, caietul din clasa a doua primară — (acum a trecut în liceu, îmi adăogă cu mândrie, ca și când n'aș fi știut despre aceasta). Vezi ce bine scria de pe atunci! Dar bagă de seamă. Uită-te cum a scris cuvântul *„Tabla"*, și privește, ici, mai departe, cum a scris *„Tată"*, Cu câtă răbdare și iscusință e așternut *T* dela Tată. Privește bine cu câtă mlădiere, alintare copilărească, e trăgănata coada literei în jos — ca brațul lui când ma apuca de după gât sa mă sărute. De multe ori, în astfel de lucruri mici, neluate în seamă, se ghicește tot sufletul unui copil.

Prietenul închise caietul, se mai uita înca odată, peste tot, în sertarul din care se împrastia nu știu ce mireazma umedă, patrunzătoare ca mirosul florilor de tei, apoi îl închise, puse cheia în buzunar și ne întoarseram amândoi în biurou.

In astfel de clipe cineva trebue lasat singur singur cu gândurile lui. Astfel de înduioșări au ceva din poezia plimbarilor ascunse, în serile pline de mirosul crinilor, ce tânjesc, singurateci și mândri, pe tulpinele lor înalte. O privire, o vorba — care niciodata nu poate fi la locul ei — împrăștie tot farmecul acestei suferinți curate și rare. M'am sculat sa plec, dar prietenul, împotriva așteptării mele, îmi puse mâna pe umăr și mă oprì.

— Ce rău îmi pare că tu, cu sufletul tău duios, n'ai putut încă simți iubirea de părinte. In legătură

cu asta, urmă el, o sa-ți povestesc ceva. Sunt de atunci vre-o șapte ani, Puiu avea trei ani. Sa stam.

Ne așezarăm iarăși pe scaune, la locurile ce le avuseserăm înainte; prietenul meu își sprijini cateva clipe fruntea în palma, apoi lăsa să i cada mâna, și începu:

...„Plecasem într'o lunga calatorie, numai eu cu copilul, cu Puiu. Sunt rastimpuri când, alaturi de un copil sau nevastă, pornesc sa ratăcesc în lume. Tu știi. E o patimă. Cum ași fi calatorit și acuma să fi putut! Pe drum, între straini și locuri necunoscute, pacea te învăluie mai ușor; privelistile frumoase: munții, apele, satele pierdute în ceața, departe în clinurile munților acoperiți de paduri întunecate, îți ușureaza inima, îți racoresc sufletul ca aripa unui vânt ce se strecoară între piept și faldul hainei care te înabușa. Asa sunt calatoriile. In anul acela am cutrierat Italia. Doua luni de zile am alergat dela un oraș la altul, dela mare la uscat și iarasi la mare. Minunile de artă, în muzeie, sau prin mănăstirile ascunse, ca niște comori prin munți, toate mi-au furat din privire și din suflet. In urma unei asemenea călătorii te simți obosit și doresti să te întorci cât mai repede în căsuța ta mica, cu lucruri de toate zilele, cu o altfel de poezie, pe care sufletul o poate cuprinde. De câte ori nu ai simțit tu cât de mărginit ți-i sufletul, cât de puțin poate încapea într'însul! Așa eram eu atunci; și am fugit din Italia, am fugit pe coasta Dalmației, într'un oraș vechiu, pe zidurile căruia vremea s'a

scurs, de veacuri, ca apa pe o stâncă ce n'a putut-o clinti din loc. M'am dus în Raguza. N'ai fost? Să te duci îndată ce-i putea. Trebue să vezi zidurile acelea mucigăite, pe care petele de rugină par niște ochi însângerați, și-n fața cărora par'că ai vrea să pari mai mare, decât ceeace ești, în strâmta ta haină de *om modern*. Trebue să calci pe treptele înguste, săpate în munte de cine știe ce mâini, să treci pe supt porțile întunecate și umede de răcoare, sa privești din prevazul lor marea întinsă, să privești insula smălțuită în verde, și să te lași încins de fâșia vântului înnecat în mirosul amar de olendri, ca să înțelegi tot farmecul neașteptat al acestui loc. Nicăeri n'am văzut marea mai albastră ca aici, nicăeri n'am simțit, mai puternic, legătura sufletului meu cu nemărginirea de apă ce tresaltă veșnic, alături de tine, întinzându-ți brațele sa te ia la sânul ei. Nu știu de ce, dar de când am vazut marea la Raguza, nu mi-am putut închipui altfel moartea, decât ca un val albastru ridicându-se domol, ca să-ți cuprindă mijlocul și să te adoarmă... Am stat aici o săptămână, și poate aș mai fi rămas de nu mă alunga lângă ai mei, o întâmplare ce ți-aș fi spus-o mai repede, dacă nu mă oprea amintirea acestui oraș.

...Intr'o seara am luat pe Puiu și-am pornit spre port. Mă dusesem să văd escadra engleză, care venise chiar în dimineața aceia și ancorase în radă. E ceva neobișnuit privelișteа unor vapoare mari cât niște cetăți, clătinate mânios de valurile unei

mări înfuriate cum era Adriatica atuncea. Am privit câtva, dar pentrucă furtuna se întărea, cerul se acoperise deodată de nouri groși, și de lângă cuirasate începuseră să se desprindă bărci ce aduceau pe marinarii învoiți în port, m'am întors înapoi. N'am apucat să fac nici un sfert din cale și o ploaie rece, o ploaie biciuitoare începu sa cadă. Am intrat cu Puiu în cea dintâi cârciumă ce ne a eșit în cale. Se înoptase, un băiat aprinse lampa unsuroasă atârnată de mijlocul tavanului, și am cerut o cafea. Așteptam să steie ploaia, dar ea se înteția pe fiecare clipă, iar de departe veneau bubuiturile înăbușite ale valurilor ce se spargeau de țărmuri. Cum isprăvisem de băut cafeaua și căutam să patrund ceva pe deschizătura înnecată în umbră a ferestrei, deodată se deschide ușa, și, într'un zarvăt grozav, intră, unul după altul, vre-o treizeci de marinari engleji. Mesele nu le-ar fi ajuns, poate nici vinul; mă gândeam eu, când din mijlocul lor se desface un fel de uriaș bărbos, roș la fața, și se îndreapta către masa mea. Ce e dreptul am simțit un fior; repede, ca o clipire, mi-au trecut prin cap toate amintirile grozave despre acești Lupi ai marilor. Vroii să mă ridic, să plec, dar, în aceiași vreme, uriașul se apropia, se pleca, luă pe Puiu în brațe, și, în spaima mea, îl ridică cu furie de două ori până în tavan. Apoi îl sărută apăsat pe amândoi obrajii, îmi făcu semn să n'am frică, și în limba lui, pe care credea că nu o înțeleg, cu un glas cald ce tremura, începu a număra, lăsând mâna, odată cu

fiecare numar, de sus până aproape de dușumea:

Unul, doi, trei, patru, cinci.

Și arata că sunt ai lui. Avea cinci copii, departe, acasa. Se mai uită înca odata la Puiu, în ochi îi stralucirâ doua lacrimi, și, scoțând un strigăt cu o adâncime de durere ce nu se poate descrie, se aruncă spre ușa și se facu nevazut.

In cârciuma se întinse tacerea. Mă înăbuși plânsul, luai pe Puiu în brațe și eșii afară. Ploua mereu. Marea spumega în urlete, iar departe, în învălmașagul valurilor, felinarele de pe catarge sclipeau ca niste ochi ce nu puteau adormi de dor".

Am plecat dela prietenul meu, cu sufletul strâns la gândul ca, acasă, nu ma aștepta nici un copil sa-l pot saruta.

ooo

OCHIUL LUI TURCULEȚ

Prietenul mă dojeni:

— Pentru ce stai de o bucata de vreme atât de posomorît?

Nu mă simțeam tocmai bine; i-am raspuns:

— Sunt cam bolnav.

— Mofturi! Ți-a intrat în cap, ca la babe, că ești bolnav, și-o ții morțiș. Privește frumusețea din prejurul tău, și-o să vezi cum te însănătoșezi. Ești doar poet!

Intram cu trăsura printre lanuri de rapița; un vânt ușor legăna floarea galbenă, aurită în revarsarea celor dintâi raze ale soarelui. Pe margini, în zări, pădurile rămâneau în urmă, albăstrii, păreau că lunecă una după alta, pe fața cerului, ca niște nori. Câte un ciocârlan se ridica deodată, din fața calului, și zbura pe o parte, ciripind ascuțit.

Priveliștea îmi întări puțin sufletul.

— Ei, și ce ai? mă întrebă batjocoritor prietenul.

— Mă cam doare capul.

Prietenul ridică puțin sprîncenele, zîmbi în colțul buzelor și suspină prelung.

— Ei, dragul meu, zise dânsul, ce păcat că nu se poate înlocui și capul, ca ochiul lui Gavrilă Turculeț!

Îi cunoșteam de mult meșteșugul de povestitor. „Întâmplarea cu ochiul lui Turculeț, trebue să aibă hazul ei", mi-am zis, și l-am rugat sa mi-o spue.

— „Ce-o să-ți povestesc, începu prietenul, s'a petrecut acum vre-o trei ani. Eram ca și acum, doctor de plasa la Urziceni, în apropiere de București. Am fost totdeauna atras de Capitala, ca fluturii de flacara lumânarii. Îți cam pârlești din când în când aripele, nu-i vorba, dar când nu poți zbura, Bucureștiul îți dă mijlocul să te târii, și tot e bine. Eram, după cum ți-am spus, doctor de plasa. Foarte iubit de țărani, făceam și pe duhovnicul, în ciuda popii. Le iertam păcatele pe-un cap, fară de parale, bine înțeles. Așa nu m'am mirat de loc, când, într'o buna dimineață, m'am pomenit cu Turculeț, ca vine sa-mi vorbească. Dar întâi sa ți-l descriu. Închipuiți un băetan, încă odată mai înalt și mai gros ca mine, bălan, cu niște buze cărnoase, cu fața rotunda, ce, dimpreună cu părul cârlionțat, ieșea de supt pălaria mare, purtată pe ceafă, ca o floarea-soarelui. Ținea totdeauna mâna dreapta afundată în chimir, gata sa plătească. Șavea un mers neobișnuit: când calca, se ferea par'că să nu desfunde pa mântul. După cum ți-am spus, numai ce-mi răsare namila asta de om înaintea mea, în cerdac.

Ce mai veste Turculeț, îl întreb?

Bună, sarut mâna.

Ce e?

M'aș însura, coane...

Imi spunea vorbele acestea, ca și când aș fi putut sa-l opresc dela isprava ce-și pusese în gând.

Bine, Turculet; și pe cine iei?

Pe Zamfira.

Lui Saftoiu?

Lui!

Ehe! Halal de tine, am adaogat.

Fata era cea mai bogata de prin parțile acelea. Fată de mocan cu câteva mii de oi, ce crezi!

Flăcăul se înfierbântase:

Imi dă și zestre mare. Imi da casele din deal. o vie, doua perechi de boi, o vaca, si, pe deasupra, trei sute de oi. Imi dă zestre buna. Nu-i vorbă, urma el mai afundându-și mâna în chimir, parale am și eu, dar tot nu strică sa ai mai multe.

Pâna aici flacaul îmi vorbise înfocat. Numai ce-l vad însa, ca pune capul în pământ, și începe mai domol.

Mocanul, tat-sau, ma vrea, ca știe ca-s om de treabă, om cu stare. Fata parc'ar face nazuri. Ca ea, ce-i drept, are de toate. Ca nu-i lipsește nimic. De asta nu pot zice.

— Ei, și ție ce-ți lipsește?

Flăcăul nu-mi raspunse deadreptul.

— Ei nu-i lipsește nimic, îi întreagă. Da eu, dă., știi, sunt cam beteag.

Si se scarpina în cap.

Deabia acum îl înțelesei. Am uitat să-ți spun ce era mai însemnat: bietul Turculeț se împunsese cu'n țăpoiu, și pierduse un ochiu, dupa ce stase o mulțime de vreme în spital. La drept vorbind, lucrul acesta nu prea strica unui baetan atât de frumos ca dânsul. Dar pesemne fata era năzuroasă.

Bine, Turculeț, daca nu te ia cum ești, nu te iubește, ma.

Ba m'o fi iubind dânsa, decât, da, m'o fi vrând întreg.

Ce-e de facut atunci, îl întreb eu?

El își lua aer în piept, semn ca aveà sa povestească ceva:

Pai, de asta am venit și eu, coane Iorgule. Ca aseara stam, știi la un pahar de vin, cu Năstase Militaru, și din una'n alta vine vorba și despre fata. Și el numai ce-mi zice: — „Tii! da prost ești, mai Gavrila!" „De ce ma?" — „Păi, fiindcă ai parale și nici macar un ochiu nu poți să-ți pui, mă!" Eu am ramas cu gura cascată; da el mi-a mai zis: — „Bine ma, boierul nostru are un ochiu pus, și vede ca mine și ca *tine*". — „Ce spui bre!" — „Să n'ajung până mâine, mă, dacă mint". Și m'a trimis la 'mneatale, că zice ca 'mneatale trebue să știi unde se pun ochii la oameni. Eu dau pentru lucrul asta patru poli în cap, de face trebuință.

Proprietarul, era adevărat, avea un ochiu de sticla.

La urma urmei de ce nu și-ar fi pus și Turculeț al meu?

Tot aveam să mă duc a-doua zi în oraș; i-am spus:

— Bine Turculeț băete, sa ți punem și ochiul daca vrei tu. Mâine disdedimineață să fii la mine, să mergem.

A doua zi către prânz, eram pe ulițele Bucureștiului, cu Turculeț după mine. Eu, cam stingherit, o luasem cu câțiva pași mai înainte.

Turculeț venea în urmă, cu pălăria lui cea mare cât o roata de car, cu cismele înalte, de iuft, în ale caror crețuri aducea aninate câteva paie tocmai din Urziceni.

Am ajuns și am intrat în pravalie. Turculeț al meu și-a scos pălăria, s'a plecat la ușă să nu se lovească, a venit până în mijlocul prăvăliei, și, când a răsuflat odată, a facut vânt la niște hârtii de pe un raft, trimițându-le sa zboare până jos.

Câteva cucoane ce erau înăuntru se făcură nevazute.

M'am îndreptat către stapân, un neamț gros cu ochelari, pe care-l cunoșteam, și i-am spus să-i puie băiatului un ochiu.

Turculeț se apropie, și adaoga sfatuitor:

— Da vezi 'mneatale să se lovească bine cu ast' de-l am.

Neamțul zâmbi, îl luă prietenește de mijloc și-l duse la fereastră, să-i vadă culoarea. Apoi căuta în sertare, prin cutii, și așeză flăcăul pe un scaun. In

scurt, treaba era făcută. După ce sfârși, luă pe baetan de mână, și-l duse în fața oglinzii.

Turculeț rămase o clipă cu gura căscată, apoi fața i se luminâ de un zâmbet ce păreà că-i izvorăște din ochi, din gură, din fiecare părticică a obrazului, și izbucni deodată într'un hohot scurt și puternic de râs. Pe urmă se lovi cu mâna dupa ceafă și se întoarse către mine:

E ochiul meu și pace!

Și cum nu putea să-și curme mirarea, adăoga, ca pentru dânsul:

Halal!

Când a vazut ca trebuia să platească mai puțin decât bănuia, nu-i venea sa creadă. A stat câtăva vreme cu mâna în chimir, să vadă, n'o să-i mai ceară ceva! Când a înțeles că lucrul e hotărît, spuse neamțului din toată inima:

Mulțamim!

Și am plecat.

La han, când să ne suim în trăsură, l-am întrebat:

Ei, cum îți vine?

Turculeț se uită prin prejur, cu băgare de seamă, apoi se apropie de mine și-mi spuse în mare taină:

Imi vine *ghine*, da par'că tot nu văd așa de limpede!...

In sat vestea s'a împrăștiat ca fulgerul. Toți îl suciau și-l învârteau. Seara s'a și pus la cale logodna cu fata mocanului.

A doua zi de dimineață, beam cafeaua. Deodată

mă pomenesc cu mama lui Turculeț. „Vine să-mi mulțumească, mi-am zis". Bătrâna se opri în ușă, își puse mâna la bărbie, plecă pe umăr capul, și îmi spuse cu glasul amărât:

— Barem nu-l lăsași, coane Iorgule, să-și tragă băiatul sorții. Acu o să ni-l ia la oaste, și ce mă fac eu!...

. . . . . .

— Ți-e mai bine? ma întrebă, zâmbind, prietenul, după ce sfârși.

I-am răspuns râzând înca:

— Mare doctor ești, coane Iorgule!

Mă vindecase!

oooo

VIERUL

După ce suirăm dealul, numai miriști, cu hotarele însemnate prin ruguri de mure, dădurăm de-o arătură proaspătă, îngrădită jur împrejur cu nuci tineri.

— In vale-i viea moșneagului, îmi spuse prietenul. Arătura trebue să fie a lui.

Poposirăm puțin. In față se prăvălea valea cu viea îngălbenită de răceala cam devremioară a toamnei. Ici colo câte un nuc bătrân își înrotea frunzișul bogat, deasupra căruia cioarele cârâiau, gonindu-se una pe alta, dela nucile rămase nescuturate. In față se ridica alt deal, acoperit și el de vii; câteva case răzlețite luminau priveliștea, oarecum tristă, a acestui frunziș gata să moară supt cele dintâi brume. Deasupra, nourii se strecurau unul după altul, aruncau pete de umbră peste deal, apoi treceau dincolo de zare; și'n răstimpul când soarele rămânea neîntunecat, priveliștea se dezvelea mai

zâmbitoare, ca și cum din vârful dealului s'ar fi tras de peste dânsa vălul ce o acoperise.

După ce ne odihnirăm, trecurăm arătura cu pământul ei clisos, și o luarăm pe-o cărăruşă îngustă, printre butucii de vie. La o cotitură ne răsări înainte moşneagul.

— Iaca și moş Vasile, îmi spuse prietenul.

Moşneagul înainta zâmbitor spre noi; când ajunse lânga prietenul meu, se opri și-i întinse mâna:

Mare ți-i minunea Doamne! spuse dânsul. Da oare ce o fi dat peste gândul dumitale, *conaşule,* să ți-l îndrepte și spre locurile *este?*

Apoi se întoarse către mine:

„Il cunosc, iaca, de când era *atitica*" și își scoborî palma mai lângă pământ.

Ei moşule, ce să fie, îi raspunse prietenul, ia am venit să te vedem și noi, și să mai mâncăm vreun strugurel de poamă.

Moşneagul îmi facu din ochiu și zise râzând:

Zi aşa! Poama sireaca te-a adus! Apoi că și poama ca a mea nu mai găseşti pe ici! Nuu! nu mai găseşti.

Moşneagul întinse mâna și o roti arătând întreg crângul, apoi spuse rastit:

Haidem.

Haidem moşule.

Moşneagul o luă înainte. Trecurăm îndelung prin vie, apoi intraram într'o livadă de perji și gutui; după cei din urmă pomi răsări, dintre tufele de

lilieci, casa, mititică și chipeșă supt chica galbenă a acoperișului de paie, — ca o floare de romaniță.

Moșneagul strigă scurt și apăsat:

— Babo!

Deodată începù să foiască de supt toate tufișurile: găini mari, odolence; rațe, de toate soiurile, leganându se de picioarele lor scurte; gâște, cu penele crețe ca zburlite de vânt; și amanda cu toatele în ogradă. Pasa-mi-te eșise baba din casă și paserile o primeau.

— Ce să-i faci! eu cu viea și dânsa cu dihăniile ei, ne spuse, pe deasupra umarului, moșneagul mărunțel, alb ca omătul și pe cap și'n barbă.

Prietenul se ascunsese după spatele moșneagului.

— Babo, îți aduc un boier, și gâci mai pe cine îți aduc? strigă moșul.

Baba zor nevoe să dea moșneagul jos, să vadă. Moșneagul nu; se încordase și o țineà locului.

— Gâci mai pe cine, babo?... Stai nu te pripi... Moare baba de neastâmpăr... Ei, haide, uite-l.

Babei nu-i venea să-și creadă dintr'untăi ochilor. Mai apoi unde nu începu:

— Valeu! conul Tănăsică! Puiul mamii, lumina babii; uite cum a crescut. Eu l-am ținut în brațe, păcătoasa de mine, eu l-am ridicat în lume, eu!

Și începe baba a-l săruta pe ochi, pe obraji, și-a-l *nineri*, și-a-l descânta.

— Ei, lasă-l babo, îi strigă moșneagul. Lasă-l că l-ai lehemetisit cu atâta dragoste. Hai, repede:

must și alb și roș, poamă, nuci, pastramă; hai, scoate de toate *fetișcana* moșului.

Baba se duse ca un titirez. Moșneagul ne face cu ochiul:

— Sireaca de e fetișcană!

Apoi contenește din râs și adaogă:

— Femeie slabă de minte!

Și iar ne îmbie după dânsul.

O luarăm pe după lilieci, trecurăm în ogradă, și pe urmă în casă: două odăițe despărțite de o tindă în fundul căreia se deschidea, ca o gură de balaur, cuptorul. Pe prichiciul cuptorului, al ferestrelor, spânzurate de coardele bagdadiei, numai gutui mari, galbene ca aurul cel bun; unde și unde, printre gutui, câte un măr domnesc, își aprindea rumeneala. Prin colțuri, înfipte între lăvicere și pereți, și în fața icoanelor, mănunchiuri de sulfină. Și o mireazmă în casă de să te adoarmă nu alta!

— Așa! Ia stați pe pat de vă odihniți.

— Da frumos îi la dumneata, în casă, moș Vasile.

— Hm! îți place? Păi dă, casă de creștin, făcu moșneagul. Ce vreți, casă curată, cu icoane, cu lăvicere, cu...

Tocmai atunci intra și baba cu o strachină plină cu poamă.

— Cu babă, urmâ moșneagul făcându-ne din ochiu.

Baba se supără foc:

Ia tacă-ți gura, că ești om bătrân doară.

— Bătrân, nu zic ba, da tot mai bătrână eşti tu.

Şi iar ne făcu din ochiu, după obiceiul lui.

Baba puse strachina jos şi se întoarse furioasă către moşneag:

— Iaca, ce-mi auziră urechile! Păi tu ai apucat holera cea mare, şi mai ai obrazul să grăeşti?

Moşneagul se strica de râs. Când eşi baba iar ne spuse, aşa, ca să ştim numai între noi:

— Femeie slabă de minte!

Şi dădu cu mâna, adică: („lăsaţi-o în plata Domnului!").

Baba fripse pastramă, aduse un ulcior cu must, aşează o măsuţă joasă în mijlocul tindei şi trei scaunaşe.

Noi cu moşneagul ne aşezarăm la masă; baba nu vroi nici în ruptul capului să se puie lângă noi; dânsa doria să ne slujească cu ceeace ne trebuia.

Am mâncat pastramă cu mămăliga, am băut must, caci moşneagul ne îndesa cu paharul de foc. Când ajunserăm la poama, moşneagul îşi suflecă mânecile ca pentru cine ştie ce ispravă mare, şi ne alese el poama.

— Uite, mâncaţi din strugurii *ştia*. Is tocmai de pe coastă; din ei am scos mustul ist roş.

— Bun vin are să fie moşule.

— Bun, d'apoi struguri ca aiştia unde mai găseşti în tot cuprinsul ista!

Şi-i citeam în ochi moşneagului cât de rău îi parea că nu-i afară, în largul lui, să-şi rotească mâna şi să ne arate întreg crângul.

La sfârșitul mesei moșneagul făcu semn babei:

— Acuma!

Baba se duse și peste puțin se întoarse cu niște struguri cu bobițele cât degetarul, galbene ca chihlimbarul; prin pielița străvezie se vedea cum sta mursa ca aurul topit.

Moșneagul facu ochii mici, lua un strugur, se uită la el, în zare, și ne spuse:

Da de asta ce-ați zice?

Minunată poamă moșule.

Tii! ce mai vorbă, asta-i poama grecească... Poama de asta nu găsești în tot ținutul. Numai eu mai am. Ia gustați.

Am luat câte un strugure și am mușcat din bobiți ca dintr'un aluat rece, aromat și dulce, dulce cum îi mierea.

Asta-i poama grecească, urmâ moșneagul.

Statu puțin pe gânduri apoi spuse:

Câtă bătaie de cap am avut eu pentru poama asta! Am avut și *procesț* pentru dânsa, cu grecul.

Cu care grec, moșule, întrebă prietenul.

Cu Panaite; conul Gligori îl cunoaște, să-l întrebi. Comedie mare conașule, a fost o comedie la *trebunal; panaramă* nu alta.

Mai bău un pahar de must și începu:

Acu' grecu ista, de unde până unde, se oploșește în Crâng, or *hi* acu vre-o cinsprezece ani. Grecu, cu bani, cumpără ici, peste deal, o vie, și o prinde numai cu viță de asta. Noi, câți eram pe aici, l-am primit bucuroși; ce, el nu era om? Ce să so-

cotiți însa că dela o vreme, noi cei vechi, rămăsesem, ce — unde i vorbă — în urmă de tot cu viișoarele noastre. Toti cumpărătorii de poamă și de vin, la grecu. Ca doar avea viță de ast' străină! Să calicim și mai multe nu. Așa, mă socotesc eu, și mă duc odată la el și-i spun: „Sărut mâna coane Panaite, uite ce te-ași ruga: noi am rămas tare în urmă cu viișoarele noastre, dă-ne și nouă câteva cârlige din vița cea străină, că ai destulă, să putem prinde și noi un gologan-doi". Tii! când a auzit grecu să mă omoare! „Să deie el vița, vița lui? poama lui?" Și m'a dat, scurt, afară. L-am tot așteptat eu sa-l scarmăn puțintel, dar la urmă m'am gândit altmintreli. Ce-am făcut, ce-am dres, că am pus mâna pe vre-o zece cârlige: am plătit un drac de băetan, și pentru cinci gologani mi le-o pus în palmă. Așa! Par'că 'mi suflase duhul sfânt să fac asta; peste un an dă o molimă în viea grecului și nu mai rămâne cu nimică. Da peste vre-o șase ani (moșneagul se opri, mai bău un păhărel și urmă c'un zâmbet șiret), peste vre-o șase ani, ici, în spatele casei, Vasile Arvinte avea numai poamă grecească. Sireacu Vasile Arvinte (și iar se opri să deie de dușcă un păhăruț). Grecu află și hai la judecată. Hai! La trebunal lume de pe lume. Dă-i în sus, dă-i în jos, grecu nu, că i-am furat vița. Colo la răspunsuri, baba, care știa, să se deie de gol — femee slabă de minte — eu de colo *hât* îi iau înainte: — „Apoi, domnule judecător, ce mai la deal la vale, vița asta eu am adus-o de prin străinătăți". Grecu de colo: — „Din

care strainatatile ma rogu' (moşneagul îşi prefacu vorba ca grecul) „din care strainatatile?" Aici-i-aici! din care strainatăţi? O cam sfeclisem sa vă spun drept. Dar bietul conul Gligori, tatăl dumisale, (făcu moşneagul uitându-se la mine) care mă apăra, pe loc o chiteşte: „D-le judecător viţa e adusă dela *Atina,* de catre un băcan grec din oraş". Procestul se amână ca sa aducem pe grec. Am dat greculiui patru galbeni, şi ce crezi d-ta? Grec şi Grec, creştin, Grecul jura ca mi-o adus viţa dela Atina! Ei îţi place? Ptiu! batu-l-ar Dumnezeu de proclit, să jure mincinos pentru patru galbeni! Auzit-aţi una ca asta?

Pai daca nu jura ce te făceai moş Vasile?

De asta aşa-i, facu moşneagul. De atunci să nu mai vad pe Greci în ochi!

Apoi facu ochii mici, ridică iar un strugure până în dreptul lor, şi zise cu zâmbetul lui şiret:

Da ce să-ţi spun, viţa lor mi-i dragă.

Şi de-acolo ne-am pornit pe râs, şi-am râs şi vorbit până spre seara. Când să plecăm moşneagul haţ, dintr'un cotlon, o scripca hodorogită şi un arcus zdrenţuit, şi-am suit potica în cântecul lui:

De-am ajunge pân' la toamnă
Leliţă Ioană.
Să beu vin să frig pastramă
Leliţă Ioană !....

In deal ne-am oprit în dreptul unui stejar bătrân. Moşneagul lăsă scripca în jos şi ne zise:

— Vedeți-l? stejarul ista l-am sămanat eu. Imi era hotar la început. Poate să aiba vre-o cincizeci de ani. Pe urmă mi-a trecut hotarul la nucul cela, pe urmă la cellalt nuc, și acum mi-i tocmai, hăt, la cei doi plopi. Toată valea păn'acolo 'i a mea.

Apoi iar ne strânse mâna și ne spuse:

— Să știți ca vă aștept la anul. Auzit-ați? Cine știe, poate că la anul oiu trece și de cei doi plopi.

Ne uitarăm la moșneag. Să fi avut peste optzeci de ani; sta drept, cu ochii tineri și stralucitori.

— O să venim atunci și la anul, moșule, raspun serăm după ce, privindu l, ne încredințarăm ca o să-l găsim și atunci.

— Și la anul, și peste doi ani tot aici's. V'aștept, zău v'aștept: cu casa, cu masă și vin vechiu.

Mai dăduram mâna odată dar el nu se mulțumi.

— Ia stați feților, să vă sărute moșneagul pe frunte.

Își șterse mustațile și barba cu mâneca, și ne sărută pe rând.

Apoi se uită bine-bine în ochii noștri, și ne batu cu palma peste obraz.

Când să ne despartim hop și baba. Se repezi, jaluindu-se, la prietenul meu:

Stai coane Tanasica, stai, sa te sărut și eu. Că cine știe de te-oiu mai vedea. Ca mâine mă fac oale și ulcele, că-s bolnavă și beteagă. Vai de capul meu!

Moșneagul o dădu la o parte:

— Lasă fetișcana tatei că nu mori tu cu una cu

două. Am eu ţidulă dela Sfântul Petru, că o să trăeşti cât lumea. Haide, puiule, că mai am eu să-mi macin viaţa cu tine. E-hei!

Şi cum o luă mai cu deasila, în jos, pe carare, se întoarse şi ne făcu, aşa, cu mâna, adica: „Lăsaţi-o 'n plata Domnului, ca-i femeie slabă de minte".

oooo

IN AJUNUL ANULUI NOU

Conul Grigori și coana Ruxanda n'au copii: singurul copil ce avusese, o fată la care țînuseră ca la ochii din cap, murise, s'a împlinit anul. Dela dânsa le rămăsese copilașul, amintire vie pe urma odorului pierdut. Nepoțelul era un băețel gingaș, cu ochii negri-negri și umezi ca și când ar fi plâns într'una, și neobișnuit de deștept. Semana cu mama lui cum seamănă un ochiu cu altul. De multe ori, coana Ruxanda, sta ceasuri întregi într'un colț al odăiei, și de acolo, îi urmărea toate mișcările: în clipitul genelor, în adusul capului, când se uita încotrova, în înseninarea ușoară, ca o adiere, a feței, în suspinele fugare pe cari, așa din senin, această inimă plăpândă le avea, dânsa întrezărea viața copilului ce se odihnea acuma în pământ. Când se îmbolnăvește nepoțelul, bătrânii nu mai sunt pe lume: tânjesc, nu mănâncă, nu dorm, nu vorbesc, copilul și iar copilul. Ce are? Ce-i lipsește? Toți

doctorii din târg, toate jucăriile din dughene, toate îs împrejurul pătișorului. Un zâmbet al lui e ca o revărsare de lumină. Pentru râsul lui, pentru ca să-i vadă gurița deschisă ca o floare, și-ar fi dat, bieții, și viața...

E în ajunul anului nou. Bătrânii au umblat două zile de-arândul ca să cumpere jucării. Astăseară le-au așezat pe toate în câte un colț, ca să nu se vadă.

S'a înnoptat, și, cu toate că au aprins lampa, perdelele nu-s lăsate; pe luciul geamului se văd, afară, lunecând fulgii mari de ninsoare. Din când în când răsună clinchetele zurgalăilor dela sănii, iar câteodata și pocnetul scurt, al vreunui harapnic, umblă urătorii. Conul Grigori stă pe divan, lângă sobă, și ține nepoțelul pe genunchi; coana Ruxanda, în picioare, îi privește pe amândoi.

Uitându-se zâmbitor, cu înțeles, la soția dumnisale, bătrânul începe a povesti:

— „Era odată, dragul *tatei,* un copilaș, un copilaș frumos ca tine, și cuminte...

„Tot ca tine", adăogă coana Ruxanda, pe care nu o răbda inima să tacă.

— „Și cuminte cum nu era altul pe fața pământului de pe atunci — acum ești tu, dragul tatei. De cumințenia lui se dusese vestea peste 9 nouă mări și țări; ba ajunsese vestea până la casa Anului celui vechiu și bătrân, care avea să plece pe alte tărâmuri, cum pleacă cel de acuma. Și ce și-o fi zis anul cel gârbovit de zile: „Așa bătrân cum îs

eu, am să ma duc cum oiu putea, cum n'oiu putea, să văd așa minune de copil". Și-a luat, bătrânul, traista, toiagul de fier, și a purces la drum. Și a mers, și-a mers, moșneagul, până în dimineața zilei când avea să-și ieie ramas bun dela pământ, și numai ce-a ajuns într'un târg. A luat ograda de ograda, căutând, caci nu-l vedeau decât copiii; pe ceilalți oameni îi împiedeca puterea lui să-l zaresca. Cari cum îl vedeau pe el: — unii îi săreau în spate, alții îl trageau de suman, alții îi smunceau traista: „Da mi și mie moșule, da-mi și mie". Cum îs plodurile, obraznice. Bietul moșneag începuse a se cai: „Pe semne ceasul rau m'a'ndemnat, gândea dânsul, sa-mi las eu liniștea, și să mă iau după o vorbă". Ajunsese pe la rohatca, gata să iasă din târg, când, obosit, mai cu seamă ca începuse și a viscoli, se așeză pe prispa celei din urma case, își puse traista și toiagul lângă dânsul și-și sprijini capul în palme. Numai iată ca se deschide ușa, și iese un copilaș, care-l privește cu mila și-i zice: „Vino mosule în casa de te odihnește puțin". Batrânul se scula, intră înauntru, și puse într'adins traista cu jucarii pe masa, în lumină, doar ar straluci mai tare. Copilul par'că nici nu le vazuse; i-a așezat moșneagului un scaunaș, lânga sobă, și i-a dat să mănânce o bucata de colac uns cu miere. „Dar mama unde ți-e?" îl întrebă. „S'a dus pâna 'n târg" răspunse copilul. — „Să-ți cumpere jucării?" adăogă iscoditor moșneagul. — „Noi suntem săraci, mama n'are bani pentru jucării; s'a dus până

la o ruda", raspunse tot așa de cuminte copilașul. Batrânul a'nțeles atunci că găsise copilul despre cumințenia căruia ajunsese vestea până la el. Atunci i-a făcut cu mâna peste ochi, așa, copilul a lipit genele și a adormit îndată. Și iată ce a visat... Părea că plecase cu moșul care-l ținea de mână, și cum ieșiau din ogrăgioara, deodată se ridică un omăt cât casa: dar moșul suflă odată și ca prin farmec se deschide o cărare lungă, lungă, acoperită de iarbă verde, din care se ridica miros dulce de toporași; iar pe de marginea cărării tot felul de copaci: smochini cu frunzele late, și roadele zăharisite gata"...

— Ai vazut tu vreodata smochine zăhărisite? Ia arata i tu Ruxando.

Boerul clipi din ochiu și coana Ruxanda aduse de pe masuța o cutie plină, plină.

Așa, de acestea.

... Mai erau: curmali, portocali, caiși... (coana Ruxanda le aducea pe măsură ce conul Grigori le numea; nepoțelului i se îmbujorase fața de bucurie). Așa, așa, ca aceste. Și printre frunze ce păsari nu cântau? Sticleți, scatii, măcălendri, canari, de cei cari ai văzut la cucoana Marghioliță, — și era un zărvăt și o fericire în copacii ceia, măi, măi, măi! Iar pe demargini ce crezi că era? Nu zău, ce crezi? Flori? Nu. Ningea de prăpădea pământul. Și așa mergând, numai ce într'un loc se sfârșește calea verde, și se ridică un munte de omăt. He-hei! gândea copilul. Când colo tocmai aici îl și

adusese. Căci unde nu începe a sufla moşneagul pe o parte şi pe alta, şi pe ce parte sufla, omătul se spulbera şi se dezvălea, una câte una, feţele unui palat mândru, cu aurării la porţi, cu grădini împrejur, cu ferești multe şi cu scări de marmoră. Şi deodată, aşa din văzduh, sare un pitic de bătrân, — poate să fi avut o sută de ani şi nu era mai mare ca tine — cu o barbă lungă de mătura pe jos, îmbrăcat într'o cataveică verde cusută cu fir, iar în mână aducea cheia palatului. Ştii tu cine era? Nu? Hm! cred şi eu: era Statul-palmă-barbăcot. Râzi, hai, de aşa nume? Aista era un ghiuj glumeţ şi zurbagiu, cum e conul Năstase al nostru".

Coana Ruxanda îndata ce auzise de moşneag, se furişă până într'un colţ, luă un moşneag ce semăna aidoma cu Statu-palmă şi puse jucăria pe scaun. Când copilaşul îl văzu, sări de bucurie, apucă pe conul Grigori de gât şi-l sărută.

Dar pe mine? întrebă coana Ruxanda. Şi dupa ce o sărută şi pe dânsa, conul Grigori urmă:

..... „Anul cel bătrân şi gârbovit, luă cheia din mâna piticului, deschise porţile aurite şi intrară în palat. Ce n'a văzut copilul? Toate bogaţiile pământului, acolo erau. Moşul, îi spuse: „Iată palatul acesta cu tot ce ai văzut în el, e al tău". Dar copilul se mâhni şi spuse bătrânului că n'avea ce face el cu aşa palat mare, cu atâtea bogăţii nenumărate, şi că mai bine i-ar fi părut dacă palatul ar fi fost atât de mic, să-l poată aşeza în căsuţa lui, să i-l poată vedea şi mama. Moşneagului i-au

plăcut mult vorbele acestea, au eșit dinnauntru, a făcut un semn și palatul s'a strâns mititel ca o cutie strălucitoare. Apoi i l-a dat copilului: „Uite ia-l, să-l duci acasă, și să știi, puiule, îi zise sărutându-l pe frunte, să nu dorești bogății mari și strălucitoare, ci atâta cât poți tu stăpâni". Apoi se făcu nevazut. Copilul se trezi obosit în pătișorul lui; căci deși i se păruse lui că dormise, el făcuse într'adevăr drumul ce ți-am spus, și mare i-a fost mirarea când pe masuța de lângă pat, găsi palatul cel mic, luminat, cu porțile aurite, cu scările de marmoră, și cu ferestre multe. Uite ca cel de dincolo".

Conul Grigori se întoarse spre cealaltă odaie, în care coana Ruxanda se strecurase mai dinainte, și unde, în mijlocul mesei, stralucea, ca o bucată de argint, un palat cu ferestrele luminate, cu grădini încărcate cu flori, în mijlocul cărora, apa unui avuz, juca stralucind ca un colb de pietre scumpe. Nepoțelul se repezi într'acolo și se opri, cu ochii strălucitori, în fața minunatei jucării.

Vezi, îi zise conul Grigori, uite, daca ai fost cuminte, și ție ți-a trimes anul cel bătrân un palat frumos ca și acela.

Nepoțelul statu puțin pe gânduri, se întoarse, se uită drept în ochii bătrânului și răspunse:

— Nu, mie nu mi l-a trimis anul cel bătrân.

— Ba el, puiul mamei, adăogă zâmbind coana Ruxanda.

— Nu, mie mi l-a trimes mămița, eu pe dânsa am visat-o, răspunse din nou copilul.

Conul Grigori rămase mut, în ochi îi răsări deodată două lacrimi mari, și-și lăsă capul în mâni. Coana Ruxanda izbucni în plâns, și se aruncă de luă copilașul în brațe:

— Da, puiule dragă, mămița ta ți l-a trimes, mămițica ta!

oooo

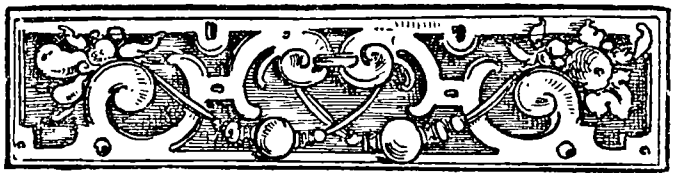

INTIMPLAREA

Cum se întorsese dela târg, porunci să i se facă un ceaiu, îl înjumătăți cu rom, îl dădu de dușcă și se culcă. A doua zi îl găsiră mort, în pat, — culcat pe o parte, cu mâna supt cap. Nici o urmă de zbuciumare, de suferință, nimic.

Slugile curții și oamenii de pe moșie se perindară, unul câte unul, pe lângă patul stăpânului, duceau mâna la gură, rămâneau câteva clipe cu ochii mari deschiși, privind mortul, apoi, făcându-și cruce, se depărtau, fără să scoată o șoaptă.

După părerea tuturor, întâmplarea aceasta nu putea veni așa din senin. Să-l fi lovit cineva nu, nici nu era atins... Să-l fi otrăvit? Hm! cine? Om bun, prea bun încă, darnic, omenos în toate întreprinderile, cine ar fi putut avea un gând pismaș asupra lui? Totuși, ziceau oamenii, ceva-ceva trebuie să fi fost. Sandu al Radului adusese vestea într'un pâlc de oameni, dimineața:

— A murit boierul. Iaca l-a găsit întins în pat, fără suflare. Şi doar aseară când s'a scoborît din trăsurică a vorbit cu mine: om în toată puterea, în toată sănătatea. Că doar şi tu erai acolo măi *ista*.

Păi.

— Şi tu mai Simeoane.

— Şi.

— Ei, îţi place!

Lucru curat nu-i la mijloc, adăogă un altul, iar ceilalţi deschiseră ochii mari, speriaţi, şi rămaseră pe gânduri.

Toate vorbele erau însă de prisos; moartea venise pe nechemate şi atâta tot. Il îngropară, îi plânse tot satul, şi în urmă zilele îşi luară faţa lor obişnuită. Venise conul Nicu, băiatul boierului, şi trebile moşiei se urmară lanţ, firește, care cum trebuia la locul şi vremea ei.

Conul Nicu era om harnic, priceput şi omenos ca şi tată-său. Oamenii începură a-l iubi cu tot dinadinsul, şi ar fi fost în stare să se deie în foc la un cuvânt al lui.

Altminteri şi la trup, la faţă, conul Nicu era leit tatăl. Scurt, lat în spate, sângeros peste măsură, obrazul plin şi înflăcărat ca para focului, ochii mici, rotunzi şi galbeni, ca doi bănuţi noui. Când îl zăreau, ţăranii socoteau că au pe bătrân dinaintea lor: „Conul Iordache în picioare, să nu fie de-o măsură", îşi spuneau.

Dar soarta care potriveşte toate, aşa cum vrea

și crede dânsa, potrivi ca și conul Nicu să aibă aceiași măsură, și la trup și la patimi, cu sărmanul conul Iordache. Și ce se întâmplă? Într'o seară, după ce mâncase mai mult și băuse tot așa, la târg, unde se dusese să petreacă și el ca ori și care muncitor — cum petrecuse și conul Iordache în decuvremea nopții în care se stinsese — se întoarse la moșie și se culcă. A doua zi vechilul, venit să-l scoale, îl găsi mort, în același pat. Singura deosebire era că bietul conu Nicu părea că se luptase până să-și deie sufletul: fața îi rămăsese încruntată, buzele strânse. Vechilul încremeni de groază.

Nici nu se 'mplinise anul dela moartea celuilalt. Când auzira oamenii de întâmplarea aceasta, își făcură cu tot dinadinsul cruce, și nu îndrăzniră să se apropie de odaia în care dânsul se sfârșise.

Seara, la rateș, oamenii nu mai conteniră să se întrebe unii pe alții. Fiecare iscodea câte ceva.

— Că vezi dumneata, șoptea un moșneag, rezemat de tejgheaua crâșmarului, lucrul nu-i curat. Nu mor doi oameni, așa, unul dupa altul, în același loc. Or fi avut și el păcate de ispășit. Cu noi, da, se purtau bine, dar cu alții, mai știi! Cine poate ști! Ai Văidanii n'au murit tot așa, tatăl și băietul, unul după altul, în Leordeni? Vezi că-i blestemase biata Anița, și blestemul se prinde că-i al necuratului. Cruce de aur în casă!

Moșneagul se închină, și, tragându și cojocul pe

umar, vroi sa iasa, dar un altul care prinsese cu urechea îl mai opri și-i spuse tare:

Nu, moș Dumitre, locul îi blestemat, locul pe care e casa.

— Mai știi, răspunse batrânul, și eși pe ușa, îngânând cuvinte fară înțeles.

Pe conul Nicu îl duseră la groapa, ținându se cu toții mai în urmă, închinându-se mereu.

La îngropare nu venise nici o ruda. Adica ce rudă era: un moș, frate mai mic al conului Iordache. Toată averea i se cuvinea lui acuma; dar, fie din nepăsare, căci era el bogat și fără moștenirea asta, ori de frică sa nu i fie și lui scris s'o parasească prea de curând, nici nu abătuse pe la moșie. Trimisese numai un om să ferece hambarele, șurile, odaile cu tot ce aveau în ele, iar moșia o arendâ. Din ograda caselor se împrăștiase toți, într'o clipire de ochi, îndată dupa scoaterea mortului. Arendasul se mută într'altă pereche de case, mai mici, de cealalta parte a târgului.

Curtea rămăsese pustie. In ograda nepietruita, brusturii crescuseră în voie, întinzându și frunzele lor, cele late și verzi, ca un acoperământ deasupra pamântului umed; iar lânga cerdac, loboda se înalțase ca o pădurice din care mai nu s'ar fi zarit omul. Veni și toamna cu ploile ei reci și repezi, cari băteau, prin geamurile sparte în odaile întunecoase; pe pereți șurluiau vinele gălbui de apă, scurse din ulucele sparte; iar ușile de pe la poduri, uitate deschise, se repezeau, uneori, bătute de vânt și poc-

neau înăbușit ca niște lovituri de maiuri, scuturând acoperișurile șubrede de draniță. La spate, livada ridicată în dâmb, îngălbenită, părea că păzește, jalind, singurătatea aceasta.

Nimeni n'ar fi trecut pe acolo noaptea. Un pândar trecuse într'o seară — gândind într'aiurea se vede, căci altminteri nu s'ar fi avântat pe locuri de aceste și când a întors capul și a văzut *curtea* veche, a rupt-o de goană ca un apucat, și nu s'a oprit decât acasă, căzând leșinat lângă prispă. A doua zi când și-a venit în simțiri, tot satul știa că Gavrila, pândarul, trecând pe la curtea cea veche, a văzut două umbre care se strecurau, una după alta, pe streșina casei. Și de atunci în colo nici ziua nu se prea bizuiau oamenii să-și îndrepte pașii într'acolo.

Omătul iernei îmbracă ograda, curtea, și livada în alb. Și atâția nămeți năpusti viscolul în pareți, ca mai nu se mai cunoștea casa. Odăile, lucrurile cari ajutasera traiul celor doi stăpâni, cine știe poate și parale nici pe acestea nu le căutaseră stateau acolo, îngropate supt acoperemântul rece al vremei grele de iarnă.

Când a început să se împrimăvăreze, au pornit șuvoaiele; casa se desgoli, răsări mai neagra și mai posomorîtă, cu ferestile întunecate ca niște hrube; pareții se mucezira de umezeală.

Și'n scurt loboda se înalță iarăși, sălbatecă, înadușind celelalte buruieni, în tot cuprinsul pustiu al ogrăzei cu gardurile putrezite.

Mult s'au mai mirat oamenii când într'o buna zi, un călăreț cu o căciulă țuguiată, spătos, că te mirai cum de nu deșăla căluțul mic ce-l aducea în buestru, se sui dintr'o întinsoare în deal la curtea părăsită. El a tras, de-a călare, poarta, s'a strecurat înăuntru, apoi a luat-o prin lobodă până lângă cerdac. Nu i se vedea dintre buruieni decât vârful caciulei. A stat puțin, pe urmă a înconjurat casa, apoi a eșit din ograda, a lăsat hârlogii pe gâtul calului, și s'a scobortît spre rateș. Aici opri căluțul și întrebă pe cei câțiva oameni ce stăteau pe prispa:

Da', ce, conul Iordache nu mai ține moșia?

Oameni îl priviră mirați; unul îi răspunse:

— Conul Iordache a murit. Și-a murit și conul Nicu. Dar dumneata cine ești?

Omul deschise ochii mari, rămase o clipă încremenit, apoi lovi cu mâna în vânt, a desnădejde, dete calcâie calului și porni fără să răspundă.

Cine-o fi? întrebă unul.

Ia vreunul care n'a auzit de moartea boerilor. La conul Iordache veneau mulți să ceara ajutor.

Cine știe cine-o fi fost! Ia vre-un om necăjit, săracul, adăogă cel mai tânăr.

Și țaranii se uitară în zare, dupa un norișor de colb care înfășura poate o durere.

Intr'o noapte, prin August, o noapte frumoasă, calda, și presărată cu stele, o scânteie îndrăzni să facă ceiace înfricoșase pe atâția oameni: aprigă ca un fluturaș, scânteia a avut milă de căsuța conului

Iordache și-a conului Nicu; s'a ridicat, ușoara, din focul de găteje făcut de doi copilași, a zburat peste livadă, și s'a scoborît pe dranița putrezita de plopi.

Și o flacară vie se ridică deodata, palind strălucirea stelelor și rumenind tot satul. Oamenii eșiră speriați pe prispe, și când văzura că se topește curtea, se minunara, se îmbarbătara unii pe alții, și veniră cu toții până la poartă, de unde priviau cum se ridicau vălvataiele spre cer. Și rasuflau par'ca mai ușurați că scapau de sălasul duhurilor rele. Unul n'a îndrăznit să păsească în ogradă! Dar când, din prejurul ferestrelor aprinse, cazura perdelele în scrum, pe paretele luminat al odaiei, în care se sfârșiseră de zile cei doi stăpâni, apăru, o clipa, portretul conului Iordache. Apoi flacările îl încinseră repede, în vălul lor, ca pentru a-l ocroti.

Cei ce-l văzuseră, jurau ca-n strecurarea repede, cât un răsuflet, chipul conului Iordache îi privise încruntat, cum îi privia altadata în rarele lui clipe de mâhnire.

oooo

INNECATUL

Gheorghe Nicoară, călăraș cu schimbul, și fratesău, un băețandru căruia nu-i mijise mustața, veniseră să adape caii în Siret. Cum scoborau spre vad, băiatul spuse:

— Ia te uită, bădiță, colo, supt mal, ce buștean a adus apa!

Călărașul privi într'acolo, apoi strânse calul în călcâie și intră până la mijlocul râului. După ce se uită, țipă deodată:

— Îra măi, un om înnecat!

Băețandrul încremeni locului. Călărașul îi strigă:

— Fugi până ici la moară și chiamă pe moș Vasile.

Băiatul lovi cu funia căpăstrului în cal, și o lua spre moară. Se întoarse repede înapoi. Morarul nu era acolo.

— Atunci, repede-te și adu pe tătuca. Luați și o frânghie.

Rămas singur, călăraşul se apropiâ sa se uite Privi îndelung. Înnecatul fusese izbit de apă în mân cătura malului şi se prinsese între nişte radăcini. Şuvoiul îl bătea, mai să-l zmulgă să-l ducă la vale.

Călăraşul auzi nişte glasuri, se întoarse şi, cunoscând pe cei de pe mal, le răcni:

Măi Toadere... Năstase... veniţi ca-i un om înnecat. Hai de l-om scoate!

Flăcăii ramaseră puţin pe gânduri, apoi scoborîră povârnişul. Dupa ce se uitară într'acolo, unul se scarpină în cap şi spuse:

Păi... cum să-l scoatem, măi Gheorghieş?

Iaca bine. O să vie tata, o s'aduca o frânghie, l om lega şi l'om trage pe mal.

Calaraşul se uită înspre sat.

— Uite-l, vine.

Peste puţin, sarea de pe cal un ţaran carunt, dar voinic.

— Uite-l colea, tata, între radacini.

Ţaranul îşi scoase opincile şi intră în apa, pană la brâu, de veni lânga feciorul său. După ce privi, se scuturâ si zise: „Haidem!" Calaraşul descălecă, cei doi flacai nu se mai codira, veniră şi dânşii. Băeţandrul se întorsese; privea de pe mal.

Ţaranul desfăcu funia ce o avea încolăcita pe după umăr:

— Aşa! Să-l legăm.

Îşi suflecâ mânecile, înnoda capul frânghiei de un braţ al înnecatului, supţioară, apoi luă capătul cellalt, îl trecu de două ori împrejurul pieptului

calului, și l aduse sa-l lege de cellalt braț, ca un ham.

— Bine! Acum desfaceți rădăcinile.

Flacaii dadura la o parte rădăcinele, calarașul apucă de capăstru calul, și, încet-încet, îl scoase în susul apei, pe mal.

Tocmai atunci venea și morarul, moș Vasile. Flacăii îl chiuira, și dânsul scoborî către ei. Era un bătrân scurt, cu mustățile roase, cu ochii mici, lucitori, supt căciula albă, țuguiată.

Da ce-i feților? Ce-ați pescuit?

Când vazu pe cel înnecat își dadu caciula pe ceafa și se apucă de par:

— Pai bine ma, ce n ați lasat *rumânul* sa se ducă la vale? Boclucuri de *iste* îmi trebuiesc mie? Și dumneata, bade Dumitre, doar ești om batrân, și te potrivești *copchiilor!*

Tatal calărasului se apropiă de moșneag și i raspunse:

Nu ți-e rușine la obraz sa graiești așa? Da' ista n'o fost și el om ca mine si ca dumneata? Ce-i câne sa i dau drumul pe apa?

Moșneagului îi sticleau ochii si prinse sa fluere a pagubă, apoi zise:

Pai daca aș fi prins pe toți umflații cari au trecut pe ici, va mai macinam cu fainâ?

Mai stătu puțin pe gânduri, și adăoga:

— Pai asta-i treaba *premarului.*

A lui, răspunse calarașul, ma duc sa-l chem. Da' pană atunci dă un tol, o rogojină, să-l învălim.

— „Da' lasă-l, că *deghe* s'o imprimăvărat, nu arde așa soarele", bodogăni bătrânul și rămase uitându-se la mort.

Ceilalți se traseră deoparte, vorbind încet.

Călărașul, văzând că n'o poate scoate la capăt cu mușneagul tehui, rupse o creangă de mesteacăn, acoperi cu dânsa mortul, apoi plecă după primar...

Vestea se răspândise repede. Oamenii din sat începuseră să se adune. Veniseră bărbați, flăcăi; câteva femei stăteau departe, cu mâna la gură, galbene de frică.

Într'un târziu, după ce le trecu mirarea, bărbații prinseră să vorbească tare. Unul întrebă:

— Măi, cine să fie?

Altul răspunse:

— O fi de prin târgul Romanului, că-i îmbrăcat în strae nemțești.

Și altul încheiă:

Dumnezeu îl știe!

Dar cum venise primarul, se desfăcu din mulțime un băetan, dădu la o parte frunzele ce acopereau fața mortului, se uită de aproape, apoi spuse:

— Ista-i din Săbăoani. Îi Pintilie Epure din Săbăoani. L-am văzut și zilele trecute, în târg, își cumpăra un *surduc*. Îi Pintilie Epure din Săbăoani, că doar îl cunosc.

Primarul se întoarse către notar și-i porunci:

— Atunci *tilifonează* 'mneata la Săbăoani. O fi așa cum zice băetul.

Notarul porni, mergând încet, plecându-se când

într'o parte, când într'alta, ca și când scotea un picior dintr'o groapă ca să deie cu cellalt în alta.

Deodată, ca eșită din pământ, se repezi o babă țipând:

— Valeu, valeu, mămucuță!

Babei i se înnecase și ei, mai acum câțiva ani, feciorul deabia întors din oaste. De atunci își eșise din minți și bătea drumurile, jălindu-se tuturor.

Se trânti la capul mortului și începu să bocească în gura mare:

— Valeu, băietul mamei, valeu! Cum te-ai prăpadit; cum ți-ai pus capăt zilelor! Cine te-o 'ndemnat la pierzanie, puiul mamei! cum nu te-o iubit nimeni pe lumea asta, de te-o lăsat să-ți răpui zilele!

Un fior trecu prin sufletele oamenilor. O femee se bătu cu mâna peste gură:

Păzește-mă doamne, că alta n'am ce zice:

. . . . . .

Au stat cu toții așa până târziu, povestind despre toți înnecații de pe locurile acelea.

Se înserase. Notarul se găsea în treburi, trecea dela unul la altul, spunând cum ajunsese la primărie, cum telefonase la Săbăoani, la Roman, parchetului. Dar răspunsul nu venise încă.

Deodată se auzi vuietul unei căruțe purtate în goana mare. După câtăva vreme căruța se opri, și dăuntru sări, speriat, galben la față, un țăran. Deabia putu întreba:

— Unde-i frate-meu?

Primarul îi eși înnainte:

— Înnecatul, ți-e frate? Ești din Săbăoani?

— Ni-i frate, îngână venitul, căutând cu ochii spre mal.

Apoi să-i facem hârtiile în regulă, o sa vie și domnul procuror, adăogă primarul.

Țăranul vorbi ca într'aiurea:

Pai, o să-i vie nevastă-sa, că i-am spus. Eu am luat caruța asta dela un vecin, și m'am repezit, când am auzit ca l o adus apele aici. Că îmi moare un copchil acasa... și mi-i nevasta bolnavă, și n'am para frânta'n pungă. Am avut numai leul ista de parale, că vândusem un lăvicer.

Oamenii se uitara nedumeriți unii la alții, iar țaranul se îndreptă spre mal.

Când ajunse lângă înnecat, dadu creanga de mesteacăn la o parte, se uită la dânsul, apoi se puse într'un genunchiu, și-i căută buzunarul pantalonilor. Vîrî încet mâna, scoase o pungă, o deschise și găsi un franc. Pe urmă, se întoarse către oamenii care-l urmăriseră, și zise:

L-am găsit. Că eu i-l dădusem să-mi iee niște făina dela moara, și el, Dumnezeu să-l ierte, s'o hârjonit cu un flacău și o căzut, de l-o luat apa, că nu știa să'noate. Și am rămas fără de un go logan... Și mi-i nevasta bolnavă, și-mi moare copchilul...

După ce spuse acestea, se duse la căruță, se sui, întoarse calul și dădu biciu.

Oamenii rămaseră în urmă, încremeniți, fără să poată scoate vreunul o vorbă.

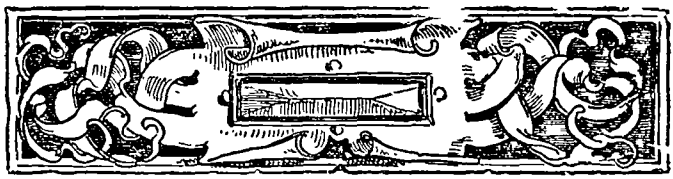

UITAT

S'a sculat de dimineață, s'a îmbrăcat repede, adică ce îmbrăcăminte? și-a pus halatul și scufia pe cap, și s'a scoborît în grădină. Dar n'a stat mult supt umbra rece a copacilor; îl chinuia par'că un gând ascuns, un gând îmbucurător care avea să se împlinească. Și, ca și când ar fi fost să găsească această bucurie undeva, pe-o masă, în colțul vre-unui sertar, boierul se grăbi să se întoarcă în odăița lui. Bău pe jumătate, cafeaua, deschise geamul, și, când mănunchiul de raze se împrăștie pe podelele curate, începu să îngâne un crâmpeiu dintr'un cântec. Simțea o voioșie rară. O voioșie rară, el, care nu râsese de ani de zile, care nu mai ținea minte de când nu avusese o clipă liniștită, — liniștită în toată puterea cuvântului; o voioșie rară, el, sufletul chinuit de singurătatea celor patru odăi goale de lucrurile pierdute, în mezaturi, pentru datorii, fapt ce îndepărtase pe toți ai lui.

Şi deodată ochii boierului întâlniră colţul alb al plicului vârît supt muşamaua mesei. Luă scrisoarea, o deschise, şi urmări pentru a nu ştiu câtea oară rândurile ce i se păreau scrise mai citeţ, deşi nu se deosebiau întru nimic de celelalte:

... „Mai am sa-ţi aduc prin aceasta o mare veste: nepotul mieu şi-al tău se însoară. Joi, la ceasurile opt seara, o să-ţi trimeata o trăsură sa te ducă la biserică. Să fii gata, să te îmbraci ca pentru o asemenea slujbă".

Azi era Joi; seara de astăzi avea sa aducă ceasurile opt. Cum sa nu se gătească? Dar numai decât! O sa caute hainele lui cele bune. Se simţia atât de uşor, de când ştia că-i iertat de catre aceia pe cari dânsul îi iubea în tăcere.

Puse plicul la loc, luă cheia, şi alergă în camară. De mult nu umblase broasca ruginită a lăzii: — se deschise cu un scrâşnet de ciudă par'că. Batrânul luă pânza de borangic de de asupra, mai scoase o blană, câteva mărunţişuri, şi surtucul negru-verzuiu, neîmbrăcat de atâta vreme, ieşi la iveala. Il luă de cheotoare şi-l duse în sală, la lumina. Doar captuşeala era roasă supţioară, şi la poale, din dos; — ei, asta nu se bagă de seamă. În faţa însă îi lipsea um bumb; nici asta nu era mare lucru, — o să-l coase. Aşeză surtucul pe un scaun şi porni, din nou, în cămară. Jiletca era bună, chiar foarte bună, — nouă-nouţă. Când îşi făcuse hainele jiletca îl strângea, şi nu o purtase niciodată. Cei mai purtaţi erau pantalonii, — erau grozav de roşi

pe jos, la călcâie. Bătrânul își facu planul: o să-i taie de un deget, și, cum era mult mai slab, poate nu i-or fi scurți.

Întinse toate hainele pe pat. Se vedea îmbracat cu ele; un zâmbet de nespusă mulțumire îi fluturâ pe buze. Deodată se opri: dar pălaria? In fundul sălii, pe un dulap, îl astepta în cutia ei. O scoase: o pălarie naltă, cenușie, cu marginele largi; captușeală, de mătasa alba, era curata, fața însă pierduse puțin din lustru. Veni d'innaintea ciobului de oglindă, și-o puse pe cap cam mare. Cum se poate! Alta dată par'ca i era crescuta! Ce-i dreptul, tare de mult. Câți ani să fie? Pai o cumparase... Dar, bine, de asta avea să se îngrijeasca el acuma; avea vreme să se gândeasca la ce facuse odata! Se duse repede, să se vada, în odaia de alaturi, în geamul ferestrei ce da în umbra deasa a gradinei și-i slujia, vara, drept oglindă. Aici, deși se zarea mai șters decât în ciobul de dincolo, în schimb se arăta întreg. O sa meargă și pălaria. In cutie gasise și mănușele, galbene, de piele. S'ar fi cuvenit albe. Dar la un batrân ca dânsul! Totul e ca avea și manuși: o să le ție numai în mâna, fară să le puie.

Glasul mătușei Marghioala îi rupse firul trebilor:

— Poftim la masa.

Nu manânc, n'am vreme... o sa gust diseara ceva după nuntă, la nepotu-mieu... mai bine adu-mi ac și ață, și ajută-mi.

Ce-i mai lipsia? A! cravata. Ei, dar când rămâne vorba numai pentru cravată!

Cu acul în mână, se plimba dela o cutiuță la alta; îi lipsia bumbul ce trebuia să coase la surtuc. Greul era de găsit unul la fel. Se hotărî: scoase pe cei doi dela spate — aceia nici nu se băgau de seamă, seara, și cusu pe unul în față. Cu pantalonii era mai mult de lucru; chemă și pe mătușa Marghioala, și, unul de o parte, altul de alta, după multă trudă, îi scurtă, așa încât să nu se vadă rosăturile. Haine, mănuși, pălărie... iar se lovi de cravată. Avea una vișinie, — nici nu era de vorbit! Trebuia să-și facă alta. Pentru întâia dată îndrăzni să deschidă sănducul unde păstra rochiile și lucrușoarele rămase pe urma cucoanei Sultana, soția dumisale, trecută de mult în lăcașul de odihnă al celor drepți. Supt un macat ce învălia un malacof, găsi o rochie de faiu negru, și, tremurând, ca și cum ar fi făcut o faptă pentru care cucoana Sultana l-ar fi ținut de rău, tăie dintr'un volan, de desupt, o fâșie întreagă!

Două ceasuri în cap tivi cravata. Mătușa Marghioala îi crohmoli o cămașă cu piepții tari, dați cu lumânare de spermanțetă, de luciau ca sticla.

Ceasornicul bătu șase ceasuri. Bătrânul tresări. Trebuia să se pregătească. Mătușa Marghioala se învârtia ca un titirez pe urma boierului, care nu-și mai găsia locul, când în fața sfărâmăturii de oglindă, când într'un colț, căutând o batistă, când într'alt colț, căutând un bold. Pe măsură ce se gătia, îi

creştea şi inima. Când se văzu îmbrăcat gata, şi că-l prinde, că pare mai tânăr cu zece ani, cel puţin, credea că visează. Îşi desfăcu fiongul cravatei şi-l făcu din nou mai înfoiat, şi îşi potrivi încă odată părul, — dat în sus, deasupra frunţii.

Ceasul bătu şapte ore. Bătrânul îşi puse manuşile şi pălăria, — puţin pe frunte, şi 'n spre dreapta. Ochii îi săgetau. Ce tânăr e boierul Alecu Condre! La uşă, cu mâna pe obraz, uimită, mătuşa Marghioala nu-l mai cunoaşte.

— Hai, Marghioalo, deschide poarta: birjarul poate o vrea să tragă în ogradă.

Când auzi scârţâitul porţii, îi trecu prin inima un fior. Huruitul unei trăsuri se desluşia în depărtare.

— Marghioalo, ai deschis poarta? Ştii ce-a păţit bietul Vasile când şi-a zdrobit droşca de un stâlp?

Boierului Vasile i se întâmplase lucrul acesta acum vre-o doisprezece ani!

Uruitul trăsurii se pierdu în cellalt capăt al uliţei; geamurile odăii zăngăniră.

Bătrânul se plimba în lung şi 'n lat.

Cam întârziase trăsura. Bătuse opt ceasuri; opt jumătate. Aproape de nouă, se auziră roţile unei alte trăsuri, venind în fuga mare. „Se grăbeşte", gândi boierul, şi ieşi până lângă scară. Trăsura trecu înainte ca fulgerul.

— Marghioalo, stai la poartă: poate ca nu nimereşte casa.

Tremurând de nerăbdare, se întoarse înăuntru Ar fi vrut să stea lângă fereastră, să zărească cele

două felinare ale trăsurii, apropiindu-se, dar nu putea; ocolia masa, se ducea până la sobă, se întorcea iar. La zece ceasuri încă nu venise nimeni. Fiecare clipă ce trecea era o împunsătură de cuțit în inima lui; fiecare vuiet, o nouă nădejde.

Dar nu putea să nu trimeată dupa dânsul, îi scrisese doar lămurit sora dumisale. Luă scrisoarea de supt mușama și ceti iarăși cele câteva rânduri: „Joi seara, la ceasurile opt"... și sfârșitul: „să fii gata..., să te îmbraci frumos..., o asemenea zi". Sări unele cuvinte pe care le avea la locul lor în minte. Făcuse întocmai așa. Nu, nu se poate să nu-i trimită trasura...

Era târziu de tot, după miezul nopții, și nimeni nu venise.

Mătușa Marghioala dormita lângă ușa. Boierul o văzu și o trimise la culcare. Apoi mai steete o clipă lângă fereastră. Simți că ceva îi umple pieptul, un vălmășag cald ce i se ridicase până la ochi și-i înabușea răsuflarea. Veni în mijlocul odăii, își luă pălăria din cap, vroi să-și scoată mănușile dar nu putu. Durerea îl învinse. Căzu pe scaun, își lăsa fruntea pe masă, și izbucni în plâns.

Îl uitase.

oooo

UN APREȚUITOR AL FRUMOSULUI

Cafeneaua e ticsita. Consumatorii stau lipiți spate 'n spate; printre mese chelnerii abia străbat,— cu fiecare pas strivesc câteva picioare care se trag repede, în vreme ce vinovatul cere iertare: „'rdon, vă rog!" Fumul țigărilor, de tot soiul, se leagănă între pereții salei ca o uriașă pânză de paiajen, bătută de vânt. In fund, de-asupra meselor de biliard, trupurile jucatorilor se pleacă, se lasă pe pântece, svârlind mânele înainte și aruncând picioarele înapoi. Iar glasurile se amestecă într'un vuiet nedeslușit, dând par'ca viața unei limbi nouă, alcătuită din icnituri, din frânturi ascuțite de cuvinte, în care nu s'ar putea arăta decât dorințele izvorâte făr' de nici o legătură cu judecată.

Totuși, în acest sbucium fără de rost, se mai gasesc doi oameni, cari, la fereastra mare, dintr'un geam, vorbesc lucruri mai înalte. Sunt doi vechi

cunoscuți, prieteni de pe băncile școlii, la care au învățat împreună: cel mai tânăr — Nicu Tănăsescu, mai puțin, firește, decât celălalt, Jorj Prețulescu, carula și acuma i se mai păstrează încă porecla de „Savantul".

Nicu Tănăsescu e un om slab, cu barba neagră, crescută în voie, deasupra căreia nasul, borcănos și roș în vârf, își resfiră nările.

Jorj Prețulescu e scurt, galben de nopțile nedormite; poartă ochelari din pricina miopiei ochilor, apropiați, ca și cum ar vrea să se vadă unul pe altul.

Privesc! Și dela o aprețuire sau alta asupra femeilor ce scobor sau suie trotuarul bulevardului din fața cafenelei, au ajuns la o convorbire, ce nu se poate auzi ori și când și, cu atât mai puțin, înțelege. Vorbesc despre frumusețe. Și, cum cunoștințele unuia sunt mai întinse, și mai *de gust,* ca a celuilalt, firește unul, Jorj Prețulescu, se înalță cu mult de-asupra prietenului său. Prețulescu se pleacă peste masă, își aseaza ochelarii mai bine, și întreabă cu un fel de mândrie lesne de înțeles:

Pai, știi tu ce e *un cap frumos* , epriceputule?

Tanasescu se uită pieziș la prietenul său și răspunde:

Bine ca știi numai tu!

Eu știu, dacă te'ntreb, tontule!

Ia fă bine!...

Ma rog, mă rog, nu cauta să te scuturi, răspunde, de!

Pe Tănăsescu începe să-l plictisească aerile de atotştiutor ale prietenului, şi vrea să curme convorbirea. Bate în masă, nervos, şi striga, catre un chelner ce nu-l aude:

— Un şvarţ!

Dar or'şicum, şi aşa, sa se lese batut, iar nu vrea; par'că cine ştie, ma rog, ce întrebare îi pusese. Se întoarce, şi:

— Deşteptule! Un cap frumos!... Mare lucru!...

Şi începu să-şi spuie parerile, fără sa răsufle:

Un cap frumos: să n'aiba ochii şaşii, nasul cârn, gura strâmbă, obrazul pistruiat, ciuruit de vărsat...

Preţulescu îl opri deodata:

Ho!

Apoi maimuţărindu-l:

Nici tu n'ai: ochii şaşii, nasul cârn, gura strâmba, obrazul pistruiat, ciuruit de varsat! Ei! şi eşti frumos, tâmpitule? Uite!

Scoţând oglinjioara din fundul palariei, unde-o ţinea mai la 'ndemână de privit, i-o vîrî lui Tanăsescu supt nas:

Uite, de, procopsitule!

Prietenul dădu o sfârlă oglinzii care sări jos. Preţulescu se repezi s'o ridice, apoi întrebă triumfator:

Te-ai văzut?... Iacă teoria dumitale.

Tanăsescu nu mai putea, scos din fire, începu sa strige iar, chelnerului, care tocmai trecea:

Un şvarţ! un şvarţ!!! Ei comedia dracului Mi-am spart pieptul!

Jorj întinse mâna, și gata să bată, cu degetul, măsura celor ce avea să spună, începu rar:

— Domnule! Un cap... frumos... e... acela... care...

Tănăsescu nici nu vrea să-l mai asculte, țipă:

Un șvarț! Un șvarț!

Prețulescu rămâne cu mâna întinsă:

— Domnule! Un cap...

Tănăsescu își pierdu răbdarea:

— Lasă-mă, domnule, în pace, nu 'nțelegi, cu teoriile dumitale? Mă pisezi de-un ceas!

Dar Prețulescu nu-și pierde firea cu una cu două. Începe iar să bată măsură cu degetul:

— Domnule, un cap frumos... e... acela... în care regularitatea liniilor... se îmbină... cu expresivitatea privirilor!...

— Chelner, un șvarț! Ei, haide odată! țipă Tănăsescu.

Prețulescu urmează, apăsat:

— ...re-gu-la-ri-ta-tea liniilor, cu ex-pre-si-vi-ta-tea privirilor!

Apoi, mulțumit de așa deslușită și adâncă definiție, își luă ochelarii, îi aburi, îi șterse cu batista, și, după ce privi prin ei, în zare, și-i așeză iarăși, tacticos, pe nas.

In sfârșit, șvarțul aburește pe masă; dar Tănăsescu fierbe; trebuie să-i răspundă ceva protivnicului: la ce să-i lese lui cuvântul cel din urmă?

— Așa ai fost și 'n școală: un *pedant;* să știi c'ai fost un pedant, — și ești!

— Am fost și sânt: dar ce știu, știu; și ce văd,

vad... Şi am gust..., şi s cavaler... mi-am luat nevasta numai pentrucă întrupa teoria mea asupra frumosului.

Tănăsescu dădu din cap; Preţulescu se răsti:

Da, să ştii dumneata! Mie, femeia nu trebuie să-mi facă gospodarie... S'o privesc, domnule, să am ce privi... asta-i cer.

De data aceasta veni şi rândul lui Tănasescu să râdă batjocoritor, şi să adaoge printre dinţi:

Da! ştiu... să aibă şi alţii ce privi... minunat!

Preţulescu întinse degetul să bată măsura, dar Tănăsescu îl lovi peste mâna:

— Lasa-ma, domnule, nu mai începe cu citaniile dumitale... Lasă-mă, să-mi beau şvarţul. Ai de gând să ma omori?

Acum tac amândoi. Dar fiecare gândeşte. Jorj Preţulescu plânge lipsa de cunoştinţe a prietenului sau, într'un veac cum e acesta, când priceperea unui lucru mai mult, e o armă mai mult în lupta pentru existenţa.

Nefericit om bietul Nicu Tanasescu!

Nicu Tanăsescu are alte pareri. Plânge soarta unui om nenorocit ca Jorj Preţulescu, unui om ce plictiseşte lumea cu fel de fel de teorii caraghioase, zi şi noapte, în cafenele, nedormit, ameţit de bere. Il cunoaşte de mult, dar acum parcă-l găseşte mai scaiu ca niciodată. Ce bine că a rupt legăturile mai de aproape cu el de când s'a 'nsurat. De altfel nevastă-sa nici n'ar fi putut fi prietena cu femeia lui Preţulescu, pe care n'o cunoştea dar despre care

se vorbea atâtea şi atâtea, că se mira cum de acest senin judecator al frumosului nu auzise încă nimic. Dumnealui nu-i trebuie gospodina. Firește! Când sa faca gospodarie?... Ce om!... Ce ticăloșie! Şi mai are mutra! Ei, comedia dracului!... Şi'n legatura cu cele gândite, isbucni, fără sa vrea:

Mai bine ți ai vedea de altele! Ascultă-mă, e ți spun eu!

Preţulescu raspunde, leneș:

Nepricopsitule!

Tanasescu bate în masa:

Plataa!!..

Dupa ce strabatura, cu greu, prin cafenea, se gasira, peste câteva clipe, în strada.

Făcura numa' câțiva pași; Preţulescu se opri, şi, batând masura cu bastonul în asfalt:

Ţine mintee, ma: re-gu-la-ri-ta-tea liniilor...

. cu ex-pre si-vi-ta-tea privirilor!... Vai de capul tau! adaoga cu glas jăluitor Tanăsescu.

Aprinseră câte o ţigara şi mergeau tăcuți, unul langa altul când, întorcând colțul uliții, le răsări deodata, la oarecare depărtare, doua doamne, foarte elegant îmbracate, ce mergeau ţanțoșe ca niște ofițeri.

Preţulescu îsi duse capul înnainte, ca şi cum ar fi vrut sa traga cu urechea şi, muncindu-şi privirile lui de miop, spuse lui Nicu:

Uite ma, asta însemnează să simți frumosul: supt îmbracamintea ceea elegantă, să ştii urmări linia divină a trupului. Sânt strașnice!

Tănăsescu îi răspunse:

— Mai încet. O să te 'mpiedici; ce ai luat-o așa la picior, ai uitat că nu vezi bine?

— Vreau să le ajungem... Ce trupuri!... Uite cum li se mlădie mijlocul!... Eu nu sânt ca tine: când am desăvârșirea în fața mea, trebuie s'o vad, s'o admir.

Apoi, cu un aer strengăresc, încântat:

Mă, Tănăsescule! dă-mi trei care să știe sa se îmbrace, să știe ameți pe-un bărbat numai cu mersul lor, ca astea, să le duc la Paris, și 'ntr'un an ma 'ntorc milionar!! Pe onoarea mea!

Tănăsescu îl privi pieziș; Prețulescu i se parea acum și scârbos.

Peste puțin ajunsera pe cele doua femei, care, la sgomotul pașilor grăbiți ce li se țineau de urmă, întoarsera capul. Una din ele strigă cu mirare:

— A! Jorjică!

Și se oprină în loc.

Prețulescu buimăcit, de abia îngână:

— Bine drăguță... nici... nici nu te-am cunoscut.. pe onoarea mea!...

Doamna se întoarse către prietena sa:

— Nu-ți spuneam eu?

Apoi către Jorj:

— Îi și spuneam chiar Lenuții: „Să mă întâlnească Jorj nici nu m'ar cunoaște!"

Pe urmă repede:

Mi-a adus rochia în lipsa ta, m'am îmbracat, am trecut pe la modistă de mi-am potrivit la ea

un voal, ș'acum ma duceam la Lenuța... Manânc la dânsa astăseară...

Prețulescu nu se desmeticise înca; îngâna:

Ești de... de... nerecunoscut... de nere...

Apoi își aduse aminte, se întoarse către Tanasescu, care rămasese, încurcat, mai la o parte:

Îmi dai voie... nevastă-mea... da... nevastă-mea... și doamna Lenuța Georgescu... prietena nevesti-mi.

Tanasescu se 'nclină, apoi se uită la doamna Prețulescu; privirea ei fericită îi gâdilă sufletul:

...Ce regularitate de linii, unită cu ce expresivi tate de priviri!...

Ceva îl îndemna să întoarca privirea și spre prietenul său:

...Ce mutra plouata avea săracul om între nevastă-sa, doamna Prețulescu, și prietena ei, Lenuța Georgescu...

Ei, noi ne ducem acuma, zise soția.

Prețulescu răspunse cu glasul jumatățit:

Duceți-vă, draguța...

Doamnele se făcură nevazute, iar cei doi bărbați rămaseră singuri, unul în fața celuilalt. Tănăsescu se uită o clipă în ochii prietenului său, apoi cu interes:

— Și zi așa: un cap frumos e acela care are, unite, ca la nevastă-ta, regularitatea privirilor...

Prețulescu voi să-și ieie avântul de adineoare, — nu izbuti. In fața surâsului batjocoritor al lui Tănăsescu șovăi; totuși căută să-și ascundă încurcala;

răspunse, fără să mai bată măsura cu bastonul în asfalt:

— Nu, neică: regularitatea li-ni-i-lor cu expresivitatea...

Dar Tănăsescu nu-i dete vreme, ridică mâna și-i dădu cu tifla:

Na găgăuță!

Apoi îi întoarse spatele și plecă repede

oooo

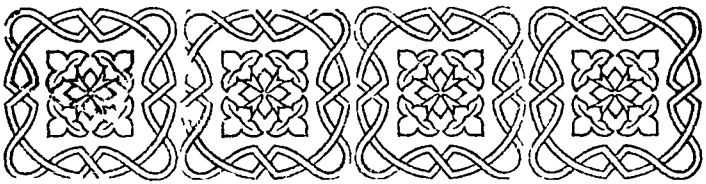

CINE A IUBIT-O!

Boierul Toma privea dela fereastră cum creşteau, văzând cu ochii, troianele în ogradă. Niciodată nu i se paruse iarna mai plină de întristarea aceia care o raspândeşte caderea molcomă a fulgilor înfoiaţi de zăpadă. Cadea într'una ninsoarea, cădea fără sa contenească, legănându-se ca penele, înceata, gânditoare par'că unde să se aşeze. Îngropase ograda, legând-o deadreptul cu şleahul dinspre sat, prefăcuse şurile, şoproanele, într'un singur morman, aruncase peste toate aceiaşi învelitoare alba, de supt care se părea că niciodată nu vor mai răsări lucrurile cunoscute. Boierul căută să patrundă cu vederea prin perdeaua deasă a ninsorii, dar nu putea; zarea se închidea sură. Căută să prindă cu auzul un vuiet, un strigăt, strigătul unui om din sat, lătratul unui câne, ţipătul unei pasări înfrigurate. Nimic.

Toata firea parea înnecată în acea tacere adânca ce-ţi poate da închipuirea morţii. Nici macar scânteierile focului din soba nu mai rasunau, focul se stinsese. Numai ceasornicul cel mare şi rotund din perete, batea rar, înabuşit, ca de aiurea; şi scuturând clipele din zimţii roţilor lui, regula par'ca mersul ninsorii.

Un urât de moarte, un urât dintr'acele care se strecoara în suflet ca otrava, care se schimba în spaima, cuprinse pe singuratecul boier. Ar fi vrut sa vada pe cineva, pe-un duşman chiar, numai sa-l vada. Şi spaima veni repede. Boierul se repezi la clopot, trase gaitanul cu putere, şi-l rupse, iar de sus din colţul casei nici un clinchet nu veni. Ce făceau oare argaţii? Să-i strige, dar cum? Cuhnea era departe. El singur îşi deprinsese slugile sa nu vie decât chemate, ca sa nu-l stânjenească în socotelile lui: ca nu cumva sa zareasca, deschise, lazile de fier ce gemeau supt greutatea banăritului. Incepu să cutreiere odăile mari, înfrigurate, în care nu mai făcea foc. Aceiaşi linişte de moarte, neturburata nici macar de foşnetul unei haine atinse de lemnul sau pânza unei mobile.

Gândurile-l năpadeau. Era întaia iarna pe care o petrecea singur. Dela moartea nevestii lui se împlinise jumătate de an, şi singuratatea îl silea sa simtă că-i lipseşte cineva, că sufere o pierdere, ca aceea ce ar îndura când n'ar mai avea haina groasa, pe care nu o iubea, dar care totuşi îi ţinea cald, şi o avea aproape de trupul lui. Trecând din pustiul

unui colț într'altul, se mira cât loc prinsese în casa ființa ceea căreia, fiindcă nu-i era de aur ca galbenii lui, nu-i zâmbise odată mai binevoitor, căreia nu-i purtase ură, pentru că atunci când urăști simți că-ți răscolești sufletul împotriva cuiva care este, și ea nu era. Un abur care se mută dintr'un loc într'altul, asta fusese dânsa.

Dar deodată boierul se opri locului, încremenit. I se paruse că auzise foșnetul unei rochii, dincolo, și întoarse încet capul. Nu era nimeni; se deprinsese o perdea și lunecase într'o parte, strângându-se într'un singur fald. O lumină cenușie intră în odaie, si în dosul geamului, acoperit pe jumătate cu zăpada, se vedeau ramurile negre ale copacilor, înfingându-se, ca niște suliți, în pieptul alb al grădinii. O pasere trecu printre ele tăind ca o foarfecă pânza de ninsoare. Liniștea se întinse din nou. Boierul se lăsă într'un colț pe scaun. Ziua aceasta de Crăciun îi amintea pe cea din anul trecut, îi aduse aminte chipul prietenului celui mai bun, chipul lui Filip Micle, care nu lipsise niciodată mai îndelung din casa lui. Îi scrisese acum câteva zile rugându-l să vie, îi făgăduise că vine, dar pe semne că se răsgândise.

Ce să facă singur, Doamne! Deodată i se păru ca aude ceva, niște clinchete înăbușite, așa ca loviturile de linguriți în paharele pline, și odată cu ele i se strecură o picătură caldă în suflet. Se ridica repede și alergă la geamul ușii, în sală. In poartă rasări ceva negru, care se mărea, se apro-

pia, până ce se deslușì că e un poștalion. Caii se izbiră cu piepturile de fruntea troianului, se opintiră, și cu capetele în sus, începură să taie pârtie prin zăpadă. Dar, cu toate puterile lor încordate, după câteva clipe se opriră. Surugiul se înălță în scări, și se auzi întretăiat strigătele lui: „Măăi, măăă... să vie argații cu lopețile... Cine dracul să poată intra în iadul ista... Morților... Măăă, n'auziți dugleși lor!!" Boierul Toma împinse cu putere ușa înțepenită de zăpada strânsă în cerdac, și strigă și el la argatii cari de abia acuma își scoaseră capetele afară. Dupa ce se uitară ca niște oameni buimaci de băutură, se întoarseră cu lopețile pe umar, înotând până la gât prin troian. Musafirul ce venise se scoborâ din sanie și o luă spre cerdac, desgropându-și, la fiecare pas, picioarele. Era Filip Micle. Lui Toma i se strecurase o rază de bucurie în suflet cum par'ca niciodată nu simțise. Și venitul nu-și credea ochilor când văzu chipul destins într'un surâs de bunătate, cum nu mai aflase la prietenul sau.

In vreme ce Toma desfăcea musafirul de blanurile ce le avea pe dânsul, de afară veneau glasurile necăjite ale argaților, cari deabia urcau sania înspre grajduri.

* * *

Așa se face că în seara aceasta a Ajunului anului nou, boierul Toma nu era singur la măsuța acoperită cu șervet curat, de supt lampa atârnată, a căreia revărsare de lumină rumenea sticla cu vin

rubiniu, și aprindea scântei din picăturile rămase în cele două pahare de cristal. Prietenii mâncasera și acum rămăseseră la un pahar de vin. Moleșiți de băutura veche, stateau rasturnați în scaune și gândeau. Frica boierului Toma se dusese, și dânsul rămasese omul din trecut, cu sufletul lui cel adevărat. Firește, se gândea la munca lui, la munca în adevăr uriașă, care-i ravășise viața pe câmpuri, în ploi, pe soare și 'n ceață, pentru adunarea banului rotund care la dânsul nu se rostogolea, ci cadea, pe lat, în cutiile de tinichea ale lăzilor de fier... Și pentru cine strânsese. Pentru el! Numai pentru el! N'avea nici un copil, n'avea pe nimeni. Mai bine ca nu avusese copii, deși ei nu i ar fi rapit macar o parte cât de mică din dragostea lui pentru bani. Dar copiilor le trebue hrană, foc, școală.. îi fusese de ajuns nevasta. Își amintea bine de nevasta.

Fără voie se uită pe pereţele din faţa, deasupra ușii. Acolo îi era portretul. Un prezent al lui Filip de ziua ei. Simți nevoia sa vorbească despre dânsa

– Seamănă bine, Ana, în portretul cela.

Filip tresări, întoarse repede capul, se uită la chipul, pe jumatate în umbră, al femeei, și raspunse scurt, cu glasul tremurat:

— Da, foarte bine.

Și căzu iar pe gânduri

Toma urmă:

Par'că vă văd, anul trecut, în ajunul anului nou; tu erai tot în locul acesta, dânsa, sta colo,

lângă bibliotecă. Vorbeaţi ca de obiceiu, despre o carte, mi se pare.

Da, despre o carte.

Iar acum doi ani... A, da, acum doi ani aţi făcut sărbătorile singuri. Eu a trebuit să mă duc la Iaşi, pentru vânzarea pădurei celeia... La întoarcere, mi-aţi eşit înainte, voioşi... Vă înţelegeaţi bine voi amândoi.

Apoi adăogă ca încheiere:

— Iaca eu n'am înţeles-o niciodată pe nevastamea. Nici ea pe mine, nu-i vorbă.

Filip se uita departe, cu ochii umezi.

Un dor îl înneca, îi oprea par'că inima sa i mai bată, îl făcea să sufere grozav.

Şi tocmai acum glasul lui Toma rasarise dintr'o lume de vrăşmăşie. Nevoia unei spovedanii, a unei spovedanii făcută nu din credinţă, ci dintr'o mândrie haină, dădea mereu răsunet cuvintelor lui:

Dumnezeu să ma ierte, dar par'că nu eram făcuţi unul pentru altul.

Filip îi răspunse, stăpânindu-se:

Nu ţi-ai cunoscut femeia, cum nu-ţi cunoşti nici una din cărţile acele, din biblioteca pe care n'ai deschis-o niciodată.

Toma sorbi din pahar şi raspunse.

E adevărat! N'am avut vreme sa-mi citesc biblioteca, întocmai după cum n'am avut vreme să-mi iubesc nevasta.

Filip se îndreptă pe scaun, şi întreba rastit:

De ce-ai luat-o atunci dacă n'ai iubit-o?

Toma raspunse liniştit:

Am luat-o pentru bani. Fără zestrea ei azi n'am sta aici, în casa asta.

Filip vorbi cu glasul înăbuşit, întretăiat, neputându-şi stăpâni furia, care veni deodată, ca un clocot:

Ai luat-o ca sa-i înşeli viaţa... Ai amăgit-o ani dearândul.

Toma nu băgase de seamă felul în care prietenul îi vorbise. Urma sa spuie:

N'am iubit-o, dar i-am dat tot ce a vrut. A avut de toate aici în casă. Nu a dus nici o grijă. Nu i-a lipsit nimic; spune tu dacă i-a lipsit ceva?

Filip se sculă în picioare; o clipă îi venise să-l lovească peste gura care mintea; o furie grozavă îi năvăli din inima în care o ţinuse până acuma ascunsa, ca pe un izvor ce n'are pe unde ieşi la lumina, apoi cuvintele curseră repede, deslănţuindu-se, aproape fără răsuflet:

I a lipsit, i-a lipsit dragostea ta. Dragostea pe care sufletul tău n'a avut-o, — sufletul sterp ca un pământ nisipos din care nu răsare iarba. I-a lipsit cuvântul tău cald, care nu-ţi putea ieşi de pe limba deprinsă numai să numere. I-a lipsit blândeţea pe care faptele tale de om zgârcit, care stoarce banul, nu putea să i-o dea. I-a lipsit fericirea, înţelegi, fericirea pe care tu ai gustat-o lângă lăzile tale cu bani, dar pe care ea n'a avut-o pentrucă... pentrucă era cinstita, pentrucă era credin-

cioasă juramântului ei. Totul i-a lipsit în casa asta, tot, tot.

Filip se plimba prin odaie, își purta mâna prin parul lung, cărunt. Se simțea tot mai luat de furie. Toma se îndreptase și el în scaun, trupul i se scuturase de moleșeală, deschise ochii mari, și se uita nedumerit la chipul prietenului pe care aproape nu-l recunoștea. Intrebă cu spaimă parcă:

— Ce ai? De ce-mi spui vorbele aceste?

Filip i se așează în față, și, aproape de tot, îi suflă ca un șuier cuvintele:

Pentrucă ai deschis singur vorba, vorba care nu te costă parale. Eram hotărît să ți le spun de mult încă, deși ar fi trebuit să-mi calc sufletul pentru aceasta, dar ași fi făcut-o dacă ar fi venit o împrejurare ca cea de azi, ași fi făcut-o, nu pentru tine, ci pentru dânsa. Ași fi încercat și mai mult: asi fi dat și viața pentru ca să o văd mai fericită, mai mulțumita. Ași fi dat tot, și dacă ți-ași fi deschis ochii, dacă te-ași fi făcut să ți înstrăinezi măcar o parte, cât de mică, din iubirea pentru bani, si sa i-o dai ei, atunci nu ți-ași mai fi calcat în casă. Dar nu ți-am putut spune nimic fiindca n'ai pomenit niciodata numele ei: — îl pomenești astăzi, când nu mai este, când ai scăpat de dânsa, când vorbele mele nu-i mai pot aduce nici o alinare, acolo, în mormântul ei, lângă care ar trebui să stai zile întregi, îngenunchiat... ca un nemernic.

Toma se sculase în picioare. Supt biciuirea cuvintelor lui Filip par'ca-i încolțise o lumină în minte

o lumină care lega anumite fapte din trecut, și al cărora înțeles se deslușea acuma, așa, deodată, într'o scăpărare ca de fulger. In clipa aceia Toma simți se și mânie — mânie asupra cuiva care-l furase de o avere uitată într'un colț, — și un simțimânt străin care-i umpluse pieptul, apoi îl golise repede, — poate o părere de rău.

Amândoi stăteau față în față. Filip cu încredințarea că spusese prea mult, deși par'că ar mai fi vrut să adaoge ceva mărturisirei, Toma cu părerea de rău că nu auzise totul, cu dorința de a mai întreba.

Și cu toate acestea înțelesesera ca trebuiau să tacă, să nu-și mai vorbească un cuvânt unul altuia, niciodată. Intre dânșii par'ca se întrupase o umbră, o vedenie, care le pusese ușor mâna pe gura. Și buzele lor rămaseră închise peste mormântul sufletului lor. Se uitară unul la altul, apoi Filip porni repede, purtându-și mâna peste fruntea scăldata în sudoare, în spre odaia lui, să se pregătească de plecare, în zorii zilei, fără să se mai revadă

oooo

MOȘTENITORUL

Mă rog, ce avea lumea sa i se amestece în afaceri? Mai zilele trecute, când împlinise pe un datornic, să-l omoare și mai multe nu: „Că e un hain; că suge sângele oamenilor; că nu crede nevoile nimănui!" Ba le crede, le crede foarte bine, dar are și el necazurile lui. De unde până unde, au luat-o că e dator sa-și împarta banii, în grămezi, pe la pragurile celor ce nu au! Până și de îmbracamintea lui se legau. Acum câteva clipe îl întâlni Gheorghe Poiană, casapul. „Ei! da nu te-am vazut de un car de vreme, vecine Vasile!" — „Ia, deabia acum m'am îndurat să ies din casă, sa-mi cumpăr o căciulă", îi răspunsese. — „Cum să-ți cumperi o căciulă? Asta-i veche; sau poate ai luat-o din hala vechiturilor, toată-i mâncată de molii". Par'că i-ar fi tras o palmă. „Ei și?" îi zisese, „eu am luat-o ca să-mi ție cald. Îmi ține? Inseamnă că-mi slujește. Dacă nu slujește și ochilor dumitale,

asta nu mă privește. Eu nu dau parale pentru ochii altora". Și plecă furios. Dar casapul îi strigă, de răsună ulița:

„Mai bine ai da-o nepotu-tău, și ți-ai lua alta!"

In asta îl loveau toți: nepotul și nepotul. N'aveau decât să-l îmbrace ei, dacă-i purtau atâta de grijă!...

Cine dracul îl pusese să-și ridice casă în mahalaua în care dase cu împrumut? Așa-i trebuia!

Gândind astfel, Manea mergea fără să audă lătrăturile câinilor, cari totdeauna îl luau drept un necunoscut. Nici nu-și dete seama când ajunse în ograda lui. Pe stratul de ninsoare, așternut pe cărare, văzu urme de pași.

„Hm! mormăi, iar vre-un calic!" Și din nou se dojeni. — „Cine-l pusese oare să-și ridice casa în mahalaua asta?"

In odaie, slujnica, o babă hărțăgoasă, pripășita de nevoi pe lângă gospodăria lui, făcea focul. Manea o întrebă:

Cine a fost pe aici!

— Păi, Grecul, răspunse baba, vai de capul lui!

Manea își scoase paltonul, se mai învârti prin casă, gândind la tovarășul bun de odinioară, la Grecul, cum îi ziceau cu toții, apoi vârî mâna în buzunar:

Na cincizeci de bani, când o veni să-i dai, si să mă lase 'n pace.

Ca și când baba n'ar fi înțeles, moșneagul i se apropie de ureche și-i țipa:

Să sa ma lase 'n pace, m'ai auzit?

Ho! am auzit, racni baba, căreia batrânul îi rabda toate, pentruca nu i cerea decât hrana. Baba mai vroi să spuie ceva, dar cuvintele casapului venira din nou în a nințirea lui Manea, îl cuprinse o toana de furie, și izbucni:

Mă rog, căciula asta e mâncată de molii? E mâncată de molii caciula mea? Ei, și chiar de o fi, îmi tine mie cald? Ce le pasa lor? Și de ce-mi tot scot înainte, or nevoe pe nepotu-meu? Eu nu vreau sa stiu de dânsul!

Baba nu-i mai dete vreme sa urmeze, începu ea:

Ba sa stii. Trebue să știi, că e din sângele neamului dumi ale. A fost și adinioarea pe aici, am vrut sa-ti spun și mi-ai taiat vorba. E slab și gol, inghetat de frig, de-i erau mânile tari ca ciolanul. A venit să i dai de un palton, de un cojocel maca .

Sa i dea maica-sa, racni Manea, e al ei!

Dar maică sa ți-i soră.

Daca mi-i sora sa adune ca frate sau. Eu am strâns ban lângă ban.

— Ai avut de unde, raspunse baba.

Lasă că tot el o sa mă mosteneasca, țipâ batrânul scos din fire. Tot el. Și ce-a făcut pentru asta? Nimic, nici n'a dat din mâni! O să-i cadă bogația deadreptul în palmă ca o pară coaptă.

Se apropie de baba, și, cu ochii scoși, cu spume la gura, ca un apucat, urma cu glasul răgușit:

A umblat el pe ploi, pe viscole, după paraua intrata pe mâni străine? Și a sfărâmat el picioarele în bolovanii uliților? L-au rupt pe dânsul câinii? A auzit el ocările și blestemele pe care le-au auzit urechile mele? L-a urât pe dânsul lumea, și l-a arătat cu degetul ca pe mine? Nu. Și cu toate astea el o să traga folosul banilor ăstora; pe când eu voiu putrezi, colo, între patru scânduri. Iata pentru ce am trăit o viață de câne! Și să-i dau eu, cu mâna mea, banul? Eu? Sa-i dee legea dupa ce voiu muri, legea făcută de trântori, legea care o-prește să ma scoboare cu banii strânși, grămadă, lângă mine, în pământ. Lasa-l să tremure. Lasă-l sa moară! Cel puțin așa n'oiu ști eu mâna care o să mi împrăștie bogăția.

Manea se înnecă, glasul par'ca i se curmâ. Baba se uita la el cu ochi salbatici, de huhurez, și-i zise:

— Uite l, vine iar; spune-i și lui, în fața, să te cunoască încaltea.

Ușa se deschise încet. Un chip galben, cu ochii în fundul capului, un trup slab, subțiat par'că și mai tare în pardesiul ferfenițit, căpatat de pomană, luneca ușor, ca o vedenie, până lânga batrân și se plecă să-i sărute mâna. Manea și-o trase repede, se uita la trupul înfrigurat, ce tremura, își aminti la ce venia copilul să-l roage, și apucă marginea pardesiului între degete, prefacându se că-i încearcă

grosimea. Apoi, cu glasul schimbat, miorlăitor, îi vorbi, arătând par'că bucurie:

— Ei! te-ai îmbrăcat pentru iarnă! Te-ai făcut cu palton! Da' știi că-i gros, e foarte gros. Da, da. Imi pare foarte bine c'ai venit să-mi arăți și mie. Așa... Acum du-te că am puțină treabă.

Și, împingându-l spre ușă, urmă să-i vorbească:

— Da' știi că ți-i gros paltonul! E chiar gros... Imi pare bine, da, da, foarte bine.

Si închise ușa după băiat.

oooo

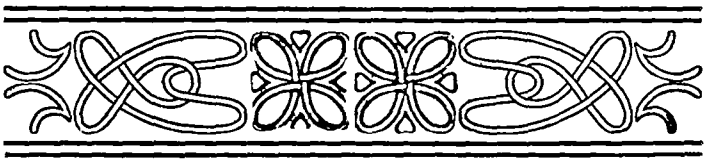

TRESĂRIREA

Se întinsese pe pat, și, cu mâinile supt cap, cu ochii închiși, se odihnea... Nu-i venea să creadă că trecuse examenele, că făcuse drumul dela Roman la moșie, că era, în sfârșit, acasă. Îi răsuna glasul subțire al dirigintelui, care citise lista de promovați. Când îi venise și lui rândul, ce străin îi suna numele în gura profesorului! „Al douăzecilea, Ion Dragomir". Era numele lui. A eșit repede din clasă, și-a dat cărțile în dar prietenului Jilescu, dintr'a cincea și, glonț, acasă.

„Am trecut". Și sărutări și îmbrățișări! Iar moșul Gihță îi strânse mâna vârtos; când i-o lăsă, simți ca-i rămâne ceva în palmă. O hârtie de douăzeci. Întâia hârtie! Două zile nu o schimbase. Cu francii era mai deprins. Ei, dar la urma urmei a jertfit-o. Și jertfirea a adus și întâiul chef. Trei halbe, una după alta, el singur. Apoi ține-te boală o săptămână în cap.

Moşul Ghiţa când a aflat, a venit, i-a strâns mâna şi-a oftat... „Haaalal de tinereţe! Mă, pe vremea mea, unul ca tine rupea fierul"... Şi-o tuse a-braşă îl apucă pe bietul bătrân! Pe vremea lui! E-he!... Apoi, repede, s'a pus la cale călătoria la ţară cu trăsura, în Iulie, disdedimineaţă. Aveau să porneasca în doua trăsuri, în una bătrânii părinţii şi moşul Ghiţa, în a doua dânsul cu cei doi veri logodiţi. — In zorii zilei au pornit. Bătrânii înaintea. El s'a suit în trăsura verişorilor, pe capră. Niciodată nu simţise mai puternic adânca mulţumire a preumblării în aerul proaspăt, rece ca o apă, al dimineţii. Drumul ţinea de alungul Siretului, numai prin lunci.

Caii mergeau voioşi, şi, uneori, printre rachiţi, razele soarelui ce rasărea, le presara pe haine un colb de aur. Când au intrat în padure, mirosul ierbei înrourate îi strabătu sufletul.

Ramurile copacilor se împreunau deasupra: mergeau ca prin umbrele înserarii. Tocmai departe, la capatul celalalt, zarea se deschidea, se arata ca prin tr'un geam.

Atunci dânsul vroi sa arate verişorilor priveliştea, dar, în clipa când întoarse capul catre ei, dânşii îşi deslipiră buzele. Se sărutau. Cuvântul îi îngheţa pe buze şi restul drumului nu-i mai păru atât de frumos. Ce străin era alături de băetanul de lângă dânsul!

Dupa ce au ajuns acasa, ziua a trecut repede

Şi acum, seara, fiecare şi-a luat odaia în primire. Acum se odihneşte şi toate împrejurările i s'au strecurat prin minte, una după alta, ca minutele la un ceasornic...

Trebue să fie târziu; în odaia lui e o lumină ca ziua. Luna îşi strecoară razele prin geamurile fără perdele. Se desluşesc bine: divanul, scaunul, portretul bunicului din fund, şi, din colţul stâlpului sobei, lumina se scoboară şi se leagăna ca o năframă atârnată acolo. Crengile teiului se mişca uşor; uneori umbrele frunzelor pâlpâesc repede în bătaia razei, ca nişte fluturi de noapte, apoi se pierd iar. Frumos trebuie să fie afară! Se scoală, aleargă la fereastră şi o deschide.

Adierele leneşe ale vântului stârnesc mirosul îmbatator al mălinilor, ale căror flori sclipesc în noaptea aceasta ca nişte farfurioare de argint. Trase un jâlţ lângă fereastră şi rămase acolo pierdut. Ce frumos miroase mălinii! Mireasma îmbătatoare îl înfăşura; par'ca bea dintr'un isvor de munte. In bătaia lunii, livada se desfăşura întreaga Copacii par nişte umbre însufleţite ce se apropie, îsi şoptesc, îşi dau mâna şi câteodată se îmbraţişeaza. Da, cele două crengi de colo par'că s'au strâns puternic una la sânul celeilalte. E un şopot tainic. Şi deodată, din tăcerea aceasta, un piruit se revarsă ca o cadere de mărgăritare. O pasere se înşelase poate ca sosise zorii.

Privi îndelung, aşa, ca pierdut; deodata baga de seamă trupul, încremenit par'că, al unui cal ce stă-

tea în mijlocul pajiștei, cu gâtul întins, cu ochii țintă în depărtare. Din toată lumea de umbre, el, singura ființă părea fermecată, împietrită acolo de vraja adâncă a acestei nopți de vară. Ce gânduri străfulgeră oare în mintea acestor viețuitoare care n'au cuvântul?

Cu capul pe spate, cu privirile topite în depărtarile străvezii, gândurile îl cuprinseră iarăși. O adiere îi atinse ușor fața; privi iar livada, umbrele iarăși se îmbrățișară par'că, și o răcoare dulce îl înfășură — îl înfășură ca acolo, în pădure, în zorii dimineței.

Și fără de veste, ca o sclipire, i se întrupa în fața drumul, trăsura, și mișcarea capetelor drăguțe ale verilor lui când și-au desprins buzele. Atunci par'că o căldură îi năvăli în suflet, îi cuprinse pieptul, i se ridică în obraji. Inchise ochii și își ținu strâns pleoapele, să păstreze cât mai mult închipuirea aceasta. Și, încetul cu încetul, izbuti. Cele două capete rămâneau alăturate, buzele nu se mai desprindeau, se sărutau prelung, se sărutau pentru el, ca să-i placă lui, să simtă el mulțumirea. E frumoasă verișoara. Are ochii negri și părul bogat. Și totuși... totuși nu se înșela: fetița bălaei cu ochii albaștri pe care o întâlnea de câte ori se ducea dimineața la școală, e mai frumoasă par'că. Da... e mai frumoasă decât vara lui. Dar de ce se gândea oare la ea? De ce până acuma nu-i încolțise în suflet dorința s'o privească așa, cum dorea s'o aibă astăzi în fața ochilor lui... Da, era mai frumoasă...

Par'c'o vedea mergând ușor-ușor, puțin săltat, cu capul în jos.. Strânse pleoapele mai tare... Verișorii își prelungesc sărutul. Dar nu; acel cap bălaiu nu e al verișoarei, e al *ei,* e al celeilalte, și băiatul e el. Ei se sărută. Ar vrea să nu-și mai deslipească buzele... Mirosul mălinilor îl îmbată; întinde brațele și cuprinde la piept o umbră scumpă, în care se topește întreg par'că, și două șoapte îi sboară într'un suspin adânc: „Ah! dragă!"

oooo

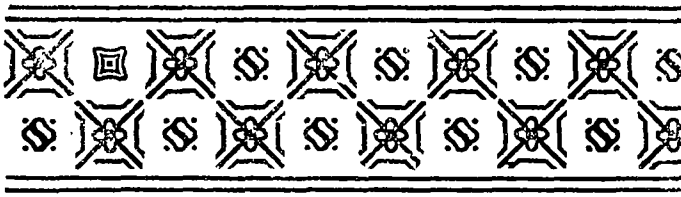

FRAȚI

Fără să ridice privirea de pe hârtiile ce iscălia, maiorul răspunse răstit:

Va merge cornistul companiei.

Ofițerul vroi să mai adaoge ceva, dar maiorul nu-i dadu vremea, ridică în sus capul, și, cu acea luminiță galbuie în ochi, ce dădea căutăturii lui un aier de veselie, chiar atunci când era înfuriat, spuse răspicat:

Cred c'ați înțeles, domnule sublocotenent

Ofițerul răspunse, scurt, că a 'nțeles, și pleca Străbătu sala pe lânga camarazii ce-l priviau bănuitori, apoi lua drumul drept în spre compania lui. In ușă îl aștepta serjentul-major. Ofițerul îi porunci, la rândul lui, cu un glas ce împrumutase ceva din acel al maiorului: „Va merge cornistul companiei". Serjentul-major se întoarse, și strigâ: „Va merge...", dar nu avu când să sfârșească, cineva

din fundul întunecos al sălii, cornistul care auzise și ordinul comandantului de pluton, răspunse înnăbușit, dar hotărît: „Am înțeles, să trăiți domnule serjent-major". In această vreme, ofițerul intră în cancelaria companiei, își puse mantaua, își luă chipiul, și, ridicându-și gulerul, ieși în curte, îndreptându-se spre poartă: o luă pe o stradă lăturalnică, mai apropiată. Ajuns acasă, își aruncă sabia și chipiul într'un colț, mantaua în altul, nu dădu voie să i se facă focul, și se trânti pe pat.

Cu fața înfundată în perne, degeaba căuta să-și găsească astâmpăr. Îi fu peste putință să adoarmă. La urma urmei, vrând să-și gonească neliniștea, se încercă să gândească într'un anumit fel: „Mă rog, nu-i murise nimeni dintre cei de aproape ai lui, nici o rudenie mai depărtată, nici măcar un prieten dintre aceia cu cari ar fi petrecut clipe tulburi, sau fericite, ce pecetluiesc trăinicia înfrățirii a doi oameni. Nu; ci un soldat, un străin, un om pe care-l avusese un an în frontul companiei..." Așa vroia ofițerul să-și înlăture mâhnirea, dar nu putea. Gândul celălalt, cel ce izvora fără voia lui, acela îi reîmprospăta alte lucruri. Își aducea aminte cum, în cutare zi de marș, pe o arșiță dogoritoare, ceruse apă la soldații din pluton, — mai nimeni nu avea, iar celor ce le rămăsese câteva picături, le păstrau pentru setea lor de oameni trudiți ce duc atâta *amuniție* pe dânșii... Un singur om a întins bidonul, dar în așa fel, că rămânea ascuns, par'că într'adins, după ranița camaradului din rândul întâi. Când i l-a înnapoiat, a

ținut bidonul aproape, silind pe soldat să se arate: era Stan Petre... Dar, în cutare noapte ploioasă, în avanposturi, în manevra trecuta, când a gasit în cort un culcuș de paie uscate, pregatit pentru o odihna mai cum se cade! Tocmai târziu afla, printr'o întâmplare, ca tot Stan Petre i le adusese... Îl primise ca recrut în urma staruinței fratelui sau, cornist al companiei, cu doi ani de vechime. Îl întrebase: „Vrei sa vii la mine, baiete?" Recrutul își apropie repede calcâiele, își scoase iute caciula, și răspunse din toata inima: „Vreau, cum nu, sa traiți domnule sublocotenent..." Ce voios era soldatul acesta. Numai sa-l fi privit, în marșuri, mergând voinicește, totdeauna zâmbind, si-ți trecea orice osteneala. Rar soldat și prieten credincios ca Stan Petre!... Acum câteva zile, intrând dimineața în companie, îi iesi cornistul înnainte: cu glasul înnecat de lacrimi, îi spuse ca peste noapte dusese pe fratesau la spital. Îl cuprinsese o caldura grozava, vorbia într'aiurea, iar doctorul, chemat grabnic, spusese ca-i tifos. De frica sa nu se îmbolnaveasca si alții, îl scosesera repede din cazarma.

Il vazuse la spital, pe patul de chinuri, cu buzele arse, cu fața supta, cu ochii stersi ce nu mai puteau cunoaște. Ieri, la raportul companiei, caporalul de serviciu îi raportase ca soldatul Stan Petre murise... Iar maiorul, om bun, dar cu toane, nu îngaduise ca la înmormântare sa sune un alt cornist.

Înțelegând că nu va putea adormi chinuit de

gânduri și amintiri, ofițerul se îmbrăca, și, cu toate că nu era nevoie, pleca din nou la cazarma.

A doua zi începuse să ninga. Plutonul de parada venise, și se înșirase în ograda spitalului, în fața odăii întunecoase ca o hruba de beciu. Un caporal și câțiva soldați intrara înnauntru. Ofițerul facu semn cornistului sa se ducă și el, apoi înnainta singur, intra pe ușa îngusta, scoborî câteva scari și rămase lângă parete. In mijlocul cămarutei de piatră, pe o masă, Stan Petre parea că doarme ușor, gata sa tresara la cel d'intai sunet al „deș teptării" pe care nu mai avea să o audă. De pe față i se dusese urma de zbucium ce rămâne dupa o boala plină de chinuri; în locu-i răsărise zâmbetul acela cuminte ce-l prindea atât de bine.

La capătâiu îi plângea maică-sa, o femeie slaba, trudită de munca, cu picioarele goale, pe o vreme ca aceasta de început de iarna. Mai încolo, un frate al ei, cu decorațiile razboiului pe piept. Când batrâna vazu pe cellalt baiat, pe cornist, începu să se bocească în gura mare: „Mi l-o luat Dumnezeu, și m-o lăsat numai cu tine! Baietul mamei baiet".

Iar bătrânul căuta s'o liniștească: „Taci, Marando, așa a vrut cel de sus". Apoi veni lânga ofițer, se opri, la o parte, și spuse: „Să trăiți, dom nule subloco tenent, nu va supărați, așa-s femeile, mai slabe".

Cu doua zile înainte, se daduse ordinul de zi prin care Stan Petre era facut fruntaș. Doi dintre camarazi îi cusură, pe mânecile tunicii, galonul îm

pletit din mătasă: pusesera mâna dela mână și-l cumpărasera. Și deodată unul baga de seamă că numai cravata îi lipsia *fruntașului* Stan Petre; cornistul își desfacu repede cravata lui, și o înfășură ușor la gâtul fratelui său. Iar maică-sa, cu degetele ei groase, de abia îi atinse fruntea și-i așeza capul pe perna:

„Așa, sa nu se lovească, dragul mamei".

Preotul sluji puțin, apoi patru soldați așezara sicriul pe o năsălie, și-l scoasera afară. Soldații se descoperira. Ningea des, cu fulgi mari, ce cădeau ca niște flori albe de cununie. Preotul trecu înainte, apoi veneau cei ce purtau năsalia, cei doi bătrâni, ofițerul și plutonul. Plecara în bocetele mamei.

Ofițerul privi pe cornist. Îl vazu că duce cornul la gura, ca stă câteva clipe fără să poata suna, apoi auzi un scâncet ce se schimbă într'un hohot de plâns, și, deodata, ca un strigat de durere, cântecul de îngropare al ostașilor străbătu aierul. Și 'n clipa ceia i se păru că aude un șopot înăbușit în rândurile soldaților din urma lui, vroi sa privească înnapoi, dar nu putu, căci lacramile îi napadiră în ochi; înclină capul pe piept, și începu sa plângă.

oooo

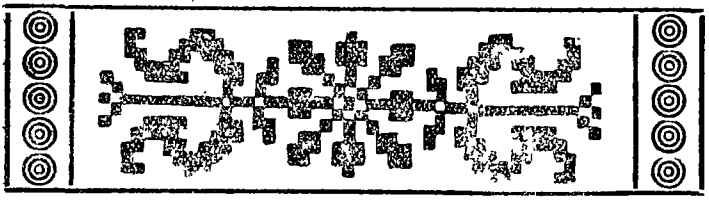

GRUŞAN

Lui Costin Petrescu.

Făcusem inspecţia, şi mă grăbisem să ajung în odaia largă, de scânduri, a cantinei, în care ne întâlneam, în fiecare seară, ofiţerii aflaţi în tabără. Veneam cu toţii, şi tineri şi bătrâni, mulţumiţi ca puteam sta puţin, unii lângă alţii, fără să fim strânşi în chinga legilor milităreşti. Astă seară se adunaseră mai mulţi ca de obiceiu, căci veniseră şi ofiterii regimentului de cavalerie ce sosise dimineaţa. Toţi vorbeau despre una şi alta, eu îmi aşteptam ceaiul obişnuit, când intră un căpitan de călăraşi, salută pe maiorul ce sta la o parte, singur, apoi se îndreptă spre alţi doi căpitani bătrâni, camarazi de-ai lui, şi le spuse tare: — „Ştiţi că s'a împuşcat Gruşan? Uite, citiţi..."

Se făcu tăcere. Unul din căpitani luă jurnalul şi citi cu glas tare: „Aseară s'a împuşcat generalul

în retragere Grușan. Pricina acestei fapte e necunoscută".

„Omul acesta nici nu putea să moară altfel", zise căpitanul. Iar cel ce adusese vestea se întoarse spre ofițerii tineri și le spuse:

— Ei, băeților, voi nu știți cine a fost Grușan; n'ați văzut astfel de șef, și nici n'o să vedeți. Noi, cei cu parul carunt, am apucat alte vremuri, dragilor.

Atunci din fundul odaii se ridica un sublocotenent de vânători, foarte tânar, cu mustața deabia răsărita, subțire la trup și slab la față, căruia camarazii, de plăpând ce era, îi spuneau: „Duduia":

— Domnule căpitan, zise el cu glasul tremurat, eu n'am apucat vremurile cele grele, cu toate acestea am cunoscut pe generalul Grușan: l-am vazut pe când eu eram copil și dânsul colonel. Daca-mi dați voie va pot povesti cum m'a facut sa simt cea mai grozavă spaimă ce am avut-o în viața mea.

Toți și-au tras scaunele mai aproape, iar maiorul se sculă dela masa, mișcat par'ca, veni pâna lânga ofițer și, uitându-se drept la el, ramase să-l asculte în picioare.

Sublocotenentul stătu câteva clipe, apoi, hotărându-se, povesti:

„Mi-am petrecut copilaria în Iași, în casele în care mă născusem, atât de aproape de cazarmă, încât rasunau comenzile pâna la noi. Casa, fiind împarțită în două, partea dinspre cazărmi se închiria ofițerilor. Acolo am văzut mulți militari.

Unul dintre aceștia era și colonelul care se ducea acum. Regimentul primise ordinul de plecare și dânsul venise sa-și ia ziua bună dela mătușile mele. Cum eram bolnav, s'a apropiat de pat, mi-a dat mâna și mi-a urat însănătoșire grabnică. Apoi l-am auzit cum spunea în sală, că se 'nțelesese cu comandantul regimentului ce venea, să se mute la noi, în locul lui.

Peste doua zile un furgon aducea lucrurile chiriașului.

Ardeam de nerabdare sa vad pe colonelul cel nou, dar boala ma vânduse patului. Zilele își luară mersul lor obișnuit. Alături par'că nu stătea nimeni. Chiriașul nu da nici un semn de viață. Pe semne pleca dimineața, cum se lumina, și se întorcea tocmai seara. Nici mătușile nu-i putuseră încă vorbi. La urma urmei, nu era nici o grabă. Mai grăbit eram eu, care, la vrâsta mea, vre-o treisprezece ani, legam prietenie și cu cei tineri și cu cei bătrâni.

Dorința mea de a vedea pe colonel crescuse. Dar în aceiași vreme așteptam cu o frică nemărginită clipa întâlnirii. Caci aflasem fără voia mea multe despre el, dela o slujnică, ce vorbea seara, alături în odaie, cu fata din casă. Toate cele povestite, le auzise dela ordonanță, care, la rândul lui, le primise, ca un fel de spovedanie, dela cel dinainte: ‚Colonelul fusese în razboiu; avea un semn în obraz, dar nu se prea băga de seamă din pricina barbii. Era răstit la vorbă. Isi bătea ordonanța, dar apoi îi da bani mulți. Avea patima călăritului, um-

bla călare zi și noapte. Și de frica lui îi știa și calul cât era el de zmeu. Îl chema Grușan, iar ofițerii îi ziceau: „Grușan Sălbatecul".

L-am văzut întâiași dată într'o zi de Primăvară. Mă însănătoșisem și mă plimbam prin grădină. Deodată aud un tropot, apoi o smuncitură, și un nechezat. Mă întorc. Trei soldați aduceau un cal negru ca tăciunele, cu gâtul înnecat în coama ce se resfira peste capul în care se zbătea albul ochilor. In aceiași clipă se deschise ușa. Colonelul ieși în scară. Vederea lui m'a înfricoșat mai mult.

Era înalt, spătos, cu o barbă mare, neagră, ce-i pornea aproape de lângă ochii adânci, întunecați. Genele îi acopereau pleoapele. Iar chipiul îi umbrea fruntea până lângă cuta adâncă dintre sprâncene. Dânsul se scoborî încet, apoi porunci:

— Dați-i drumul!

Calul, simțindu-se slobod, vroi să sară, dar glasul detună groaznic:

— Stai!

Calul, rămase pironit locului.

Stăpânul îl privi drept în ochi, par'că-l vrăjea, apoi făcu un pas de oparte... Mă zări.

— Vino aici, îmi zise.

Simții că nu-mi mai bate inima. Toate dimprejurul meu par'că se șterseseră. Nu vedeam pe nimeni afară de el. Mi se părea uriaș. Fără voe pășii spre dânsul. Mă luă de mijloc și mai înainte să pot scoate un cuvânt, mă zvârli călare. Glasul răsună iar:

— Stai!

Calul și cu mine făceam în clipa aceea un singur trup răscolit de spaimă, cu nervii uniți într'o singura tremurare.

Apoi colonelul mă luă jos, puse piciorul în scară, și se șterse ca o vedenie din fața mea.

Am căzut din nou bolnav de moarte, în prada celei mai puternice spaime. Am zăcut întreaga primăvară, fără ca mătușile mele să știe pentru ce m'a întors boala. Nu le spusesem nimic despre întâmplarea care nu putuse ieși din mintea mea, nici după ce mă însănătoșisem, nici chiar după ce scăpasem de groaznicele visuri ce-mi cutreerau somnul.

Și totuși pe urmă doream să mai văd pe sălbatecul soldat. Nu știu de ce îmi închipuiam că n'aș mai fi tremurat pe spatele calului...

Era pe la mijlocul ernei. Auzisem că și regimentul acesta trebuia să plece numaidecât. Toată ziua mă plimbam prin grădinuță, dar pe colonel nu-l puteam zări. Mă hotărîi să mă scol disdedimineață în cele câteva zile ce mai rămăseseră până la plecarea lui. A doua zi dela hotărîrea mea, tocmai mă îmbrăcasem, și priveam pe fereastră dealul din față acoperit de mii și mii de cioare ce stăteau încă, aripă lângă aripă, pe omătul pe care își petrecuseră noaptea. Deodată răsunară alături vuete, și văd slugile alergând într'acolo. Mi-am luat repede paltonul și m'am dus și eu. Ce se întâmplase? Calul, mai sălbatec decât ori când, trântise pe cei ce-l țineau, și într'o smuncitură scăpă din mânile

lor. Ordonanța se repezi, vroi sa-l opreasca, dar lunecâ și calul îl lovi cu picioarele dinapoi în piept. Toate acestea le istorisea, deabia vorbind, un biet soldat, colonelului care, ingenunchiat, descheia haina celui lovit. Acesta din urma ramasese lungit jos, cu albul ochilor întors înafara, cu gura deschisa, plină de sângele, ce picura, înroșind omatul. Dupa câteva tresariri ușoare, își dete sufletul. Niște cala rași îl prinsesera, și l aduceau. Colonelul tresări, se scula repede, și se aruncâ strigând:

Lasați-i dârlogii!

Când se opri în fața calului, repezi mâna și i izbi un pumn strașnic în frunte. Calul se ridicâ în doua picioare, vroi par'ca sa se arunce asupra stapanului său dar, amețit, cazu pe spate, ca și cun s'ar fi topit. Grușan care apucase darlogii se pravali și el. Dar într'o clipa se ridicara amândoi, se înfruntara ca doi dușmani de moarte, apoi colonelul scoase un strigat spaimantator, se aruncâ în șea, smunci dârlogii, învârti calul în loc, si se napusti pe poarta. Peste puțin l-am văzut pe deal, intrand săgeată printre miile de cioare care se ridicara, deodata, într'un vaer asurzitor, acoperindu l, înfasurându-l ca într'un zabranic, și nu l-am mai zarit ca și cum nenumăratele paseri negre l-ar fi rapit în zborul lor spre cer.

De atunci nu l-am mai întâlnit niciodata".

Sublocotenentul își trecu mâna peste fată, vroind să gonească par'că aceasta amintire. Toți taceau. Atunci, maiorul care nu se mișcase toa a vremea cât

povestise ofițerul, se razima cu spatele de parete, și spuse cum și-ar fi vorbit lui: „Da, așa era dânsul". Rămase o clipă cu privirile pierdute în gol, apoi, adaoga:

„Pentruca e vorba despre un om cum nu trec mulți prin viața, și fiindca dânsul astăzi nu mai este, o să va povestesc, domnilor, într'adevăr cea mai grozavă întâmplare din viața lui, și dintr'a mea, care am fost martor.

Maiorul se opri puțin, voind sa și stapânească glasul ce tremura ca și al sublocotenentului; pe urmă începu:

In ajunul razboiului eram sergent în regimentul de calarași, pus sub comanda colonelului Grușan: Grușan Salbatecul. I se zicea astfel în urma unei întâmplari: Intr'o dimineață, pe toate ordinele de zi în josul carora era iscalit dânsul se gasi adaogat: *Salbatecul.* De atunci i-a ramas porecla. Prin ce împrejurare, nu-mi aduc aminte, capătasem încrederea acestui om de care se fereau cu toții. Așa se face ca aveam dese însărcinări din partea lui.

Intr'o seara, cu vreo două zile înainte de plecarea noastra spre câmpul de razboiu, mă întorsesem dintr'un sat îndepărtat, unde fusesem trimis de catre colonel să văd daca se gasea fânul trebuincios. Plouase ziua întreaga, drumurile se desfundaseră, calul razbea cu greu prin glod. Intârziasem și toata vremea mi gândisem cu grija la întâlnirea cu colonelul, căruia trebuia să-i raportez. Când am

intrat în cort, l-am găsit în picioare uitându-se, cu ochii lui întunecați, la ordonanța ce-i povestea ceva, dar care, în clipa venirii mele, tăcuse. Am rămas lângă ușă, cu mâna la cozorocul capelei, așteptând. Comandantul se uită la mine, apoi îmi porunci:

— „Ia-ți calul și vino".

M'am dus la conovăț, mi-am luat calul care rămăsese cu șaua pe el, și m'am întors. Colonelul și cu ordonanța încălecaseră. O luarăm îndată la trap în lungul bivuacului, până ce trecurăm de el. Ploaia se înteți se, începuse să bată un vânt care ne arunca picăturile în față; caii lunecau, iar al meu, obosit, deabia se putea ține pe urma celorlalți doi. Repede am băgat de seamă că nu luasem șoseaua și că tăiem câmpul deadreptul. M'am uitat înapoi: luminile din bivuac rămăseseră în urmă tare, în spre stânga. Trecusem și pe lângă păduricea, pe care o cunoșteam, apoi ne pierdurăm cu totul în întunericul adânc. Eram deprins cu obiceiurile colonelului, îmi închipuiam că poate voia să facă el singur o recunoaștere, dar nu știu cum, de astă dată, o presimțire neînțeleasă mă neliniștea. Incotro apucasem nu știeam. Mergeam în bobote, ca în spre pierzare. N'am să uit niciodată drumul acesta.

Deodată colonelul lăsă calul mai încet și chemă ordonanța, îl apucă de mână, ca să călărească scară la scară, și-l întrebă. Acum eram aproape; am auzit bine întrebările și răspunsurile: — „Nu era nimeni acasă, nici o slugă?" — „Nu". — „Pe unde l-ai văzut?" — „Pe fereastră". — „Cum?" — „N'am

găsit pe nimeni să dau scrisoarea, și m'am uitat pe geam să văd pe cineva". — „Ce făceau?" — „Stăteau la masă". Colonelul tăcu, apoi întrebă din nou: — „Când ai dat scrisoarea, ce ți-a spus duduca?" — „Nimic, a luat-o". — „Bine!" O scăpare de lumină îmi trecu prin minte. Incepusem să înțeleg. Mergeam la moșia colonelului. Nu mai fusesem acolo, dar mi se spusese că nu-i departe de târg. Cine să fi fost însă acela pe care îl văzuse ordonanța? Și atunci îmi amintii de unele vorbe ce umblau printre soldații ce se duceau la comandant acasă. Sufletul mi se strânse, și mă rugai în gând, lui Dumnezeu, să nu se întâmple nimic.

După vre-o trei ceasuri de drum, ne-am oprit la poarta curții. Am descălecat și-am legat caii de parii gardului, am aruncat mantalele pe ei, apoi ne-am furișat în ogradă. Nu se vedea decât o dungă de lumină, pe după o perdea.

Colonelul se întoarse spre ordonanță și-i porunci: — „Du-te și te uită pe geam!" După o clipă soldatul veni. „Acolo-s?" — „Acolo". O luarăm pe după casă, scoborând; colonelul se opri în dreptul unei uși înguste. Apucă de clanță, puse umărul, împinse cu puterea lui grozavă, și ușa se deschise scârțâind ușor. Suirăm câteva trepte și intrarăm pe o sală. In clipa aceea, am auzit cum colonelul duce mâna la toc și scoate revolverul. Simțeam că inima nu-mi mai bătea; aș fi fost bucuros să cad mort. Pășiam în vârful picioarelor. La ușa odăii, pe fereastra căreia se uitase ordonanța, colonelul se opri, apoi

o deschise deodată. Doamne! par'că sunt acolo la spatele lui. Intr'o scăpărare s'a petrecut totul: Ea, stătea pe marginea patului; un bărbat, în picioare, lânga dânsa, îi vorbea. Pe masa era aprinsă o lumânare. Când Grușan trecu pragul, femeia lui se ridica si întinse mânile în față ca și cum ar fi vrut sa se ferească de o vedenie. In clipa aceia revolverul detună, dânsa scoase un strigăt, căzu pe pat, apoi se rostogoli jos. Bărbatul, un om voinic, părea că nu-și pierduse cumpătul, luă un scaun și-l arunca spre colonel, dar nu-l lovi. Alte două detunături una dupa alta, cutremurara casa. Barbatul se prabuși cu fața în sus pe podele. Colonelul puse revolverul în loc și se duse langa fereas r.. , Intrati înnauntru!" ne porunci. Am intrat încet, cutremurați de groază. Ordonanța ramase langă ușă, eu m'am dus aproape de soba. De unde stam, vedeam amândoua trupurile întinse, aproape unul de altul. Dânsa murise; avea fata alba ca varul, ochii deschiși, încremeniți de groaza parul despletit, mânile date în laturi ca o cruce. Ranitul s muncea grozav, în zvârcoliri, apasându-și pieptul cu mâna, în partea dreapta, unde i se înroșise camașa de sânge. Din gât îi eșia un horcait înnabușit, întretaiat. Grușan îl privea.

Deodata, ca venit de supt pământ, se auzi jalnic, rugator, glasul muribundului: „Apa, apa!" M'am uitat pe masă, am văzut o sticlă plină, am vrut sa întind mâna să o iau, să-i torn în gură, când, fara voie, privii spre fereastră: ochii colonelului luceau

sălbatec pironindu-mă locului. Glasul răsună din nou, mai sfâșietor. La fiecare rugaminte, ochii comandantului se îndreptau spre mine, țintuindu-ma in loc.

O sfârâitură ma făcu să tresar pâna în adâncul sufletului: lumânarea se trecuse, pâlpâi de câteva ori și se stinse. Asa, ramași neclintiți, și'n întunericul ce ne învaluia, glasul muribundului rasuna mai spaimântator. Eu par'ca tot vedeam ochii scânteetori, ce ma opreau sa întind mâna. Afara ploaia bătea in geamuri, livada se framânta foșnind zbuciumat, jos ușa deschisa pocnea bătuta de vânt. Intr'un târziu se auzi sciasnetul unui chibrit, la flacara lui fața colonelului se luminâ groaznic, o clipa. Furia. Vârful tigarii sclipea ca o scanteie, aprinzând par'ca, la fiecare data, mustațile și barba razbunatorului. Dupa catava vreme țigara se stinse. Apoi am stat asa, in întunerecul nepatruns, până când, de dupa geamuri se împrastia lumina sura a zorilor intunecate de nori. Incetul cu incetul ochii-mi începura sa deslușeasca lucrurile și oamenii din odaie. Ordonanța se razimase de ușorul ușei, spaima parea ca-i luase cunoștința. Colonelul ramase locului. Moarta se uita ingrozita. Ranitul de abea mai rasufla, inisca buzele, dar vorbele i se stingeau în gat. Setea il mai chinuia poate. Si cum par'ca așteptase lumina zilei, ca sa mai vada odata pe aceia pentru care murea, deschise ochii, vroi să se ridice, scoase un gemat adânc, și ramase nemișcat. Colonelul încrunta sprincenile, se apropie, se uită lung la mort, apoi spuse: „Haidem!"

Am încălecat caii aproape înțepeniți de răceala ploaei, și ne-am depărtat de casa în care, după dragoste, intrase moartea".

Maiorul tăcu. Ne-am despărțit, și-am plecat în pâlcuri, ca și cum ne-ar fi fost frică să străbatem singuri întunericul nopții.

oooo

FLĂMÂND

Moșierul Chiriac Pascu, îi eși înainte: — Bine frate, nimerișî tocmai la spartul târgului. Eu am prânzit de mult. Dar să pun să-ți facă îndată ceva.

Prietenul său, Dumitru Stupcan, răspunse, scoborându-se din trăsură:

— Ba să-ți cauți de treabă! De data asta am mâncat.

Și moșierul zise:

Cum de data asta? Cu alte cuvinte altădată ai cam rămas flămând la mine?

In vreme ce-și dară mâna, Stupcan îl deslușî:

— La tine, nu, niciodată. Răspunsul acesta e în legătură cu o întâmplare a mea din tinerețe, pe care nu o pot uita. Am să ți-o spun. Deocamdată poruncește să-mi vâre calul în grajd, căci astăseară rămân la tine.

Cei doi vechi prieteni intrară în casa. Și dupa ce musafirul își scoase mantaua de pânză ce-l ferea de colb, trecură, amândoi, într'o odae în care obloanele erau închise ca sa nu pătrundă căldura zilei. Vorbira despre multe, și nu eșira din casă decât dupa ce bagara de seama ca se înserase, când trecură din dos, în cerdacul ce da în spre padurice Si se așezara amândoi în jilțurile de paie, care scârțâira supt greutatea trupurilor.

In înalțimi câteva stele pari'ca pâlpăiau și par'ca nu. Paduricea stă nemișcata. Deasupra un stol de prigorii nu s' gasea od'hna.

Dumitru Stupcan spuse:.

— Draga Chiriac, de când sunt eu n'am vazut o priveliște mai frumoasa ca aceasta dela tine.

Și adaoga oftând:

Prietene, ce n'aș da sa pot sta cu tine, într'o casa ca asta pe o moșie ca a ta.

Nimic n'ai avea de dat: stai la mine toata viata ta, și ți îndeplinesti dorința.

Stupcan întoarse capul, și prin umbra serii privi în ochii lui Chiriac.

Știu ca vorbești din inima, îi zise, dar... Ei, dragul meu, daca s'ar putea face totdeauna ceeace vrea omul

Dupa câteva clipe Chiriac apropie jâlțul, întinse bratul, își apuca prietenul de dupa gat, apoi îi zise:

Dar pa.'ca era vorba sa mi spui întâmplarea ta din tinerețe.

Bine, dragul meu, sa ți o spun; asculta:

„...Știi că dupa ce mi-am luat licența, pusesem mâna pe niște parale venite dintr'o moștenire neașteptată. Le-am tocat, o știi și asta, prin călătorii. Am văzut multe, n'am ce zice, dar ca sa nu ramân pe acolo, a trebuit s'o iau frumușel înapoi spre țară. M'am întors ușurel de tot. In răstimpul acesta de vreme, pâna ce m'am insurat, noi nu ne-am vazut. In București am început să duc viața de student. Cu zăpăceala mea, nu prea mă încumetam sa iau vre o slujba. Mâncam odata în zi, și dormeam de doua ori: adică și înainte și dupa masa. Eram cel mai fericit om din lume, când ma chema cineva să manânc la el. Scuteam un franc, și ma saturam t todată. Dar noroacele aceste se întâmplau rar. Odată, cum ma îndreptam spre birt, ma lovesc piept in piept cu Simeon, Simeon Cardu, cu care ai învațat si tu. Nu ne văzusem de ani de zile. El ajun sese bine, se însurase și luase zestre mare. Cum ma zari îmi sari de gât și dupa îmbrațișari si întrebari, urma poftirea la masa d seară. Cum eram deprins sa manânc numai odată în zi, am luat numai o cafea neagra, și m am întors. Imi pastrai foamea pentru masa unde eram chemat, masă ce fata in doiala avea sa fie indestulatoare. Cum am ajuns acasă m'am culcat. Și am visat numai mâncari. Pe semne de asta am dormit ne'ntors până seara la opt. La Simeon trebuia sa fiu la șapte. Eram ne norocit. M'am îmbracat și eu cât am putut mai iute și am luat-o la goana. Când am ajuns se așezasera la masă. Și mi a fost rușine. Le-am spus

că mă oprise niște afaceri, și că mâncasem. Îți poți închipui! Făcui cunoștință cu toții, și Simeon îmi zise: „Bine dragă, cel puțin să ne faci plăcerea să stai cu noi". Și mă așeză lângă nevastă-sa. Sunt împrejurări în viață care îți lasă urme nesterse. Uite, parcă văd sufrageria mare, cu pereții în lemn de stejar; par'că văd candelabrul, trichelurile, și farfuriile cu flori aurite; și par'că simt privirea curtenitoare a slujnicei care aducea mâncărurile. Țin minte chiar o meteahnă a femeii acesteia! Avea un ochiu mai închis, și, de câte ori trecea pe lângă mine, par'că'mi făcea semn să scot și eu din farfurie. Când ajunsei eu, mâncaseră supa. Chiar atunci se pusese pe masă rasolul de pește, un șalău. Peștele care-mi place mai mult, — și cu drept cuvânt. Ai băgat tu de seamă că e singurul pește care după ce e fiert își păstrează culoarea ceea proaspătă, albă-verzue, pe care o are când e viu? Șalăul e pește de neam, dragă. Și, într'un sos de muștar ca acela, e un lucru rar. Când l-am văzut am simțit un gol în stomac. Mi-am adus aminte de toți șalăii pe cari îi mâncasem în viața mea de rătăcitor, pe bordul vapoarelor mari. Ce-mi făcea chinul și mai grozav, era că alături, nevasta lui Simeon, da deslușiri unei prietene, despre cum se gătește sosul cu muștar. In fața mea Simeon înghițea din plin, și printre îmbucături luase din nou firul vorbirii rupt prin venirea mea. Vorbeau despre artă, dragă, despre pictură. Văzându-mă că tac, vroiră să mă facă să-mi dau și eu părerea.

— Tu care ai fost prin atâtea locuri, îmi zise Simeon, poți să-mi sprijini admirația pe care o am pentru Wiertz. Ai fost la Bruxelles, în galeria operilor lui?

— Cum nu, răspunsei eu, și îngânai câteva cuvinte.

Prietenul meu înghiți odată și urma să-mi vorbească:

— Ai văzut „Răzvratirea Îngerilor?"

— Cum nu. E una dintre cele mai îndrăznețe pânze ce mi-a fost dat să văd vreodată.

Și mai îngânaiu câteva cuvinte. Dar în gândul meu dam dracului și pe Wiertz, și pe toți îngerii lui. Isprăviră de mâncat peștele și sluga trecu iarăși pe lângă mine, și cu ochiul ei pe jumătate închis, par'că mă îndemna: „Măcar din mâncarea asta scoate și dumneata". Și în mijlocul mesei, aburi o gâscă pe varză. Simții că cineva dinăuntrul meu îmi răcnea: „Spune, omule, că ți-e foame, că n'ai mâncat. Uite gâsca zboară din farfurie!" Ce e drept într'o clipă nu rămase decât varza din care se ridica un val de aburi, și mi se păru că tocmai colo, sus, deasupra capului meu, din aburii mirositori se întrupează deodată gâsca albă, cu gâtul și aripele întinse spre zbor, că găgăe spre a-și lua rămas bun dela mine, și că se strecoară prin bagdadie. Și n'am mai văzut nimic.

— Nici vorbă, urmă Simeon, Wiertz e un artist genial. Mă rog, Stupcane, ce zici tu de „Napoleon în Infern?"

A da, Ce sa zic. De „Napoleon în Infern" vorbești? A! nici vorba. E o mare operă. Chipurile acelora cari au ce banui marelui omorîtor de oameni, te zgudue. Nici vorba".

Eram zăpăcit; lihnit de foame. Mi se încleiase limba. Nu știu ce voi mai fi îndrugat, și câta vreme trecuse, când deodata îmi gâdili nările mirosul unei fripturi. Intorc la dreapta capul, și vad mânușițele albe ale gazdei împărțind un purcel fript. Tu nu știi gustul purcelului fript. De geaba, nu l știi! Poate știi pe a purcelului din care ai mancat, asta i altă ceva, dar pe a purcelului din care nu ți a fost dat să manânci, nu l știi, n'ai avut fericirea sa-l știi. Privind la ceilalți îmi adusei amin e ca prin farmec de chinurile ce le mai simțisem odata, într'un internat, dupa ce citisem descrierile din Odisea, a meselor cu viței și berbeci fripți, a ospațurilor cu vinurile groase de pe coastele Greciei fericite din acele vremuri. Mă rugăm în gând lui Dumnezeu, sa dea purcelul mai repede gata, să se sfârșească odată cu suferința mea. Aș! Își vârîse coada Wiertz. Vorbind despre dânsul se înghițea mai rar. Firește, vrând nevrând, trebuia sa-mi dau parerea asupra operilor lui In sfârșit sosi prajitura. Deodata, fara sa ma aștept, nevasta lui Simeon, taie o felie, dar știi o felie mare din prajitură, și mi-o întinde: „Oricât ai fi de satul, îmi zise, prăjitura se poate mânca, și n'ai sa mi o înapoezi".

Cred și eu! Cum de nu-i trecuse prin minte să faca astfel și cu purcelul! Eu ma așternui pe mâncat.

Să crezi, nu simțeam gustul prajiturii; știu atâta că era ceva bun și că în sfârșit mâncam și eu. Dar Simeon nu ma lasa în pace:

— Stupcane, în fund deasupra usii, e un tablou care .

Nu e nici un tablou în fund, raspunsei eu, desnadajduit ca nu pot mânca în liniște

Cum nu, este unul: „Grecii",... „Grecii"..

Atunci cu coada ochiului am zarit cum nevasta sa îi facu semn sa ma lase în pace. Femeile patrund mai repede unele taine, ca noi. Din înfațisarea mea nevasta sa ghicise ca sufeream. T-cura cu totii iar eu primii trei felii, una dupa alta. Nu mai vorbi nimeni, nici un cuvant, pâna la sfarșit. Fara îndoiala, ma priveau. Dar ce mi păsa mie? Mâncam acesta era lucrul de capetenie N'o sa uit niciodata întâmplarea asta!"

Chiriac râse toata vremea cât povestise prietenul sau.

Noaptea se apropia repede. In vreme ce jos întunericul inneca totul, cerul se lumina în sclipirea miilor de stele. Prigoriile se liniștiră în frunzișul padurice.

O slujnica deschise ușa și spuse·

— Poftim la masa.

— Tocmai acum ma gândeam ca întârziasem cu masa, zise Chiriac. Povestirea ta, Dumitre mi a făcut o foame de lup. Haidem să mâncăm

Cei doi prieteni se sculara și pornira ținându se

de mijloc. La ușa sufrageriei Stupcan se opri și spuse:

— Pentrucă mergem la masă, dă-mi voe să-ți fac o întrebare: „Dragul meu, știi care e cel mai prost pictor din lume?"

Wiertz, răspunse Chiriac râzând.

— Așa. Vra să zică suntem de aceiași părere. E Wiertz. Să nu mai fie vorbă pe urmă. Putem mânca liniștiți.

Apoi adăogă supărat:

— N'o să-i iert cât voi trăi, ticălosului, că a făcut două pânze proaste: „Răzvrătirea Îngerilor" și „Napoleon în Infern".

oooo

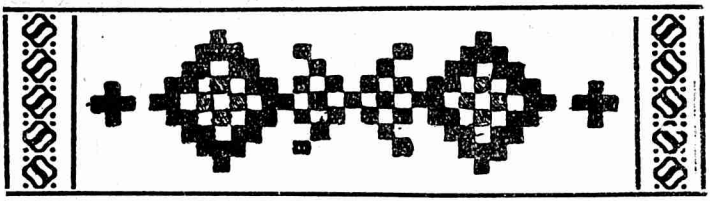

PATIMA

Din fundul canapelei unde stam împreună, eu și căpitanul, se vedea tocmai în a treia odaie, unde începuse jocul de cărți. Se vedea bine fața slabă, suptă de nesomn a gazdei. Îi zăream mișcările nervoase ale capului, puțin piezișe, îndreptate către vecinul din stânga, un profesor, venit de curând în oraș, al cărui fel de joc nu se cunoștea încă. Se lămurea, în toată grosimea lui, în cellalt capăt al mesei, trupul maiorului, plecat peste masă, într'aceiași înclinare caraghioasă cum obișnuia să se lase peste gâtul calului, la instrucție, pe câmp. In vreme ce *partenerul* al patrulea, prefectul județului, cu spatele la noi, sălta din când în când, cu aceiași săritură de om înțepat pe neașteptate. Am privit câtăva vreme acest tablou tăcut: nu se auzea o vorbă. Apoi căpitanul îmi trecu o mână pe după mijloc, îmbiindu-mă în odaia din fund, tocmai în sufragerie.

BIBLIOTECA PENTRU COPII
„ION CREANGĂ"
STR. CRISTIAN TELL NR.10
SECT.1 COD 70.171
TEL.

Aici ceruram doua pahare cu ceaiu. M'am așezat la masa. Capitanul era însa nervos, nu își găsia astâmpar. Ma întreba deodata:

Ce te face sa nu joci carți?

— Nu știu, i-am raspuns, dar simt ca niciodată n'o sa pun mâna pe ele.

Pe mine, urma el, m'a îndepartat de ele o amintire trista pe care o sa ți-o spun.

Capitanul începu sa se plimbe prin odaie, între fereastra si soba, apoi cu glasul lui rasunător, care se revarsa uneori în gâlgâiri puternice, ca si cum ar fi comandat, începu sa povesteasca:

...Poate sa fi avut vre-o cincisprezece ani când am început sa înțeleg și eu oarecare rosturi ale lumii acesteia. Și am avut nenorocul, sau poate norocul, sa deschid ochii pe unele întâmplari a carora deslegare mi-a slujit în tot restul vietii mele, uneori în bine, alteori în rau. Mi-am petrecut copilaria, dupa cum ți-am mai spus, într'un târg de granița, într'un târg mic, unde întamplarile sunt rare, dar, oricând sunt, se știu de.a-fir-a-parul, de catre toata lumea.

Așa se face ca și povestirea ce va urma ar putea fi spusa de catre toți cei de acolo, întocmai ca și de mine care am fost un martor de aproape al ei... Locuiam pe ulița „cea boereasca". Drept în fața casei noastre, feresti în ferești, locuia un boier, cu conul Gavrilaș, Gavrilaș Barbu sau Gavrilaș Corbu, nu-mi aduc bine aminte, numele de familie îmi scapa. Zid în zid cu noi, deci în preajma cuco

nului Gavrilaș, statea un alt boier, pe care târgul îl poreclise, pentru averea risipită în tinerețe, „Mâna Sparta". La dreptul, această poreclă se cuvenea amândorura. Și unul și altul vânturaseră miile de galbeni, cum vântura copiii, vara, colbul de pe drum.

Și această lepădare de bani avea de pricină o patima, dar o patimă dragul meu, care cotropește ca focul, care se revarsă ca apa când se prăbușește în înnec. Acesti doi oameni pierdusera tot, tot, înțelegi tu? Nu le rămăsese decât banul pentru hrana zilnica, și lucrurile din casă. Așa se face, că, dupa ce se întoarseră de prin străinătăți, dânșii s'au apropiat, găsindu-și unul în altul scăparea de urâtul ce se cobora cu aripele întinse peste viața lor mohorîtă.

Și au început sa joace cărțile înnainte. Bani nu mai aveau, atunci care dintre ei doui și-o fi dat părerea? au început sa joace pe lucrurile din casă. Când am priceput ce se petrecea în casa din față, când am înțeles de ce nu călcase piciorul tatei, odată macar, peste pragul portiței înflorite și de ce dânsul se ferea, ca de o moliună, sa se întâlnească cu cei doi vecini, faptul era vechiu de peste șase ani. Atunci am cautat să văd lucrul mai deaproape... Cărțile se jucau numai la cuconul Gavrilaș, într'acelaș loc, lânga fereastra a doua din partea stânga. Eu unul nu i-am văzut începând jocul, îl începuseră cu șapte ani înnainte; acum îl urmau. Poate aveau un răgaz de un ceas-două pe zi, și tot atâta pe noapte. Dimineața, când ma sculam, să-mi re-

vad lecțiile, la fereastra ceia, totdeauna, licăreau cele doua mucuri ale lumânărilor pe sfârșite.

Și, deasupra foițelor de hârtie, capetele buhoase, aproape fără ochi, de adânciți ce erau în orbite, tremurau în neastâmpărul dorului de câștig. La început jucasera pe bivolițele, pe caii, pe trăsura ce mai ramasese cuconului Gavrilaș. Când câștiga „Mâna Sparta", nevasta lui purta caleașca ferfeniță, de scaparau ulițele bolovanite ale târgului, iar la hopuri roțile sareau de un cot. Doar nu era a ei! Vai de bietul vizitiu, care trecea dela un stapân la cellalt, odata cu trasura și caii. In urma de tot, cuconul Gavrilaș vându trasura, nemai având ce mânca. Și atunci veni rândul lucrurilor. Socotelile de zi se faceau seara, cele de noapte dimineața; atunci se perindau, dela unul la altul, și lucrurile câștigate. Seara, mai cu seama, se strângea toata mahalaua sa vada ce a pierdut unul, ce a câștigat altul. Am vazut, dragul meu, mese, scaune, oglinzi, tricheluri, divanuri, tablouri, doua gospodarii întregi ticsindu-se când într'un loc, când într'altul.

De multe ori, unul dintre dânșii pierdea toată mobila unei odăi, și atunci, pe ferestrele deschise, se vedeau pareții goi, cu piroanele negre înfipte într'înșii, plini de păinjenisul țesut ani întregi dela un capat la altul al odăii. Da ploua, da ningea, mutarea se facea, caci, doamne ferește, nu încuviința unul o zabava, cât de mică, în plata datoriei. De multe ori, dimineața, în zilele de sărbătoare, când nu ma duceam la școală, tresăriam de vuietul unui

divan, odată chiar de al pianului nevestei cuconului Gavrilaș, trântit în mijlocul uliței de către acei ce nu-l puteau căra. Oglinzile ajunseseră niște cioburi, scaunele erau rupte și aveau câlțul ieșit, țelurile scoase. Par'că pustiise și mistuise focul. Dela o vreme însă lucrurile începuseră sa treacă numai din casa cuconului Gavrilaș, dincolo. Norocul îl părăsise cu totul: într'o săptămâna rămăsese numai cu paturile. Pe ce o sa mai joace, mă gândiam eu? Când, într'o seară, slugile purtara din ograda nenorocosului cel din urmă lucru: un tablou mare, acoperit. Ținuse mult, tare mult, conul Gavrilaș, la dânsul, și mai cu seamă nevasta lui: când l-au scos pe poartă, amândoi îl urmăriră cu privirile, dela fereastra. A doua zi, îl câștigă din nou. Tabloul, tot acoperit, făcu primblarea înapoi. Schimbul acesta, o zi al unuia, o zi al celuilalt, s'a perindat vre-o saptamână. Intr'o dimineață, pe o ploaie repede și-un vânt năprasnic, slugile scoaseră tabloul pentru cea din urmă oară din odaia adevaratului stapân. Când voiră să iasă în uliță, vântul se năpusti în prostirea ce-l acoperia, slugile șovăiră clătinându-se, și prostirea zbură de pe fața lui ca o bucățică de hârtie. Dela fereastra unde eram, într'o ochire repede, văzui înfățișarea mândră a unei femei, cu fața albă, cu ochii întunecați, cu o mâna pe răzimătoarea jâlțului în care sta, cu ceialaltă la piept, pe niște dantele, poate. Semăna bine cu soția cuconului Gavrilaș. Era mama ei. In aceiași clipa cuconul Gavrilaș, numai în jiletcă, alergă să ajute,

aplecara tabloul și-l dusera dincolo... Din ziua aceia n'au mai jucat. Supararea, nopțile nedormite, poate o răceala capatată în ziua ploioasă în care ieșise dezbracat afară, culcara pe nenorocosul boier în pat. A zacut o saptămână, și, într'o dimineața, în odaia, în care alta data licariau mucul lumânărilor sleite, se înalțau flacarile galbui ale făcliilor de ceara. Pe divan cuconul Gavrilaș dormia cel mai liniștit somn. L au îngropat într'o zi frumoasă plină de soare și de miros de liliac. Se imprimăvara. M'am dus sa-l vad. Era întins într'un sicriu vapsit albastru, în mijlocul odăii goale. Când l-au scos în ulița, sa l pue în patașca, nevasta lui a privit spre casa celuia ce-i sarăcise. Și, ca și când ar fi zărit pe cineva, întinse brațele si izbucni într'un strigăt de nadăjduit: „M'ați lăsat amândoi".

Cine dintre cei de fața va fi înțeles rostul acestor cuvinte? Am întors capul, privind într'acolo; pe fereastra deschisa, ca printr'o ciudată întâmplare, se zaria, într'un colț, tabloul. Am lasat să porneasca mortul, apoi, pentruca nu era nimeni, m'am apropiat. Am stat mult, și l-am putut vedea bine. Cu ochii întunecați, acoperiți par'că de pânza lacramilor, plecata, ca și când ar fi voit să se scoboare din rama, cu fața alba în bogatia parului negru, *mama* parea ca jelește durerea adânca a fetei ei. Mâna dreapta strângea răzimatoarea jâlțului, iar ceialalta, acum vedeam deslușit, ducea batista la ochi. Ce presimțire vremelnică va fi încremenit mâna tinerei femei de pe atunci, în aceasta mișcare de durere?...

Capitanul se opri, duse mâna la ochi, și rămase așa câteva clipe.

„Par'ca, o vad încă", adaogă dânsul.

Fara sa mai spunem un cuvânt, fara sa luam dela cineva „seara bună", am plecat. In ulița, ne-am dat mâna și ne-am despărțit.

○○◡○

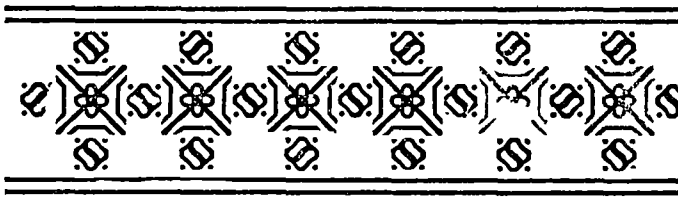

COLONELUL

Câte-odată își arunca privirea spre portretul din cadrul aurit, din odaia lui de culcare. Se vedea acolo, ofițer tânăr, sublocotenent, abia eșit din școală; sta în picioare, cu chivăra de lăncier la o parte, cu mundirul strâns pe pieptul scos în afară, cu ochi albaștri, surâzători, — ochii, ce priveau țintă la comandanții lui, sau se micșorau, apropiind genele lungi, arcuite, în saloane, la baluri, când simțea bătându-i lângă inimă sânurile femeilor frumoase! Pe atunci, își suna pintenii ca o muzică; își apropia odată călcâele: *țanc!* și durițele sbârnâiau în odăile mari, în care trichelurile jucau pe dușumelele lustruite apele lucii ale lumânărilor. Tot așa sclipea și dânsul ca bucățelele de cristal, ce clincheteau, atârnate, ca niște cercei, în urechile de bronz ale policandrelor. Viața îi era o rază de soare! Nu dormea nopțile; pășea, odată cu pragul

sălei de joc, pragul zorilor. Nu obosea: în fata escadronului tragea sabia, ca un fulger, din teaca, și strunindu și calul, rotea ochii pe câmpul de mustru.

Privind astfel portretul, bătrânul, sprijinit în cârja, par'că întinerea, se îndrepta de șale, ridica în sus capul, își lăsa umerii în jos, și trăia vremile acelea.

Alte ori se așeza, obosit, într'un jâlț, în odaia de culcare, scăldată, mai mult ca toate celelalte, de lumină. Și acolo, sus de-asupra patului, un portret mai mic, îl arăta căpitan; purta favoriți negri, lungi; mustăți bine răsucite; aceiași ochi supt frunțea 'naltă. Atunci era însurat; o însurătoare din dragoste un roman.

Furase pe fată dela tatăl ei — un boer cu mare vază; s'a bătut de trei ori în duel pentru nevastă; într'unul a ucis pe un călător neamț ce-i facuse curte îndrăzneață; și-a stat închis. La urmă dânsa, necredincioasă, l-a înșelat cu un ofițer. Și atunci, în prada desnădejdei, care otrăvește sufletul sau ți-l fărămițește ca pe un miez uscat de pâne, s'a repezit cu sabia scoasă la femeea sperjură: „Tică loaso!" atâta i-a zis, și ochii ei s'au întors spre dânsul, ochii spăimântați, rugători; și mâna i-a căzut în lungul trupului, fără să lovească.

In clipa aceia a înțeles toată zădărnicia vieții: toată nădejdea i se stinse. Atunci numai a priceput că *singurătatea* e puterea cea mai mare a luptătorului. Singur, cu tine, fără patimi, fără ură, tu în fața ta! Și-a lăsat nevasta. Și colo, prin ușa între-

deschisa, zarește, în tabloul mare, printre ceilalți ofițeri ai regimentului, cu chipul crunt, cu fruntea încreștită, stingher, fără zâmbet, pe locotenentul-colonel Stavăr, comandantul unui regiment de călărași ce pornea la Plevna, așa se zărea pe dânsul... Nici odată nu s'a simțit mai mare ca în dimineața de primăvară, când și-a încălecat calul, și când, scoțând sabia ascuțită știa că se duce la moarte. Și supt cerul de toamna al pământului strain, prin ploile mărunte ce par'că-ți picura pe inimă, înfașurat în vânturile ce-i spulberau mantaua și coama calului ce tremura, se simțea fericit. Mânca, dormea, traia ca soldații lui, îndura toate și era mulțumit. Șueratul gloanțelor, în recunoașterile pe care le facea chiar el, i se parea doar bâzâituri de albine. Și în vălmașagul sângeros, în vârtejul de moarte în care s'a aruncat la Smârdan, în capul călăreților, a simțit din nou fiorul acela care-i gâdilise sufletul în cel dintâiu vals, ca sublocotenent. N'a simțit zdruncinatura grozavă când calul cazu cu el. In clipa de framântare, când primi un glonț în mână, n'a simțit decât arsura repede, a unui fier roșu; apoi alergarea nebună, dupa lupta scurta, când sabia lui intrase în gâtul ofițerașului turc, un copil, ce i se împotrivea în cale. N'a simțit nici părere de rău, nici dușmănie; așa a omorît pe doi cu mâna lui. Iar când s'a întors în țara, când dupa câteva zile regimentul și-a luat mersul obișnuit, lipsit de zbucium, al vieței de pace, colonelul simți ca de acum înainte nu mai avea ce căuta în oaste. Isi

dete demisia, își cumpără casa aceasta pe ulița cazarmilor, chiar lânga ele, și, singur, începu sa traiască viața de pustnic. In odăile mari, în care amintirile stăteau închise în orice lucru, trăia zilele trecute. Dar războiul, așa cum îl făcuse dânsul, lasă urme. Intr'o zi, simți că piciorul stâng îi amorțește, că d'abea îl mai poate mișca.

Cum luase altă dată sabia din cui, ca s'o încinga pentru întâia oară, așa luă din colț bastonul gros, cu mâner de aur, în care avea să-și sprijine deacuma bătrânețele. Nu-i plăcea să steie locului; se târa cum putea dintr'o odaie într'alta, și la urma venea de se așeza tot în fața ferestrei dela uliță: nu trecea soldat, nu se ducea ofițer spre cazarma, fără ca bătrânul să nu-l urmărească până departe cu privirea. Dimineața se scula în zori, când sunetul goarnelor vesteau ziua în marșul voios al *deșteptării;* se culca la *stingere* când odăile mari par'ca se umpleau de cântecul duios al odihnei...

De când căzuse bolnav greu în pat, de când nu se mai putea mișca decât întors de brațele servitorului ce-l îngrijea, viața i se întunecase cu totul. Nu mai putea privi nici pe fereastră, nici odăile nu le mai cutreera.

Simțea că se duce, dar el cunoștea bine moartea. Nu se temea de dânsa. O aștepta și par'ca-i parea rău ca nu-i putea eși în cale. Nici nu se apăra: nu chemase doctori, nu luase doctorii, și, în dimineața aceasta, când aproape nu avu putere să-si deschida

pleoapele, zâmbi mulțumit. Era o dimineața frumoasă de vară: printre ferestrele deschise razele soarelui se furișau lucitoare, scoțând scânteeri repezi din armele țintuite în părete. Mânerul săbiei de de-asupra patului par'ca pâlpâia, și colonelul, cu greutate, deabia ridica mâna de atinse oțelul luciu al tecei.

Pe la amiaza cerul se înnoră deodata, ploua repede, cu ropot, dar spre seară norii se topira, — cele din urma raze ale soarelui mureau curate, rumenind odaia. Colonelul dormita. Vroi sa se trezească de câteva ori, își dadea seama ca e într'o amorțire grea; visele ce-i cutremurau somnul acesta le știa ca nu s în ființă, știa chiar că visează, și totuși i se parea că luneca într'o lume străina, din care nu înțelegea bine nimic. Il cuprinse o căldura grozava; deodata i se paru ca se pravale patul, tresări, și deschise ochii. Mai întai, fara de voie, vroi sa strige, apoi mintea i se limpezi, pricepu ca așa trebuie să fie, și când servitorul intră sa aprindà lampa, deabia putu îngâna sa-l lase prin întunerec...

Incetul cu încetul amorțirea îl cuprinse din nou. Apoi îl munci vedenii ciudate... Deodata se văzu calare în învălmașagul dela Smârdan... Calul căzuse dar nu se putea ridica. Își amintea totusi ca atunci se sculase repede, și cu toate acestea acum sta întins jos... Dar bine, pe ofițerul turc îl străpunsese într'o clipă, știa bine asta; dar acum acesta îl răpusese, îi apasa genunchiul pe piept, ținându-l

jos, în glod... Îi căzuse sabia, însă mai avea revolverul; se căuta la coapsă, și, ciudat, simți printre degete cearșaful ce îl învălea; era în pat, dar cum de se găsea în războiu?... Ofițerul turc scoase iataganul, îl ridică, și-l avântă, ca un fulger, spre capul lui. Colonelul se încordă, tresări, și se trezi iar.

Era înădușit. Simțea sudoarea rece scurgându-i-se după urechi; vroi să se șteargă dar nu putu duce mâna la cap. Încetul cu încetul se lasă moale, ca o peteacă; par'că nu mai avea nici sânge, nu-i mai bătea nici inima, și chiar oasele i se topiseră. I se părea că e tot una cu patul, că era subțire ca cearșaful, întins ca el. Câteva crâmpee din trecut iarăș i se luminară în întunericul odăei, fulgerări repezi, ca și cum cineva aprindea chibrituri, câte pe rând. Se înăbușea. Închise ochii, avu adevărata presimțire a sfârșitului.

Dar în clipa aceea, în liniștea adânca a odaii, veni din afară, din spre cazărmi, sunetul de goarne al „Pugaciunii". Atunci o revărsare de puteri îl însufleți; își simți brațele tari, se ridică pe jumătate în pat, și, cu degetele împreunate ale mânii drepte își făcu, rar, cruce. Apoi își lasă, ușor, capul în perna, închise ochii, și'n vreme ce cântecul duios al închinării de seară răsuna încă, ostașul adormea pe veci.

o.oo

PĂRTAȘUL

Soldatul Pintilie Gheorghe era învinuit ca furase în Sâmbăta Paștelor câțiva saci cu orz, și ca apoi îi vânduse. Santinela ce încuviintase aceasta era adusă înaintea consiliului ca partasa la furt.

Vinovatul mărturisise hoția. El o îndeplinise pe când de santinela la orzărie era Neculai Oana, recrut din anul acela, un biet om, luat în oaste pe nevazutele, și pe care, de șase luni de zile, de când venise, nu-l scosese nimenea din ceia ce stia el de acasă. De nepriceperea lui se ferisera toți comandanții de companie, ca de foc, și-l lăsasera la boi.

In săptămâna Patimilor, soldații fura învoiti pe acasa. De sărbatori e greu să pui mâna pe un om mai acatarei, ramân ciurucurile. S'a zbătut bietul aghiotant, în dreapta, în stânga, pâna a dat, în grajd, cu ochii de Neculai Oana, care vorbea cu boii lui, desmierdându-i pe gruma/. „Valeu! Oana

neică, zise aghiotantul, Maica Domnului îmi te scoase în cale. Vino 'ncoa, zmeule, să te înarmez ca pe Sfântul Ghiorghe". L-a înșfăcat de guler, l-a dus de l-a încins, i-a dat o armă și-un picior și l-a înfipt de santinelă în poarta orzăriei, în ograda căreia ramăseseră câțiva saci plini, afară din hambar. „Să nu lași nici pe Dumnezeu Sfântul să intre înăuntru, Oană băete, ca a ta-i împărăția necuratului pe urmă", îi mai zise aghiotantul, și plecă.

De aci încolo să lăsăm să povestească Oana, întrebat la rându-i de către judecători.

Oana își duse mâna la cap în neștire, chip sa salute, răcni: „S'trăiți", trase aer mult în piept, ca și cum s'ar fi pregătit sa se cufunde în apă, apoi începu:

„Acu', eu, s'traiți, eram pus de santinela; era cald și ma uitam pe câmp, și pe poarta de din dos vad, s'traiți, ca eșiau boii. Le dăduse drumul nu știu cine, ori își luaseră ei singuri lumea în cap, ca eu vezi eram de santinelă, nu eram în grajd. Pe mine nu m'o răbdat inima să-i las în voia lor, ca tot eu aveam să-i caut pe urmă prin meleaguri, ca eu îs la boi, la amândouă părechile. Da' o pareche acuma n'o mai am pe samă, de-o săptămâna, ca s'o dus cu a Ilincăi la cărat pietriș dela Ipate, de supt dealul Râpoaei. Eu îs din cealaltă parte, dela Argieni, din vale de"...

„Nu mai bâigui; spune ce-ai facut când ai vazut boii", răcni colonelul.

Oană iar răsuflă adânc:

„S'traiți! Eu am văzut boii, am răzămat pușca de gard, și am împuns-o la fuga după dânșii, de i am întors. Dupa ce i-am dus înapoi în grajd, i-am închis, am pus un bețișor în belciugul ușei, că zavorul îi s..icat, l-o stricat Marin Dumitrache, batu-l-ar Dumnezeu, și eu am *rapurtat,* da' nu l-au dres, ca fierarul nu-i"...

„Lasă pe fierar, tontule, spune ce ai facut dupa ce ai închis boii? Te-ai dus la locul tau?" răcni iar colonelul scos din fire.

— „M'am dus la locul meu, unde mă așezase domnul caprar".

„Căprarul, nu aghiotantul? întreba un capitan din consiliu.

— „Ba *aghiutantul,* domnul aghiutant, s'traiți Acu' eu mai s'adorm. Da' n'am dormit, că de dor meam aș fi visat. Și n'am visat nimic, zau n'am visat. Și numai ce vine deșca Gheorghe și dă sa intre în orzărie. Eu îi zic: — „Mă deșca, ce cauți tu aici, că eu nici pe Dumnezeu nu-l las, ma, sa intre". Da' el mă dă odată la o parte, intră înăuntru și mi spune: — „Tu nu știi, mă, ca trebue să duc orz pentru calul domnului Ghinărar?" De așa — așa-i, am socotit eu, că alta nu știu, da' asta o știu bine, ca domnul Ghinărar e tatăl nostru, s'trăiți; și l-am lasat să ia un sac. Când o eșit cu sacul afară, mi-o șters o palmă de-am amețit. O luat-o pe după gard și ce-o fi făcut, ce-o fi dres, că se întoarce iar înapoi și mai ia un sac. „Câți saci iei deșcă?" îl întreb eu. — „Las că i vedea tu. Să-i numeri" mi-o răs-

puns. Și când o trecut cu al doilea pe poartă, mi-o mai șters o palmă și-o strigat: „Doi". Când o mai venit pe urmă nu l-am mai întrebat de frică să nu mă mai bată. Da' el tot mi-o mai tras două palme, și-o strigat: „Trei", „Patru". Dupa al patrulea n'o mai venit, da' și pe mine m'o bufnit sângele pe nas".

— „Vra să zică patru saci a furat?" întreba colonelul.

„Patru; câte palme am mâncat atâția saci o furat, s'trăiți... De schimbat, nu m'o schimbat decât hăt! târziu de tot, ca prinsese sa se spuzească cerul de stele, și eu mă gândeam încă la boii mei că nu aveau ce mânca; — eu le dau de mâncare la vreme, ba-i duc și la păscut în suhatul târgului, unde-s și ceilalți văcari, ca am păscut doar și tamaslâcul Conului Mache de pe Popricani"...

Bine, bine, cine te-a schimbat?

„Domnul caprar, ista, domnul aghiutant. Aflase și dumnealui ca Pintilie luase sacii, ca mi-o tras și dânsul câteva palme, da' fără sa le numere, ca mi le-o tras grabit. Apoi m'o dus la închisoare. Ș'am stat închis, s'traiți, ia așa de geaba, pentru mehenghiul ista de Pintilie. Că doar am vrut eu să pun mâna pe el în închisoare, dar n'am putut. Da' ce crezi tu ma (zise Oană întorcându-se spre vinovat) că ești în satul lui Cremene, să furi orz și sa bați oamenii în drum?"...

„Unde te trezești aici?" țipă Colonelul. „Pentru ce i-ai dat drumul sa intre în orzărie?"

Domnul Ghinarar e tatăl nostru, s'trăiți. Cum

să nu-l fi lăsat? Dumnezeu e Dumnezeu, și domnul ghinărar e domnul ghinărar. Altă n'oiu ști, da' asta o știu bine. Cum să nu-l fi lăsat.

Apoi începu să se roage.

— Dacă Pintilie n'are de unde, tatuca da cei patru saci înapoi, că tătuca are în hambar și păpușoi, și orz, și grâu; zău că-i dă tătuca, numai sa-și scape băietul!

Toți zâmbira, iar Pintilie pufni de râs. Oana îl zări, și-i striga printre lacrimi:

Te râzi măi deșcă, te râzi, nu ți-ar mai calca piciorul pragul maică-ta și al tătâne-tău!

Consiliul a achitat pe Neculai Oana, cerându-i trimiterea înapoi la vatra, ca un om slab de minte ce era. Când i s'a spus că scăpase, nu-i venea sa creaza.

Dar pe Gheorghe Pintilie, care se ducea la închisoare, nu-l răbdă inima să tacă, întrebă râzând:

— „Ce ți-o fi făcând boii, măi Onica?"

Oană tresări ca și când și-ar fi adus aminte de ceva, ochii i se luminară deodată, se întoarse, și veni până în fața lui Pintilie. Și cum acesta din urma ședea între cele două santinele, îi zise: — „Stăi, măi deșcă" și mai nainte să poata fi oprit, îi trânti o palmă strașnică.

Apoi, cu buzele întinse într'un zâmbet de nespusă mulțumire, ieși pe ușă, scărpinându-și palma cu care lovise.

FUGITUL

Adusi în odaie, de catre aghiotant, ramân amândoi în fața ofițerului de serviciu. Batrâna e maruntică, plecata puțin de șale; de supt barij deabia i-se zărește fața suptă. Își are sumăiesul pe umeri; mânile și le ține una de asupra celeilalte.

Baietanul e înalt, bine legat, dar cam galben la fața. E îmbrăcat într'un cojoc cu lâna mițoasă, întoarsă în afara. Își tot trece căciula dintr'o mână într'alta.

Dupa un rastimp vin lângă masa de după care sublocotenentul îi privește. Flăcăul pleacă în jos capul și spune:

Eu sunt Vasile al Lixandrei.

Ofițerul se uită mirat.

— Sunt Vasile al Lixandrei... din *cumpania* a doua. Ești întârziat?

Nu, sunt... Vasile al Lixandrei... și 's *dizirto!* Sunt din cumpania a doua, și am fugit anțarți.

Ofițerul se ridică și-l privește cu interes, apoi îl întreabă:

— Cum ai fugit? Și de ce?

Baietanul tace. Atunci bătrâna își trece dosul mâ nei peste gură, își trage un capăt al sumăiești peste umăr, și vorbește:

— „Lasă Vasile sa spun eu. Sa va graesc eu, domnule *capitan,* că baietul nu poate vorbi de inima ra... Amu, i-o venit și lui rândul la oaste. I-o venit rândul acum trei ani, și s'o dus, ca i am spus: „du-te baiete și-ți fă *sirviciul;* bun e Dumnezeu și mare. Și te-i întoarce. Eu ți-oiu purta de grijă, dragul mamei, sa-ți aduc ce te-o trage inima sa cei". Si s'o dus, sărut mâna domnule căpitan s'o dus. Asa... S'o dus cum v'am spus. Când colo, peste vre o două săptămâni, într'o sara, prin postul Craciunului, eu facusem niște julfe, numai ce aud ca boța nește cineva în ușă. „Cine-i?" întreb. „Eu sunt mamucă", mi-o raspuns. I-am cunoscut glasul. Repede am tras zăvorul și numai ce-l vad cu mantaua peste mondir, cu șapca în cap, și în mână cu tesaca, fara curea. „Mamă", îmi zice el... da' era tare abatut, „mamă, îmi zice el, am venit să-mi dai un franc de parale, să plătesc ceva la *cazarmie".* Dă, eu l-am crezut păcatele mele, că numai pe el îl am. Și atâta aveam un franc de parale, da' eu i l-am dat. Și am vrut să-l mai țin, da' unde o fost chip. Atunci, i-am facut și o legătură cu julfe și o plecat,

ca trebuia sa fie adoua zi la cazarmie. O plecat în inima nopții. Și ce-mi era scris sa aud! In ajunul Craciunului îmi spun ceilalți din sat dela noi, ca Vasile e *dizirtor*. Și-am bocit mamucuța, ca dupa un mort, ca eu îs beteaga, și-s singură — singura pe lumea asta, și numai pe el îl am! Și l-am cautat, și am întrebat, și unde n'am umblat! Numai unul Dumnezeu știe! Așa îmi pierdusem nadejdea. L-am crezut mort și pace buna! Da', numai uite ca Dumnezeu mi-l'o întors, s'o îndurat de batrânețele mele. Alaltaseara, tocmai eșisem sa torn apa în treuca la niște porci, ca am trei porci, sa nu va supărați domnule colonel, ista, domnule căpitan, am avut și o vacuța, da' am vândut-o... turnam apa în treuca și numai deodata vad ca rasare în poarta un om strain. Da' cânii nu băteau. Ma dau mai aproape, și când îi vad fața mi s'o tăiet genunchii; și m'am sprijinit de gard, și atâta am putut sa zic: Valeu! Ca așa bucurie n'am avut eu în viața mea. Și vezi dumneata, și bucuria asta, tot dintr'o scârbă mi-o venit. Deabia m'am târît pâna în casa... Și mi o povestit toata noaptea viața lui, saracul, petrecuta printre străini, cioban la oi, ca trecuse Prutul. Și-o venit că-l lovise dorul de mine, că el o fugit dar are inimă bună domnule capitan. Tare m'am bucurat, că-s singură pe lume, și numai pe el vezi ca-l am. Și după multe și multe, într'un târziu, l am întrebat: „Și acolo nu te-au luat la *meliție* mai băiete?" „Ce să ma ieie, mi-o răspuns, ei au destulă oaste. Ii duce pe flacăi peste mări și țări, să se bată. Care

cum se duc, nu se mai întorc. Îs pustii satele!" Iacă, țin minte vorbele *iste* ca și cum le-ași fi auzit în minuta asta de ceas. Și el ședea, cum îi colo în colț pe pat, lângă cuptor, iar eu pe un scăueș, aproape de dânsul. Cum mi-o spus vorbele iste, am ramas pe gânduri. Și ce mi-o trecut prin minte, plângând i le-am spus.

„Măi baete, măi, pe flacăii ceia îi mâna la moarte, ca pe vite, și dânșii merg, că așa-i legea, cum s'o dus și moșu-tău și nu s'o mai întors că am avut un frate în dorobanți, de-o murit în bătălie și tu măi baiete nici măcar cei trei ani nu vrei sa-i faci. Tu ai fugit printre straini, m'ai lasat singura cu grijile și necazurile, și daca erai și tu om, azi ai fi dat mîeliția la spate, și ai fi venit acasa. Nu mai fugi, dragul mamei. Haide la cazarmie. Ți-i face pedeapsa și anii tai și te-i întoarce, ca poate mi-o lungi Dumnezeu zilele, sa te vad mântuit și pe tine". Când i-am spus eu lucrurile istea, cum stetea colo lângă cuptor, numai o pus capul în piept și o 'nceput sa plânga, ca el o fugit, da' are inimă bună domnule căpitan. Și aseara am pornit și-am venit. Și acum rog bunatatea dumneavoastra pentru dânsul".

Apoi bătrâna se întoarce către băiat, și izbucnește în plâns:

Rămâi dragul mamei, rămâi, că decât ai umbla printre străini și m'ai lăsa de izbeliște și de râsul oamenilor, mai bine ți-i face osânda și anii tăi, și bun îi Dumnezeu, te-i întoarce acasă.

Baietanul, pune capul în piept și răspunde cu glasul tremurat:

Ghine mămucă, oiu rămâne.

Mai stă o clipă așa ținând capul în jos, apoi se îndreapta, își trece dosul mânei peste ochi, și spune, ofițerului:

— Rămân, sa trăiți, rămân, că doar de asta am trecut înapoi Prutul.

oooo

INȘELAT

E spre'nserat. Cerul acoperit de nouri groși întunecă și mai mult sfârșitul zilei. Un vânt puternic îndoaie crengile copacilor. Portița dela grădină se sbate de parmaclâcul șubred, gata sa cada.

Mătușa Catrina își șterge ochii umflați de plâns, și se apropie de fereastră. Privește, își cuprinde capul în mâini, îl clatină desnădăjduită și vorbește singură:

— Vai de mine și de mine! Unde s'o fi dus, dragul mamei, unde s'o fi dus!

Își șterge iar ochii, apoi iese din odaie și deschide ușa dela sală. Vântul îi smulge usa din mână, mai sa trântească pe bătrână la pamânt; dar ea se tupileaza pe lângă părete, până la colțul casei, de unde se uită spre drum; în lungul lui deabia se zărește un car cu boi, grăbind spre târg...

Vântul furios se năpustește șuerând pe vale, mâ-

nând, ca pe o turma de salbatăciuni, ciulinii smulși de pe tot lungul șesului; ciulinii se rotesc, se gonesc unii pe alții, apoi, încâlciți, merg să se prăvale în apele tulburi ale Bârladului care îi duce, gâlgâind, la vale. Nourii se îndesesc, se întind ca o streșină deasupra dealului; din când în când, în zare, fulgerul sclipește: atunci depărtările se rumenesc, și valea se umple de vuietul groaznic al tunetului. Picături mari de ploaie încep să cadă. Matușa Catrina privește toate aceste cu ochii spăimântați. Par'că nu-și poate da seamă de ce se petrece împrejurul ei.

Vasile, argatul, dupa ce hâșue niște paseri spre coteț, o zărește și vine spre dânsa:

Intră coniță în casă, te-ai făcut una de apa.

Batrâna tresare, se deslipește din colț și intra în sală. Inainte de a închide ușa argatul o mângâie:

O veni el și stapânul, n'ai grija *mata*.

In casa batrâna se suie pe pat, și rămâne strânsa cu coatele pe genunchi. Din când în când vorbește singura:

„Poate c'o veni, puiul mamei. Trebuie sa vie, nu se poate". Mai târziu se scoboară de aprinde candela. Se duce în cuhne, aduce și așterne pe masă un șervet curat peste care așează un tacâm, pâne și o farfurie cu o bucată de pui fript. Și vorbește iar:

Trebue sa fie flămând. Și i 'plouat, vai de capul lui!...

Isi cuprinde capul în mâni și prinde a se boci:

Dumnezeule, Dumnezeule, mare și puternic ești!

Apoi se suie pe pat de-a curmezișul, își reazimă capul de prichiciul ferestrei, ca de-o pernă, și rămâne, așa, neclintită...

Afară ploaia plescăie neîntrerupt în geamuri picăturile mari. Câteodată, în răstimpuri, când vijelia par'că se potolește puțin, bubuie de pe deal, din vii, pușca vreunui pândar.

Bătrâna a adormit...

Dinspre șoseaua pietruita deabia strabate, prin șuietul ploaiei, tropotul calului. Un glas rasuna la poartă; argatul sare și o deschide, apoi ia calul de pe care a sărit stăpânul.

Batrâna se da jos de pe pat și nu-i vine 'sa-și creadă ochilor, când își vede băiatul în odaie. Dupa ce i trece mirarea, - par'că nu l-ar fi așteptat, îl cuprinde cu amândouă mânele de dupa gât, și-l întreabă, și-l jalește:

— Ud mai ești baiete și flamând; pe unde mi ai fost? Vai de capul tău băietul mamei!

Băiatul își scoate pălaria, o aruncă într'un colț, apoi fără să spuie un cuvânt se așează pe marginea unui scaun.

Pe batrâna nu o rabdă sufletul. Vrea sa afle mai degrabă ce-a făcut dânsul de când a pornit în zorii zilei:

- Pe unde ai fost? Ce-ai facut?

Și iar îl ia de gât și începe să-l sarute ca pe un copil mic.

El se scoală; cuvintele mamei par'că-i fac rau, îl chinuesc:

Lasă-ma mama, sunt obosit; o să mă culc puțin.

Dar bătrâna își amintește ca ploaia l-a udat și ca-i nemâncat:

Schimba-te Gheorghiță, ești ud pâna la piele. Sa-ți aduc surtucul, schimburi.

Mama, lasa-ma te rog în pace, îi raspunde el amărât.

Batrâna începe sa plânga și sa se tânguiasca:

Schimbă-te Gheorghiță, ești ud până la piele. De ce mă omori cu zile? De ce?

Băiatului îi vine sa se duca, sa se ascunda undeva. Bocetele aceste îi sdruncina sufletul:

— Lasa mama, nu mai plânge, că m'oiu schimba Du-te și te odihnește. Ți-oiu spune mâne toate.

Batrâna se mai liniștește, se apropie cu sfiala și-l întreabă, șoptind:

Ai găsit-o, puiul mamei?

Dânsul tresare și racnește:

Nu, nu, nu. Du te de te culca; lasa-ma, lasați-mă în pace.

Mătușa Catrina se strecoara, suspinând, pe ușa. Dânsul ramâne în picioare câtva, zăpăcit. Pe urma își schimbă numai haina și se trântește pe pat.

...O durere grozavă îl cuprinde. S'ar duce iar sa alerge, cum alergase, într'un suflet, de dimineață până acuma. In partea inimei parca-l sfredelește ceva, apasă cu mâna, dar durerea se face din ce în

ce mai nesuferita. Incepe sa se vaite; ca sa nu-l audă batrâna își îngroapa fața în perne, apoi izbucnește într'un plâns zguduitor, care clatina patul...

Dela o vreme se mai liniștește. Picăturile de ploaie ce bat în geamuri, par'că-l sfatuesc prietenește. Foșnetul salcâmilor scuturați de vânt, par'că-l chiamă la viața altor zile, ticnite, nespus de fericite, când o astfel de vreme era un prilej să ramâie cu dânsa acasa.

Gândurile i se mai limpezira. Poate judeca: „Adică prin ce se facuse vinovat; ce i greșise oare? O iubea ca pe ochii din cap, îi facuse toate gusturile; un cuvânt de supărare nu auzise din gura lui".

Și mintea îi fugea dela un fapt, la altul: „Unde s'o fi dus? Cu cine?"

Clipele de eri seara, i se strecurau din nou cum le-ar fi trait iarăși... Intrase în sală și găsise pe maica sa îngrijata, asteptând. Se înserase și Elenuța tot nu se întorsese înca dela târg. Intr'un târziu vizitiul veni cu trăsura goala; îi spuse ca „duduca" ramasese în târg și că i-a poruncit să se întoarca. Ii dase numai o scrisoare. In scrisoare dânsa scria scurt și cuprinzător: „Sa nu te superi, dar iubesc pe un altul. Putem ramânea prieteni. Elena". După ce a citit-o s'a răzimat de perete, asta își aducea bine aminte, apoi nu mai știe ce s'o fi întâmplat cu el. In zorii zilei se trezise desbracat, în patul lui. Cuvintele scrisoarei, par'că 'i stăteau în litere de foc dinaintea ochilor. Sări, se îmbrăcă, apoi încăleca și porni în galop spre târg. A întrebat, a

cautat, a cercetat prectutindeni; nici o urma. Matușa ei, care o crescuse, și din casa carela o luase, când auzi vestea începu a se lovi cu capul de pareti Dar el n'avea vreme de pierdut să asculte vaiete. Alerga pâna 'n seara, când pe ploaia ceia, istovit, se întorsese acasa...

Apoi ii munci mintea amintirea zilelor de după logodna; apoi cununia, fericirea celor dintai saptamâni de casnicie, și liniștea multumitoare de pe urma...

Cumparase peticul acesta de pamânt, zidise ca suța aceasta, tot dupa dorin a ei, ca să faca pluga rie, sa strânga ceva parale. Niciodată nu se îndoise de credința, de iubirea ei. Nici o clipa n'ar fi 'crezut ca dansa ar putea nutri în inima o iubire straina... Și, cine ar putea fi acela? La târg se ducea rar, și atunci la matușa ei, care era o femeie cinstita, și unde nu întâlnea pe nimeni. In casa nu-i calca decât vreo doi proprietarași, ca și dânsul de prin prejur, batrâni și liniștiți... Cine să fie acela?... Oricine ar fi fost, ar ierta-o, ar închide durerea în sufletul lui. N'ar spune un cuvânt, numai s'o găsească, să se întoarcă!...

Privirile i se pironira de paretele din fața. In lumina candelei, portretul nevestei lui se deslusia ușor: obrazul alb, ochii zâmbitori, păreau acoperiti ca de-un val străveziu; parul îi încunjura capul ca o cunună.

Un suspin adânc i se rupse din piept. „Langa cine putea fi acuma, langă cine?" Surâsul linistit

din portret îl ardea. Pe paretele în spre care se întoarse, ca sa nu mai sufere atâta, ochii întâlnira fotografia vărului sau... Și pe dânsul îl cautase să-i spuie nefericirea ce-l lovise, dar nu-l gasise acasa.

Fără sa și deie seamă, gândul i se opri asupra lui. Crescusera împreuna. Ținea la baiatul acesta ca și la un frate. Liniștit și cuminte, era o sarbătoare pentru el, și pentru *dânsa,* când se repezea din târg pâna la el, la țară. Deodata tresari, cu prins ca de friguri. „Și pentru dânsa!" Sufletul i se strânse la gândul acesta ca într'un clește... De ce nu-l găsise în târg? El nu se ducea nicaeri niciodata. Și începu sa-și aminteasca de întâmplari la cari i se parea ca nici nu privise atunci. Șoaptele, zâmbetele, plimbarile lor, toate luau acum un înțeles. Cum de nu se gândise înca!

Se uită iarași la chipul ei, apoi la cel al varului sau: privirile cele liniștite, ademenitoare îl înțepara ca două ace. Sări de pe pat, își lua pălaria și se repezi pe usa.

Matușa Catrina auzise vuiet, se scula și se duse în odaia baiatului; acolo găsi întuneric, vântul facut de ușă stinsese candela. Bâjbâi pâna lânga pat: patul gol. Un tremur de groază o cuprinse, păși înapoi, se împiedică și cazu jos; apoi se sculă cum putu, eși în sala și deschise ușa. Pe poarta trecea în fuga mare calul.

— „Gheorghița, Gheorghița!" — Dar glasul se pierdu în șuetul ploaiei, iar batrâna căzu pe prag smulgându si părul.

PUIŞORII

Supt lumina trandafirie a unui blând apus de soare, pământul pare adâncit într'o odihna neclintită: frunzele aţipesc, pregătindu-se pentru tihnitul somn al nopţii; în depărtări, mirişte scânteiază singuratice, ca nişte ţesături de fir; iazul îşi aşterne faţa umedă, sorbind, până în adânc, din lumina asfinţitului. Din jos, din văi, răsună talanca; iar pe deal, în vii, doineşte fluerul.

In aer un popor întreg de rândunele se pregateşte de plecare; s'au adunat rând pe rând de prin părţile acestea, şi de bucurie, în zbor nebun, străbat văzduhul ca nişte sageţi. Atrase de întinsul sclipitor al iazului ele se lasa deasupra lui, ca o perdea, apoi răzleţindu-se în ciripiri ascuţite, se avântă cu toatele înspre păduricea de salcii; ascunzându-se rătăcesc prin frunzişul racoros, apoi o iau dealungul miriştilor şi iar se întorc în bătaia lină a aripelor.

De dupa deal vine în zbor rotat un uliu. Pasărea de pradă pare că nu ia în seama mulțimea păsărelelor călătoare. Ele îl zăresc; un strigăt de îmbărbătare și stolul întreg năvălește la luptă. Uliul ocolește iscusit prin aer și piere cu repeziciunea fulgerului dincolo de deal. A scăpat! Rândunelele, vesele de această fugă, plutesc sus, crezând că l-or mai vedea; zarea rămâne însă limpede, și dânsele se întorc obosite de se înșiră pe vârful șurelor de paie...

Pe prispa casei, copilașul, numai în camașuța, cu capul gol, urmărește de mult jocul stolului de paseri, printre care se află și cei trei pui ai lui, din cuibul de humă de supt streșină. Îi capătase doar dela *mamuca* lui.

De câte ori era neastâmparat, mamuca îi zicea: „Fii cuminte dacă vrei să-ți dau puii, când or crește mari!"

Și el a fost cuminte, puii au crescut mari, dar în urmă au zburat! El îi văzuse cum au eșit zilele trecute de s'au jucat prin aer, dar par'ca niciodata nu zburaseră mai mult ca astăzi.

Și își cunoaște el destul de bine puii: sunt cei dela mijlocul șurei din dreapta, trei unul lângă altul, sau cei de lângă aceștia, dacă n'or fi chiar cei dela capat. Toți par'că seamănă unii cu alții, și 's așa de sus, așa de sus!...

Păsărelele s'au odihnit puțin, apoi și-au șoptit

nu știu ce, au scos un strigat vesel, și s'au ridicat deodata cu toatele. Câteva din ele s'au despărțit pentru o clipa din stol, au atins ușor streșina casei, apoi s'au pierdut iarăși în mulțimea celorlalte. Puișorii copilașului își luau ramas bun dela el și dela cuibul lor de humă.

Stolul mai ocoli de vre o doua ori iazul, apoi se înalță, și porni încet sa lunece spre asfințit.

Copilașul privi lung stolul care se pierdea, ca o fluturare, în adânc, apoi duse mânușițele la ochi și începu să plângă.

Maica sa aruncă furca și veni în fugă de-l luă în brațe: în cuvinte dezmierdatoare îl întrebă ce are

Copilul nici nu poate vorbi de atâta năvală de lacrimi. Intinde mâna spre cer, îi arată stolul care luneca în zbor necurmat, si de abia îi poate șopti:

„*Puișorii!*"

Mama îl strânge la sân, și-l saruta cu drag:

„Nu plânge puiul mamei, au sa se 'ntoarca îna poi... la Primăvara".

Copilașul se liniștește; punând mânușița deasupra ochilor, ca mamucă sa, privesc împreună stolul pe zarea depărtata a cerului. Și lumina slabă a duiosului asfințit de toamna le înnecă ochii în rourați acum la amândoi.

oooo

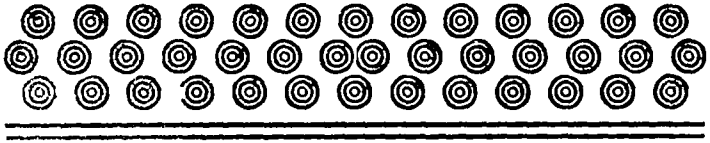

ODATĂ!

Ce frumoase erau zilele de Craciun odata! Cum așteptam, Doamne, să cadă cele de pe urmă frunze din gradina lui Vodă Sturza, sa conteneasca picaturile reci de ploaie, și să se acopere cerul cu norii cenușii, buclați ca lâna, din care aveau sa se coboare, liniștiți, fulgii înfoiați de ninsoare! In ziua când iarna pornia să cearnă, puzderie, de sus, știam ca se scutura floarea albă a unei primaveri cerești:

Unde-or fi copacii ceia, mamă?
Departe, drăguță, tocmai după nori!

Cât ai clipi din ochi, șesul Copoului se invalia in pânza albă de sărbătoare. Toți erau bucuroși; numai gradina lui Voda, din fața casei noastre, își tremura ramurile ca de frig, — mi se parea ca-i tare mâhnita.

Cum venise omatul, cât n'ai gândi venia și Craciunul.

„Știi tu ce e mâini?" ma întreba mama.

Cum sa nu fi știut, dar tăceam, caci îmi raspundea atât de dulce glasul scump, ce par'ca mi aburea fața:

„E ajunul Craciunului, puiule". Si ma saruta. In seara aceia ma culcam de vreme. Inchideam ochii strânși strânși, doar voiu adormi; dar ei se deschideau cu încetul, se faceau mari, și privirea întâlnia luminița de aur a candelii, din fața patișorului. Mare ciudă aveam pe candelă în noaptea aceea! La urma urmei mă hotaram sa stau treaz. Atunci, de dupa îmbracamintea de argint a Sfântului Neculai, mi se deșlușia chipul senin al batrânului: îmi surâdea, iar cele trei degete împreunate ma binecuvântau...

Adormiam târziu târziu...

In ajun porțile erau lasate deschise în larg; umblau colindatorii. Mult mi-au mângâiat copilăria glasurile usoare, subțiri ca clinchetul unor clopoței de argint, ale copilașilor colindători: *„Florile dalbe!"*

La fi care *rând* ma duceam la fereastra, ma lipiam de mama care îmi punea mâna pe cap, cu degetele pe frunte: așa ascultam melodia duioasă ce povestia nașterea Mântuitorului.

Pe colindatori îi platiam eu; le dadeam gologani *noui,* stralucitori ca jaratecul.

In fundul ogrăzii noastre, într'o casuta stateau: matușa Smaranda slugă batrâna, credincioasa, barbatul ei moș Toader, — și un copilaș

mai de-o vârstă cu mine Petrache, îl cresteau de suflet. Cu Petrache rascoliam toată gradina, ridicam omătul cu picioarele de par'că viscolia.

Asa îngrijia și văruia, mătușa Smaranda, casuța ceea, ca iarna nici nu o deosebiai de nămeții ce se grămadiau într'acolo. Numai pe hogeag flutura ușor, caerul albăstruiu de fum...

Imi amintesc: era într'un *Ajun;* privind fumul cum izvora deasupra acoperământului căsuței, mi se facu dor de Petrache: „Ce-o fi făcând oare?"

Mamă, hai la mătușa Smaranda.

Haidem.

Și-a pus mama un șal în spate, a umplut un sacuțeț cu smochine, stafide, migdale, cu de toate, și am pornit. Par'că-i văd. Mâncau. Din mijlocul măsuței joase, se împrăștia mirodenia cimbrului presărat de friptura. Mătușa Smaranda s'a sculat repede; moș Toader, mai stângaciu, a rasturnat scăunașul când s'a ridicat; Petrache alergă lângă mine. Nu știu cum, dar și mama era stingherita; se înroșise și nu izbutia să verse pe masă bunătățile din săculteț.

„Mă iertați... Mătușă Smarandă... uite am venit să vă urăm și noi sărbători fericite". Și glasul mamei tremura așa cum de multe ori l-am auzit pe urmă. Bătrânii, fără să poată scoate o vorbă, îi sărutară mânile. Pe Petrache l-am sărutat eu.

Era atâta seninătate în odăița ceea!

. . . . . .

S'a ruinat casa în care am ascultat cele dintâi

colinzi, și totuși o vad înca; s'a darâmat căsuța alba; au murit și batrânii, și Petrache, și par'că tot îi zaresc la masuța lor, deasupra căreia flutura mirodenia de cimbru; s'a stins de mult surâsul duios, fermecator al mamei, și totuși el e raza ce se strecoară până la mine, de'și topeste strălucirea în lacrima ce mi a căzut din ochi. Doar fulgii se cern aevea, liniștiți, ca și atunci... Nu se aud la fereastra „Florile dalbe?".

PE-ATUNCI!

(SCRISOARE)

Lui D. Nanu

Îmi spui, draga prietene, sa aștern „cât mai multe din acele colțuri sufletești", cari dau ființă atâtor amintiri ale copilăriei mele. Mă prind ușor sa ți trimit câteva crâmpeie pe cari le-am scris, nu de mult, într'una din acele clipe de liniște, cari, în viața noastra sbuciumată, despart totdeauna doua dureri.

In dosul casei noastre se întindea gradina, mare, plină de pomi. Te-ai scaldat vre-odată în mireazma a douazeci de vișini înfloriți, câți aveam noi? Și astăzi uneori, când mă gândesc la locul acela, par'ca-mi străbate până în suflet mirosul dulce-amar al florilor albe ca omătul.

....Sunt lânga mătușa Smaranda; o rog sa-mi deie o creangă. Batrâna rupe o crenguță, eu o iau din mâna ei, să miros floarea, și deodată o arunc ți-

până. O albina ma împunsese la deget. Câte alintări, câte cuvinte blânde, până să-mi treacă!

Pe deget nu mi-a rămas urma acului albinei...

Pe inimă atâtea urme nu vor să se șteargă!

Când se îndulceau vișinile, îmi placea să le adun eu singur. Mătușa Smaranda pleca în jos creanga, și eu le culegeam una câte una. Când vedeam stolurile de vrăbii, ca-mi luau înainte și ciupeau vișinile tocmai din vârf, unde erau mai roșii, îmi era grozav de ciuda. Numai pe stigleți îi priveam bucuros, cum se prăpădeau în frunzișul stropit de fructul copt, ca de niște picături de sânge.

Odată un stigleț se așezase pe o creanga, aproape de pamânt. M'am apropiat încet, încet, am întins mâna, dar pasarea a zburat din preajma mea. Am început sa plâng. Matușa Smaranda m'a dojenit: „Nu mai plânge! Ei, câte o să sboare din fața ta, copile!"

Așa a fost? Tu, suflete, trebue sa știi mai bine!

Odată m'am dus în gradina cu moșul meu. Era într'o spre seară. Moșul luase cu dânsul și pușca. Un stol de vrăbii făcea un zarvat neîntrerupt în cătina din fund. Nici n'am luat seama când moșul a pus pușca la ochi, și-a tras. Pe vrăbii par'că le-ar fi suflat odata vântul, așa s'au împrastiat toate, în toate parțile. Am alergat într'acolo, câteva că zuseră jos, moarte. Una se sbatea inca. Am luat-o în mână. Pe piept, în dreptul gușei, rasarise o bobița de sânge. Pasărica ținea ochii deschiși, mari,

în ei par'ca se tulburase ceva. A murit în mâna mea.

De-atunci le-am îndragit și pe bietele vrăbii.

Când ploua, nu-mi vedeam grădina. Nu mă lasa sa ies din odaie. Mă uitam de după fereastră. Și picăturile de ploaie se loveau de geamuri, apoi se strângeau în boabe și lunecau în jos, ca niște la crimi. Urâte îmi erau ploile! Și de ce ploua atât de des? Odată, pe o bură de primăvară, m'am strecurat printre toți ai casei am luat dintr'un colț cortelul mamei, și m'am furișat în grădină. Supt ca derea deasă a ploaiei, frunzele tresăreau ușor; prin tufele de pomușoară cântau pițigoii; earba era atât de verde! Am luat o peatră, am dus-o supt un nuc bătrân, și, cu cortelul deschis, m'am așezat să privesc. M'au căutat prin toată casa. Când, în sfârșit, biata mamă a dat peste mine, s'a oprit locului de m'a privit îndelung. Simt și acuma sărutările fierbinți pe obrazul meu umed, — atunci de ploaie,... astăzi de ce?

Sunt foarte mulți ani de când am plecat de a casă. Am umblat prin multe locuri; am văzut multe grădini, dar nici una ca aceea a copilăriei mele.

De ce oare nu mai miroase vișinii așa de frumos?

Acum vre-o doi ani împrejurările m'au dus la Iași. Seara m'am îndreptat, singur, spre dealul Copoului. Am suit domol ulița tăcută, mărginită de aceiași tei bătrâni. Când m'am apropiat de casa

noastră, m'am oprit să privesc. Grădinuța din față, cu buruienile crescute în voie, își ascunsese cărările, casa părea pustie. Numai în dosul unei ferestre ardea o lumânare. Cine sta oare în odaia mamei?...

....Acolo, drept în fața ferestrei, era patul mamei; alături o măsuță; de-asupra, portretul tatei; dincoace, o canapea și scaune; scăunașul meu lângă sobă; de bagdadie atârna o lampă mare, — supt ea mă uitam seara în cărțile cu chipuri. Ce copilaș va mai fi ascultat povești, între cei patru pereți, luminați acuma de slaba flacără a lumânării?...

M'am dus pe lângă gard spre grădina mare, din dosul casei. Nu mai cunoșteam locul; nu mai era nici un copac. Îi tăiase pe toți! Numai nucul bătrân, de supt frunzișul căruia privisem într'o zi de ploaie, trăia încă, gârbov, în colțul lui. M'am dus până la el: își întindea, ca și atuncea, o ramură dincolo de gard. Am ridicat mâna și am rupt o frunză. Am frecat-o între degete; mirosul sălbatec și amar mă pătrunse deodată. Am plecat; în urma mea, copacul rămase singur, în întuneric, cu ramura întinsă, ca un braț, care ar fi voit să mă oprească.

M'am întors iarăși în dreptul casei. Am deschis încet portița, și m'am strecurat până lângă fereastra luminată. Odaia părea goală. Dar de colo, din colțul acela pe care-l văd și acum, mi s'a părut că s'a desfăcut cineva, că a venit până lângă fereastra de al căreia geam și-a lipit obrazul, să mă vadă mai bine. Și'n ochii ceia mari, negri și adânci, am cuno-

scut ochii mamei. Era dânsa. Am vrut sa fug spre ea, cu brațele întinse, dar chipul i s'a șters repede; geamul rămase gol.

. . . . . .

Am plecat. Pe ulița pustie, pașii mei grăbiți smulgeau vuete înăbușite, din gangurile caselor, vechi, lipsite de lumini!

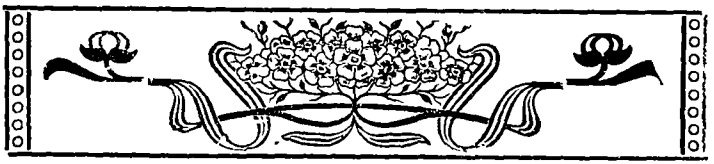

O AMINTIRE

Deseori întâlnești oameni ce-ți pare ca i-ai mai văzut, ca i-ai mai cunoscut de mult, — odată! O privire, un zâmbet sau un hohot de râs, un cuvânt, înclinarea capului cuiva, ți s știute. Te întrebi unde și când i-ai cunoscut? Dar nu-ți aduci aminte, pornești, te iai cu altele, și deodata, de par'ca sa-l ai dinaintea ochilor, îți rasare în minte chipul cutaruia care te a ținut de atâtea ori în brațe, când erai mic. Câta asemănare cu cel al omului de astăzi! Tot așa se uita și dânsul, par'că tot așa călca de încet, ca și cum s'ar fi ferit de ceva. Ce departe în urma a rămas unul, ce viață a dus acela, și cum o fi trăind necunoscutul de care ți-ai atins astăzi mâneca hainei? Cine ți-ar putea spune dacă privirea aceea de om ce și-a șters chiar atunci lacrimile, dacă mersul acela trăgănat, nu le-au schimbat, de cum erau, aceleași împrejurări ale vieței; dacă și pentru acesta

n'ar fi trebuit să scape din pieptul tău un suspin!

Așa, când am văzut astăzi, trecând pe stradă, femeea înaltă, cu ochii sticloși ca două oțele, cu părul negru, cu obrazul supt și buzele supțiri, ce păreau întinse într'un zâmbet care rar trebuie să fi fluturat pe ele, am rămas locului de m'am uitat ca după cineva cunoscut, ca după cineva iubit. Din întunericul amintirii însă nimic nu străfulgera. Deodată, spre seară, într'o sclipire repede, ca de chibrit, mi s'a ivit chipul mătușei Maria. Ce asemănare de să te cutremuri! Căci de unele întâmplări ale copilăriei te 'nfiori mult mai târziu, când amintirea celor ce ai văzut și ți s'a spus despre cineva, cu judecata de acuma, îți dau adevărata înfățișare a celor ce s'au petrecut.

Nici odată nu mă gândisem la moartea mătușei Maria; poate nici nu m'așî fi gândit vre-odată dacă nu întâlneam pe acea care îi semăna mai bine ca o soră...

Să fi avut vre-o șapte ani când am văzut-o dându-și sufletul, și vre-o cincisprezece, când, ce nu înțelesesem atunci, mi le-a povestit, cu un glas ca de rugăciune, mama.

Mătușa Maria se îmbolnăvise; dânsa care nu știa ce-i guturaiul! A luptat, nu s'a pus în pat, cutreera ca și mai 'nainte ograda, grădina, casa, prin cele opt odăi ale ei. Se îmbolnăvise într'o Joi, Duminică s'a dus, ca de obiceiu, la vie, mânând singură caii, s'a întors pe o ploaie grozavă și, a doua zi, nu s'a mai putut scula din pat. Un junghiu ascuțit îi tăia

răsuflarea; când m'am dus să-i sărut mâna, cum făceam în fie ce dimineață, era aprinsă la față și mâna ei mi-a fript buzele. M'a alintat pe cap, apoi a strigat pe mama, și s'a ridicat între perne. Ca și altă dată, a tras saltarul, a scos o pară zaharistiă și, ținând-o de codiță, mi-a dat să muşc dintr'însa până am mâncat-o. O tuse seacă o înnecă, își duse mâna la piept, și, după ce se liniști, spuse mamei, cu glasul ascuțit:

— Telegrafiază bărbatului tău, căci mi-e rău.

A doua zi veni tata care era dus de acasă, după niște afaceri. Veni și doctorul; și am înțeles că mătușei îi era rău de tot. In ziua aceea n'am văzut-o. Tocmai a treia zi, seara târziu, am zărit pe preotul Agapie că vine, că apoi se duc toți în odaia mătușei.

Nimeni nu se mai gândea la mine, m'am strecurat și eu de-am rămas mai lângă sobă, după un jâlț. Eram cu toții, și m'am mirat când am văzut pe moșul Gheorghe, fratele mătușei. De multă vreme nu mai călcase pragul nostru.

Mătușa Maria stătea ridicată între perne, cu ochii închiși. Tata s'a apropiat de dânsa, s'a așezat pe marginea patului și i-a vorbit ceva, încet. Mătușa a tresărit, a dat cu mâna în aer și-a răspuns gâfâind:

— Nu; nici odată!

— Dacă ții la noi!

— Voi știți că vă iubesc, dar nu pot..., nu pot nici chiar acum... când... mă duc...

Apoi se plecă puțin și adăogă tare:

— Să nu-l văd în ochi.

Un scancet încet, ca de copil, îmi întoarse capul moşul plângea.

Atunci se apropie părintele Agapie, îi vorbi şi dânsul încet, iar mama se plecă şi-i sarută mâna mătuşa tacea. Pe urmă, am auzit glasul mamei:

— Daca ţii la Vasilică!

La mine!

Matuşa tresări, deschise ochii mari-mari, ca şi cum m'ar fi căutat, se luptă puţin, cu un gând ce o muncea, apoi spuse:

— Bine... unde-i?

Tata luă pe moşul de mână, şi-l duse lânga pat Moşul se plecă, dar mătuşa Maria îi strigă tare:

— Nu aşa; în genunchi!

Plângând, în hohote, moşul îngenunchia; bolnava îi întinse mâna. Plângeau cu toţii. Matuşa a spus câteva cuvinte pe cari nu le-am auzit.

Mama mi-a povestit mai târziu că fratele, într'o clipă de furie, ridicase mâna asupra surorei sale.

Apoi preotul a început să citească şi toată vremea toţi au stat în genunchi; moşul cu fruntea rezemată de marginea patului.

După acea matuşa s'a împartaşit şi ceilalţi s'au aşezat jos, tăcuţi.

Tata se ridică într'un rând, îndrepta mucul la can delă, căci bolnava nu suferea lampa, apoi se duse lângă pat:

— Vrei să-ţi ajut să te culci? o întreba.

— Incă nu, răspunse dânsa.

Şi într'un târziu, glasul ei răsuna:

— Ce mai faci, părinte?

Preotul se înălţă în scaun, şi, neaşteptându-se, nu ştiu ce să răspundă, îngăimă:

Mă îngreuiez pe fiecare zi, coana Marie!

Mătuşa îi răspunse, ca şi cum l-ar fi dojenit:

Prea mănânci mult, sfinţia ta.

Apoi tăcură.

După vreo câteva clipe mătuşa spuse din nou:

Ajutaţi-mă să mă culc.

Mama şi cu tata îi aşezară pernele supt cap; şi clipa aceasta o ţin minte ca şi cum văd încă ce s'a petrecut în ea: preotul dormita, tata rămăsese în picioare, lângă fereastră, moşul într'un jâlţ la picioarele patului şi mama pe pat, lângă mătuşa, pe care nu o zăream.

Afară începuse să ploaie, cu răpăeli în geamuri. Din când în când fulgera, ştergând lumina roşiatică a candelei şi scăldând ca într'o apă limpede odaia. Eu, văzând că nimeni nu-mi zice nimic, m'am dus pe-o canapea.

Deodata mătuşa tuşi, cu'n horcăit, apoi i-am auzit bine glasul spunând tatei:

— Intoarce ceasornicul... c'a stat.

Tata se deslipi de lângă fereastră şi întoarse ceasul, care ţârâi, o clipă, ca un greer.

Apoi, cât o fi trecut nu ştiu, ceasornicul celălalt, din păretele odăei de alături, începu să bată rar.

In clipa asta mătuşa a vrut să se scoale, toţi au alergat; am văzut un zbucium, o svârcolire şi un suspin lung îmi lovi auzul. Preotul se sculă şi el,

apoi tata luă pe mama şi o aduse binişor pe canapea. Mama mă văzu, şi, fără să-şi dea seama, pe semne, se plecă peste faţa mea şi o lacrimă îmi stropi obrazul.

Dar tata m'a ridicat repede; m'au pus în pat şi iarăşi s'a făcut linişte. Intr'un târziu am auzit uruitul unei trăsuri, apoi glasuri pe sală şi un ţipet. Sosise dela ţară sora mătuşei. In urmă, până la patul meu nu mai străbătu decât bubuitul înăbuşit al tunetului.

oooo

LOCUL TAINIC

Lui I. Dragoslav.

Nici nu mă scoborîsem bine din docar, şi slujnica îmi întinse scrisoarea ta. Am citit-o îndată, dorind să ştiu unde eşti. Mi-am deshămat calul, obiceiul meu, şi iată-mă's lângă masă, la lumina lămpii, să-ţi răspund. Mă întrebi cum îmi trec vremea? Urâtul mă goneşte dintr'un loc într'altul. Şi în fiecare seară când mă 'ntorc, mă trezesc mai singur, mai de prisos în casa aceasta, în care, lucru ciudat, — s'ar părea că sufletul sunt eu. Viaţa mea e aceiaşi. Lucruri însemnate nu încap în ea. Veşnic îndoeli şi păreri de rău. Ce să-ţi scriu? Să-ţi povestesc doar preumblarea mea de astăzi.

Eşisem din sat. Făcusem câteva ceasuri într'una, fără să odihnesc de fel calul. Soarele apunea. Mă hotărîi să mă opresc puţin, supt umbra largă a celor doi stejari de pe malul râului ce curgea în

stânga mea. Am lasat drumul și am luat-o deadreptul până acolo. Am deshămat calul, l am priponit să pască, apoi m'am întins pe învălișul moale al pământului, ca pe o saltea de puf. Nici nu ma așezai bine, când auzii un foșnet în iarba. M'am ridicat. Deabia acum băgam de seama ca, mai încolo, sta jos, cu spatele la mine, o fetișcana. Pazea un ied ce smulgea din iarba frageda. Fata parea ca nu ma simțise. Am căutat să intru în vorba:

Fată hăi, nu mi-oiu găsi beleaua cu cineva c'am dat calul în earbă?

Imi răspunse fără să se întoarca:

De ce n'ai întrebat mai înainte de a l deshama?

Pe semne n'avea gust de vorba. Eu nu ma lasaiu:

Cum se cheamă satul ista, fetico?

După câteva clipe fata răspunse pe dupa umar:

Da 'mneata umbli în bobote? *„Neștiurii"*, îi zice.

„Iți bați joc de oameni", raspunsei suparat. Și am adăogat încet, pentru mine: „A dracului fata!"

Ea întoarse capul, ma privi, apoi începu sa rada. Avea părul bălaiu, ochii mari albaștri, gura mica, dinții albi strălucitori, strânși unii lânga alții. După ce mă lăsă puțin să o privesc, îmi întoarse iarași spatele și-mi vorbi:

— Numai vântul își bate joc de oameni, domnișorule!

— Vântul, de ce?

— Pentru ca fura vorbele de pe buzele unia și le duce la urechea celuilalt.

Ma auzise hoțoaica.

Tacuram amândoi. Cazui pe gânduri.

Fata asta îmi reamintea toata copilăria mea. Râsul, vorbele ei, le cunoșteam. Le auzisem la fetele din satul nostru, când întârziam și eu în luncile de pe malul Dâmboviței.

Cum ma gândeam astfel, auzii niște pași. M'am întors; pe lânga mal, trecea sprintena o fată. Nu mult în urma, trecu și un flăcău zdravan, cu o greblă pe umar. Băetanul parea ca se grăbește.

— Aceea-i fata notarului dela noi din sat, îmi spuse, fără să întreb, fetișcana cu iedul.

Și urmă să-mi destăinue:

— El îi bădița Vasile. Se duce dupa lelița Catrina.

Apoi întinse mâna, prinse iedul, îl trase și-l luă de dupa gât, pleca pe umăr capul, și adăogă cu glas ușor:

— Satul zice ca s'au dat amândoi în dragoste.

Pe urma, îmi arată:

— Se întâlnesc acolo, în pădurice.

M'am uitat. Nu departe, la o cotitura a râului, se înălța deodata, un amestec sălbatec de ierburi, tufani și copaci. Pe adâncul rumen al cerului, desișul întunecat se deslușea cu o frumusețe rară.

Privind într'acolo îmi adusei aminte că la capatul satului meu, lânga un cot al Dâmboviței, era

o pădurice ca aceasta. Pe margini, erburile creşteau înalte, dese ca peria; copăcei încărcaţi de porumbrele, o înconjurau ca un gard. Mesteacănii îşi aveau deasupra ramurile încleştate, ca şi cum s'ar fi îmbrăţişat. Iar vântul ducea până departe, dela dânsa, miros de burueni sălbatice.

Şi deabia acum îmi dau seama că în pădurica aceea nu călcasem niciodată. Nu cred să fi rămas părticică dimprejurul satului meu, pe care să nu fi rătăcit. Şi acolo n'am călcat!

Mă oprea frica de clocotul mai puternic al apei, la cot? Mă înspăimânta desimea aproape de nepătruns? Ce s'o fi petrecut acolo, între mănunchiul de copaci? Desişul acela a rămas pentru mine un loc tainic.

Fetişcana se ridică deodată, alergă lângă mine, se puse în genunchi şi-mi arătă repede:

— Vezi-i? Au intrat amândoi în luncă.

Apoi vroi să plece. Atunci, fără voia mea, am întins braţul, am cuprins-o de după gât şi am sărutat-o. Dânsa nu s'a împotrivit, dar, în clipa aceea de îmbinare a buzelor, mi s'a părut că mă zăresc în ochii ei. Şi mi s'a părut că-s altul, îmbătrânit, schimbat. Mi-am deslipit gura de buzele tinere; iar fata a fugit iute la locul ei.

Departe, cei doi îndrăgostiţi se perdeau între copaci.

Am mai stat puţin, tulburat, şi-am plecat...

Ei! am iubit şi eu cândva o fată din satul nostru. Şi nu i-am spus-o niciodată; ştiam că-şi dase inima

altuia. Cu toate aceste fata aceea a fost singura şi marea mea dragoste.

. . . . . .

Sfârşesc puindu-ţi întrebarea care în clipa aceasta îmi răscoleşte sufletul:

— Oare nu s'or fi întâlnit şi *ei*, tocmai acolo, acolo în locul tainic, unde n'am călcat nicodată în viaţa mea? Dar tu o să-mi poţi răspunde ca să-mi împaci sufletul?

oooo

PE MALUL SIRETULUI

(INSEMNĂRI)

Soarele, roș ca jaratecul, luneca încet pe adâncul zarii. Un vânt caldicel mișcă plopii, împreunându-le șoaptele într'un murmur tainic.

Siretul curge domol, cotindu-și apele când într'o parte când într'alta, cautând par'că să gasească mai repede racoarea luncei din Mircești. In față malul e înalt și mâncat de șuvoaie; iar din pământul lui cleios, vârstat de dungi galbene și negre, radacinele sălciilor se scoboara despletite în jos spre apă. Valurile tulburi vin rostogolindu-se, alungând la vale niște manunchiuri de lozii, svârlite de câțiva flacăi, mai în susul apei, ca sa faca în ciuda la vreo trei fete. Fetele strigă la morar, cât le ia gura, să prindă manunchiurile de pe apă, iar flăcaii râd și-i fac semne cu palariile, să-și caute de treabă. Morarul însă, un moșneag glumeț, vrea sa împace pe toți; trece gră-

bit puntea îngustă, suie în moară, și sare de cealaltă parte în luntre. Sprijină vânjos lopata în jgheab, și, când își face vânt, trece ca o săgeată de-a curmezișul, mai în cellalt mal, iar loziile își văd de drum înainte. Morarul, șiret, vâslește în dreapta, întoarce luntrea, și o priponește cu lopata afundată în mâl. Apoi își dă căciula pe ceafă, și se face că fluieră a pagubă.

Fetele înțeleg și unde nu prinde sa rasune lunca Șcheii de ocările lor! Mai la urmă își aduc, se vede, aminte de casă, și-o iau prin pădurice.

Flăcăii le chiuie cât le chiuie, apoi se desbracă, și trec râul dincoace, cu straiele în mâni, deasupra capului.

. . . . . .

Lumina se stinge cu încetul. Lunca par'că vrea sa doarmă. Moara tresaltă la fiecare val; par'că rasuflă. Roata i se învârtește mereu, ridicând, cu fiecare cupă, o ploaie de picături ce cad apoi ca o perdea străvezie.

Mă duc mai în susul malului. Soarele s'a ascuns pe jumătate. In fața lui o pată neagră, nemișcată. Un nor? Pun mâna deasupra ochilor și privesc îndelung.

— „Acela-i Ceahlăul!" îmi striga morarul ce-mi urmărise mișcările. Trebue să mai fi văzut el pe vreunul înșelându-se.

Mă uit mult la pata aceea care, tocmai acum înțeleg, e mai temeinică decât norii trecători!

. . . . . .

Siretul curge mai întunecat. Un țipet prelung, ca al unui copil ce plânge, un fâlfâit de aripi, și o pasăre mare, cu gâtul întins a drum, își ia greoiu sborul: e un bâtlan. Merge să 'nopteze în lunca din Mircești, printre sălciile căreia stau sânguratici, cu gâtul cufundat în pene, căutând cu un ochiu spre cer! Pe mal, morarul și-a aprins focul să-și facă mămăligă. Flacările încep să arunce licăriri slabe pe peretele de scânduri al colibei, mutată acollea sus, acum vre-o zece ani, de șuvoaele Siretului; moșneagul a lăsat-o unde o dusese apele:

— „Dacă o vre Siretu, m'o muta și mai sus; îi deajuns că-s lângă dânsul!" îmi zice el râzând.

Incep să sui cărarea spre sat. In deal, Șcheia cu casele boerești; în mijlocul parcului, cu plopi înalți, acoperișul se arată ca un cuib între ramuri. Un stol de prigorii se învârtesc mereu pe deasupra, ciripind ascuțit.

Mai arunc o privire înapoi. Ceahlăul tot se mai zărește, par'că se înalță ca să cuprindă mai bine, cu paza lui, somnul Moldovei pe care o veghează de când lumea!

oooo

LA MOARTE

Cei doi vânători se întorceau osteniți, cu pălăriile pe ceafă, cu hainele desfăcute la piept; câniĭ rămăseseră în urmă, vlăguiți, cu limbile scoase, cu picioarele însângerate de păiușul miriștilor pe întinsul cărora alergaseră o dimineață întreagă. Vânătorii mâncaseră în fugă, pe colțul unui șervet, friptura rece și pânea stropită de sângele unei prepelițe, și acuma se gândeau la un loc de odihnă. In stânga se întindeau, în bătaia soarelui, miriștile strălucitoare ca și cum ar fi fost acoperite cu un colb de aur; în dreapta, curgea Argeșul, pe al cărui mal se ridiça o pădurice, care cotea odată cu râul și se pierdea în departe.

— Să mergem acolo, zise unul.

Și o luară deadreptul, urmați de câniĭ cari călcau ferit, pe spinărișul mărunt al câmpului, ca și cum ar fi mers pe jăratec. In marginea pădurice̦i,

chiar pe mal, supt ramurile dese ale unor mesteacani, se desluși îndată o șandrama de scânduri. Vânătorii se apropiară; un băețaș cu pantalonii suflecați mai sus de genunchi, cu capul gol, cu mâ nile la spate, încordat pe picioarele desfăcute, subțiri și pârlite de soare, îi aștepta.

Ce e aici, măi piciule? întrebă cel mai în vârsta.

Baețașul clipi din gene, și le arunca o privire atât de repede, încât vânătorilor li se părură că din cei doi ochi sclipitori, zburară ceva, ca două gâze, către dânșii. Odată cu privirea, dete și răspunsul:

— Zalhanaua.

— Zalhanaua? Și cine taie vitele?

Băiețașul se clătină pe picioare și clipi iarași:

Eu.

Cellalt vânator se mânie:

— Ia ascultă, nu umbla cu minciuni că-ți rup urechile.

Băețașul se încredința pe semne că cel ce se rastise nu glumea. De data asta spuse adevarul:

— Neica Vasile taie vitele.

— Dar unde-i neică-tău Vasile?

Piciul ar fi voit să croiască iar o minciună, dar se vede că îi zbârnâiau încă în ureche vorbele de adinioarea, își luă de seamă, și dete deslușiri:

— Păi, trebuie să vie și dânsul acuma, că o să taie vițelul cela din ocol.

Vânătorii trecură pe lângă băețașul, ce-i masura din cap până 'n picioare, o luară pe supt copaci

și, când zarira ocolul, se îndreptara într'acolo. In mijlocul îngraditurei, sta, sub dogoreala soarelui de amiaza, un viței. Când simți că cineva îl privește, întoarse încet capul, cu botul umed, cu cele doua coarnițe de-abia rasărite, și se uita cu ochii lui mari, blânzi și limpezi.

Vânătorii îl priviră puțin, apoi se dusera supt un mesteacan mai lânga malul apei, își scoasera puștile, torbele, patrontașele, și se întinsera jos. Cânii se așezară și ei alături; unul își puse capul pe o torba, închise ochii și adormi cu botul între penele prepelițelor împușcate.

Supt umbra deasa râul curgea întunecat. Ici și colo, câte un gol din frunziș arunca un ochiu de lumina deasupra apei. Și în amiaza fierbinte, când nu se aude nici un zbor, nici un ciripit, clipocitul undelor se deslușea ușor ca un rasuflet.

Vânătorul cel mai în vârsta, începu să vorbeasca:

— Grozavă milă îmi fac bietele vite care 'și aș teaptă moartea.

— Eu cred, raspunse cellalt, că ele nu sufar decât în clipa când le vâra cuțitul, și atâta tot.

— Te'nșeli, răspunse bătrânul, animalele au o presimțire puternică. Lucrul acesta ți-l spun în deplină cunoștință a unor întâmplări petrecute multa vreme supt ochii mei.

Bătrânul scoase tabacherea, răsuci o țigara apoi urmă:

— „Ma mutasem, or fi câțiva ani, pe o ulița lăturalnica a orasului. Mă bucurasem de linistea ce mi

surâdea într'un loc depărtat ca acela, într'o mahala în care companiile străine nu găsiseră trebuinţă să întinda şinele pentru tramvai, iar automobilele n'aveau ce căuta printre casele mici, ascunse de copaci, prin gropile pline de apa ce rămânea dela o ploaie la alta. Pentru mine, care mă duc la cafenea din an în Paşti, care nu prea iubesc nici teatrul, nici actriţele, uliţa „Vieţei", aşa se chema uliţa, era însăşi viaţa. Foarte bine. M'am mutat, şi'n cea dintâiu zi, nici nu mi-am aşezat decât patul, ca să pot gusta pe deplin liniştea atât de dorită. Care nu-mi fu mirarea, când, după câteva ceasuri, zbieretele unei întregi turme de boi, cu mieii după dânsa, şi apoi ale unei alteia, şi încă ale uneia, îmi spulberă pe rând nădejdea. Mă întrebam ce o fi căutând atâtea oi pe acolo? Iar noaptea, întreaga noapte, n'am putut închide ochii de tropotul tamaslâcurilor de vite, de strigătul văcarilor, de loviturile ghioagelor aruncate cu furie. Se 'nţelege, cum m'am sculat, am căutat să întreb, să mă deslușesc. Ce-am aflat? Uliţa mea era una dintre acele care încheia drumul hotărît prin care trebuiau să treacă, spre zalhana, toate vitele de tăiat aduse din ceialaltă parte a târgului. Eram prăpădit! Dar plătisem chiria înainte, şi dacă pentru mine lucrul ăsta era totul, pentru alţii ar fi fost doar un prilej de râs. A trebuit să stau acolo, prietene, să mă înfund în fundul unei odăi lăturalnice, ori de câte ori vroiam să citesc ceva; să tresar în fiecare noapte, de strigătele sălbatice ale văcarilor cari par'că-mi făceau în ciudă.

Şi am văzut, un an întreg, cum se duc la moarte bietele vite nevinovate. Le priveam aproape zilnic, căci le ducea şi ziua, când era nevoie. Imprejurările m'au dus şi la zalhana chiar. Şi am băgat de seamă că toate au presimţirea morţii ce li se pregăteşte. E altă ceva, dragul meu, să iei puşca la ochi, să tragi un foc, în pasărea care, stârnită de câne, n'are decât vremea să întindă aripele şi să se înalţe într'un singur fâlfâit. Vânătorul bun n'are nimic ce să-şi bănuiască. El are înăscut simţul acela care îndreaptă ochiul şi-i trimite privirea odată cu glonţul, de loveşte fără greş. Deaceia, niciodată n'am umblat cu cârpaci ce chinuesc pasările, lăsându-le pierdute, zile întregi, prin mirişti, ca să le mănânce furnicele de vii. Aceia nu se deosebesc de văcarii ce-şi rup ghioagele pe spatele bietului bou ce nu vrea să intre la moarte. — Faptul însuşi al morţii nu m'a înspăimântat niciodată, nici nu mi-a zdruncinat sufletul; mijloacele prin care ajungi să omori, şi vremea care o pui ca să îndeplineşti acest lucru, îţi poate da numai cutremurul sufletesc. La om, frica o poţi vedea mai uşor: în schimbarea feţei ce însoţeşte umilirea ceia a trupului, care se zbârceşte în tremur, şi care tresaltă în ţipătul ce scapă ascuţit din gâtul strâns de groază. La animale, aproape totdeauna, frica o cunoşti mai mult din ochi. Şi niciodată ochiul omenesc nu va putea arăta, cred, atâta groază cât va cuprinde acela al unui animal, care presimte primejdia. In ochii ceia mari şi atât de frumoşi ai boilor,

frica se zăreşte ca ceva tulbure ce înneaca privirea, apoi, după clipitul genei, îl lasa iarăşi curat, stic los, încremenind pleoapele, şi iarasi isvoraşte din adânc ceaţa, şi clipitul genei lungi şi arcate piere repede ca şi cum ar vrea sa alunge o vedenie, ra sărită deodată din pamânt. Atunci boul se opreşte, iar vacarii lovesc cu ghioagele şi el porneşte ameţit înainte... Dar niciodată n'am văzut presimţirea mor ţii, şi groaza mai adâncă, la un animal, ca în împrejurarea următoare. Intr'o dimineaţă de toamna porneam la vânătoare. O negură groasă se lasase umeda, ca o pânza, peste tot. Nu zăream decât la câţiva paşi înainte; ma, înabuşeam, iar picioarele îmi lunecau pe mâzga uliţei. Ma gândeam să ma întorc, când pe lângă mine trecu un ţaran care ducea de funie un bou; un baeţaş, copilul ţăranului, venea mai în urma, aşternând la fiecare pas, cu iuşca ce ţinea în mână, câte o lovitură, pe spatele boului ce nu prea vroia să meargă. Ma uitam dupa ei, îl duceau să-l taie. Deodată boul se opri. Degeaba îl lovea băieţaşul cu iuşca, degeaba trăgea ţaranul de funie. Boul îşi încordase gâtul, şi cu capul în piept se pironise locului. M'am apropiat de ei.

— „Haram naravit", îmi spuse ţăranul.

Şi, desnădăjduit, îşi scoase cureaua lată dela brâu, şi cum sunt toţi la furie, începu să-l lovească peste cap, peste ochi, unde nemerea. Atunci boul închise ochii, se lăsă în genunchi, apoi întinse gâtul şi scoase un raget adânc, înspăimântător de dure.os. „Năravul" lui era presimţirea morţii. Ţăranul îi

mai dete câteva picioare, băiatul găsi undeva un par, loviturile curgeau, boul se sculă, și, amețit, porni înainte. Rămăsesem împietrit, nici măcar nu avusesem puterea să-i opresc ca să-l mai bată. Și am stat de m'am uitat cum se ștergeau în ceața câteși trei: trupul greoiu și îndurerat al boului, țaranul pe care nevoile poate că-l mânau să-și vânza sprijinul, copilul care la fiecare pas așternea câte o lovitură pe spatele vitei lângă care crescuse, cu care se jucase, serile, când se întorceau dela câmp".

Vânatorul tacu. Apoi după câteva clipe, un glas puternic se auzi strigând la băiat:

Mă, Niță, ada vițelul.

Vânătorii se sculara, își petrecură pe dupa umeri puștile și torbele, se încinsera cu patrontașele, șuerară câniĭ, și pornira în zalhana. Intrară înăuntru și se duseră pe podișca întinsă, cu scândurile rărite, deasupra apei. Băețașul aduse vițelul de funie. Vițelul se opri domol, cu ochii mari, peste care par'ca se așternuse ceva pe care clipitul pleoapelor vroia sa-l șteargă.

Casapul se puse drept în fața vițelului, îi lua capul în mâni, ca și cum ar fi vrut să-l privească bine, apoi scoase repede junghiul din teaca de lemn ce o avea în brâu, și, cu o sclipire ca de fulger îl înfipse între cornițele de-abia răsărite.

Vânătorii nu avuseseră vremea să vadă decât rostogolirea moale a vițelului.

Și pe când băiețașul se lăsa pe vârful picioarelor să privească țintă la tresărirele ușoare ale trupului, dânșii plecară repede.

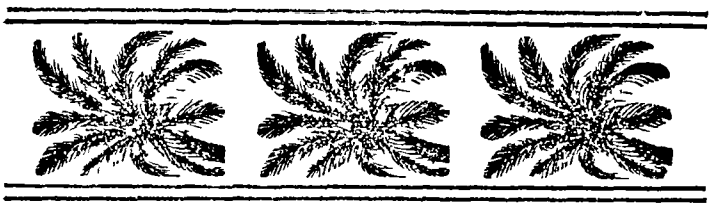

UN SUFLET

Gheorghe Dancu poate că n'ar fi cunoscut niciodată pe Toader Bulcuș, dacă o întâmplare ce făcu mare vâlvă printre studenți, și în tot Bucureștiul, nu l-ar fi îndemnat să-i caute prietenia.

In ziua aceia, o zi răcoroasă din începutul primăverei, când zăpada deși topită par'că-și lasă răceala în norii statorniciți pe cer, Gheorghe Dancu, plictisit, neavând ce face, se duse la Universitate. Cu toate că era în anul al doilea la drept, nu-i prea călcase piciorul pe acolo în afară de zilele de examen, așa că i s'a părut ciudat când s'a trezit în mijlocul atâtor studenți, în învălmășagul atâtor glasuri deosebite, al căror sbârnâit îi intra în ureche, și-i răsuna în cap, amețindu-l. Un student din fund vru să arunce altuia un caet, și-l nimeri pe dânsul drept în cap. Nici n'a avut vreme să se întoarcă să vadă cine-i acela, când ușa se deschise cu vuiet mare, și un tânăr voinic, cu mustățile groase și

negre ca mangalul, intră, se sui pe catedră, și răcni: „Tăcere!" Se făcu tăcere, întoarseră toți capetele, apoi venitul întrebă: „Ei, știți voi cine a găsit cei zece mii de franci, ai bogătașului, despre care au urlat gazetele două zile de-a-rândul?" Un glas raspunse: „N'ăi fi dumneata?" Iar un copilandru, cu mustața abia răsărită, se sculă, și se grăbi să adaoge: „Păi dacă ar fi așa, cred că n'am avea placerea să-i auzim glasul". Râseră cu toții. Dar mulți pierdură răbdarea: „Haide, spune-ne odată, nu ne plictisi!" Atunci cel ce adusese vestea rosti, rar, ca să prindă cu toții cele spuse: „Aflați, domnilor, că cei zece mii de lei, au fost găsiți azi dimineața, lângă un strat cu flori în grădina cafenelei Moldova, de către Toader Bulcuș, care a avut... deșteptaciunea să-i ducă la poliție, pentru a fi înapoiați păgubașului, bancherului Solomon". O clipă rămaseră toți înmărmuriți, apoi unul îi spuse: „Glumești". Dar studentul scoase jurnalul din buzunar și-l aruncă în mijlocul băncilor. Toți se repeziră, și, după ce sfârșiră de cetit știrea, se auzi din toate părțile: „Dobitocul", „Nătărăul", „Prostul!". Iar copilandrul se ridică în sus: „Eu sunt de părere, domnilor, să-l îndepărtăm dintre noi, ca pedeapsă". Râsul îi mai liniști. După ce aruncase jurnalul, studentul eșise în sală, dar după câteva clipe trânti din nou ușa: „Sssst! Bulcuș!" Deodată se făcu tăcere. Dancu întoarse capul să vadă chipul omului care adusese răscolirea aceasta în suflete. Pe ușa deschisă în lături se ivi, deodată, un trup subțire, ca un băț; cel

ce intra poate sa fi avut vre-o douazeci și unul de ani. Mergea încet, fără sa se auda cum calca, uitându-se drept înainte, cu un caet în mâna; îl ruga pe Dancu să-i facă loc, și se așeza în bancă, lângă el Felul cum intrase, cum lunecase în bancă, și cum deschisese caetul, fără sa foșnească foile, îi dase lui Dancu închipuirea umbrelor ce le vezi seara, în lumina lămpei, strecurându-se pe părete, ca niște vedenii dintr'o alta lume. Ochii tuturor studenților se deschiseră mari, ciudați. In privirile lor se citea mirarea, și mustrarea, poate că și admirația; o privire pe care numai învălmășagul sufletului o poate aprinde. Nimeni nu îndrăzni să arunce o vorbă mai tare spusă; toți șopteau între dânșii. Bulcuș începuse să scrie, liniștit. Dancu îl privi mai de aproape. Avea o față supță, galbenă, pe care cei doi ochi negri o încălzea cu o undă de duioșie. Parul lucios, lung și negru, ridicat în susul frunței, îi cădea în neorânduiala peste gulerul destrămat, căruia îi atârnau icicolo, ațele, ca o scamă. Și din deschizătura largă a acestui guler, de moda veche, osul gâtului îi eșea puțin afară. Trebue să fi fost grozav de sărac. Se vedea că, în lipsa unui palton, hainele subțiri de vară, roase și cârpite, erau umflate de flaneaua de supt ele.

Și cum se uita întins la dânsul, Dancu își aduse aminte ca într'una din zilele Crăciunului, se opri sa privească după un tânăr ce trecea pe ulița, sgrebulit, îmbrăcat într'un pardesiu, ferfenițit, masliniu, în care, Dancu, se gândea că dacă el ar fi fost

îmbrăcat atuncea, ar fi înghețat de frig. Era Bulcuș. Și l amintea bine. Lucrul acesta îl apropia și mai mult de dânsul.

Atunci intra si profesorul; se sui pe catedra, își purta repede, cu aceiași mișcare obișnuită, amân doua mânile peste față, apoi vroi să înceapa cursul. Dar deodată se opri, și întreba: „Mă rog, e printre dumneavoastră un domn Bulcuș?" Tânărul se scula în sus, și'n sala rasună un glas tăios, scurt, si ho tărît, ce nu-ți puteai închipui, dacă nu vedeai, ca poate eși din trupul acela subțire ca un chibrit: „Eu sunt". „A, dumneata", și'n ochii profesorului scăpăra aceiași privire care înflăcarase, cu câteva clipe mai nainte, cautatura studenților. Profesorul se uita la el câtva, apoi adaogă, c'un zâmbet greu de înțeles: „Mulțumesc, am vrut să va cu nosc". Și începu să vorbeasca, gândind aiurea par'ca decât la ceeace spunea, aruncând din când în când câte o privire catre studentul ce-și luneca într'una creionul pe hârtie.

La sfârșitul orei, Dancu se întoarse catre vecinul sau și-i zise: „Nu cumva, domnule Bulcuș, mi-ai putea împrumuta și mie caietul cu notele ce-ai scos?" Tânărul îl privi drept în ochi, zâmbi și-i răspunse: „Cum nu, decât trebuie sa le trec pe curat, acasa; eu scriu foarte încurcat. Apoi întinse mâna și-l întrebă: — „Domnul?" „Gheorghe Dancu". Și peste o clipă se despărțiră.

Dancu pleca spre casă cu încredințarea că-și ga-

sise un prieten. De aceea luă hotărîrea să se ducă mai des pe la Universitate.

Mergând se gândea: Intâmplarea aceasta căzuse în mijlocul unui furnicar de oameni, cu vâjâitul sfărâmăturilor de stele, rupsese şirul obişnuit al lucrurilor din fiecare zi, sdruncinase par'că minţile, silind pe toţi să-şi cerceteze sufletele în care se vedea că poate sa încapă atâta ciudă, atâta parere de rău. El singur n'ar fi putut spune hotarît ce-ar fi făcut în locul lui Bulcuş. El care avea cu ce să trăiasca, pe ce să înveţe, cu ce să-şi treacă vremea chiar. Şi se încredinţă cât de puţin suntem noi ai noştri, cât de stapâne sunt patimele pe oameni, şi ce apucături ascunse zac, colea, ca într'o tainiţă în care ele stau, gata sa se răpeadă, ca nişte făcători de rele.

Apoi mări paşii sa ajunga mai repede, sa povestească şi celor de acasa.

Peste două zile tocmai se pregatea să iasa în oraş, când servitoarea îi spuse că-l cauta cineva. Eşi în sală. La uşă, aştepta Bulcuş. Se grăbi sa deschidă. Acesta îi întinse repede caetul:

— A trebuit să transcriu cam multişor, de aceea am întârziat. Bună ziua!

Şi dădu să plece.

Dancu îl prinse de mână, îi mulţumi, atins de atâta bunăvoinţă, vroi numai decât să-l oprească. Nu ştia cum:

— Te rog mai rămâi.

Apoi îi veni o idee:

— Altfel nu primesc caetul. Poftim, iată-l. Te rog, să rămâi.

Bulcuș se înduplecă. Dancu îl luă de braț și-l duse în salon.

— Bine, cum m'ai nimerit?

Bulcuș întrebase tocmai pe un student care din întâmplare îl cunoștea. Dancu eși o clipa și se întoarse în salon cu mama și cu tatăl său. Bătrânul, un moldovan, plin de suflet, cu părul alb dat la o parte, ca un fald, pe frunte, se duse deadreptul la Bulcuș.

— Sunt încântat că te pot vedea, domnule Bulcuș. Mi-a spus băiatul meu tot. Foarte frumos. Foarte frumos.

Apoi îl privi în ochi, îi mai scutură mâna, și-i zise din nou:

— Așa, foarte frumos.

Mama lui Dancu, o femee grasă, cu mișcări adormite, parea totdeauna că e trezită, chiar atunci, din somn; vorbea trăgănat, cu mare sfială, ferindu-se de privirile soțului ei. Spunea tot ce-i venea pe limbă cu o sinceritate care se apropia uneori de copilărie, și supăra grozav pe d. Dancu.

— Dar ori și cum, adăogă ea, măcar pe jumătate tot trebuia să-ți deie și dumitale, domnule student.

Bulcuș se înroși:

— A! doamnă...

Dar bătrânul o fulgeră cu privirea:

— Nu, nu, foarte bine a făcut că n'a primit Dumnezeu vede toate de sus, şi o să-l răsplătească.

Apoi pentru că trebuia să plece se întoarse catre tânăr:

— Cred că o să am placerea sa te vad cât de des în casa noastră.

Ii strânse mâna şi eşi din salon.

După puţin se sculă şi Bulcuş sa se duca.

— „Când vei sfârşi de cetit caetul, scrie-mi o carte postală", îi spuse lui Dancu, în uşă, „strada Diminetei, numarul 3".

Apoi par'ca îi păru rău că-şi dase adresa, adaogă repede:

Sau mai bine nu, vin eu peste câteva zile. Da aşa e mai bine.

Şi plecă...

Dancu se gândea ca ar fi frumos din partea lui, sa răspunda bunavoinţei lui Bulcuş, ducându-se la el, cu toate ca acesta îl oprise oarecum. Se îmbraca şi porni. Habar n'avea încotro era strada Diminetei; întreba pe un sergent şi căpătă deslusiri. Deabea nimeri, dupa o întreaga calătorie prin uliţi mici, întortochiate, pline de gropi şi praf, marginite de locuri pustii, pe care mahalagiii îşi aruncau sdrenţele. Nici nu i-ar fi dat prin gând câte înfundături de acestea putea să aibă un oraş cu atâta poleială ca Bucureştiul. Când ajunse în faţa căsuţei, lăsată într'o rână, ca îngenunchiata supt acoperişul greoiu de olane, deabea sta în picioare. Bătu la uşă. Ii deschise o babă adusă de şale, ce-şi

ținea mâna într'un șold ca să se sprijine. De pe sala întunecoasă, ca o hruba, năvăli un aer cald, îmbâcsit. Dancu se opri în prag:

Mă rog, domnul Bulcuș stă aici?

Batrâna întinse capul cu vițele cenușii de păr scapate de supt bariz.

Aici, măiculița, colo'n fund. Dar nu-i acasă. Trebuie sa vie. Daca vroiți îl puteți aștepta.

Dancu rămase puțin pe gânduri, apoi se hotarî. Intră pe sală, după bătrână, și tocmai în fund, la stânga, într'o cămăruță, — odaia lui Bulcuș — fu nevoit să stea locului ca să se deprindă cu întunericul. O ferăstrue, cât palma, da într'o curte mică, plină cu poloboacele crâșmei din față, din care venea să pătrundă, până înăuntru, un miros acru de oțet. In odaie, un pat, o masă, pe care erau câteva cărți, iar lângă ușă, într'un cuiu, un pardesiu. Dancu se apropia: era pardesiul cu care-l văzuse în ziua aceea de iarna, când rămasese pe urma lui să-l privească. Pe când avea încă în minte icoana amintirii acesteia, intră din nou bătrâna:

— Să mă ertați, era să-mi dea cratița 'n foc. Sânteți cunoscut cu domnul Bulcuș?

Chipul bătrânei se distinse într'un zâmbet dulce, neașteptat, ca o rază de soare venită prin spărtura unui nor.

— Da, îi sunt prieten.

Bătrâna se plecă și mai mult de șoldul, în care își avea afundat pumnul, și adăogă, cu acea trebuință a bătrânilor să spue tot ce au pe suflet:

— E la lecție. Dă lecție unui băeat de popă, ici, în dealul Spirei. Are treizeci de lei pe lună, și Joia și Dumineca, masa. Mai scrie el câte o hârtie, două, unuia și altuia, și o duce săracul.

Și iarăși zâmbi.

Dancu vroi să afle mai multe din viața prietenului său:

— Ei, și 'n celelalte zile unde mănâncă?

— Nu știu măiculiță, nu știu. Dar e foarte detreabă. Ia un băeat sărac.

Apoi își aduse aminte, se lovi cu amândouă mâinile peste pestelcă, și țipă, ca și cum ar fi împuns-o cineva:

— Cratița!

Și se repezi pe ușă.

Peste puțin un sul de aburi năvăli din nou în cămăruță, și Bulcuș rămase încremenit, rușinat, în fața lui Dancu:

Bine se poate să vii aici, în vizuina asta?

In două săptămâni de zile se împrieteniseră ca și când s'ar fi cunoscut de ani întregi. Aproape nu era zi să nu se întâlnească, — de cele mai de multe ori la Universitate, unde începuse și Dancu să meargă regulat.

Odată tatăl lui Dancu își întrebă băeatul:

— Ei, te-ai văzut azi cu Bulcuș?

Nu-l văzuse.

Atunci bătrânul povesti cum adineoarea, căutând pe un misit, într'o cafenea mică, zări pe Bulcuș

luând un ceaiu, acum la ceasul prânzului. Bătrânul se ferise ca să nu fie văzut. Întrebă pe un chelner, despre Bulcuș, și chelnerul îi spuse că e un student sărac ce-și iea ceaiul regulat, aproape în fiecare zi. Dancu își aminti atunci și de lămuririle bătrânei, și spuse tatălui său ce aflase. Nici nu mai rămânea vorbă că în afară de cele două zile, în care avea masa la preotul căruia îi pregătea băeatul, lua câte un ceaiu, poate unul pe zi.

Auzind aceste bătrânul se mâhni, și zise:

— Să-l poftești la masă la noi.

Și adăogă supărat:

— Trebuia să faci mai de mult asta; eu am atâta pe cap; nu-mi pot aminti de toate.

A doua zi Bulcuș luă prânzul la familia Dancu.

De atunci venise des să mănânce; nu așa de des însă cât ar fi vrut prietenul, și părinții acestuia.

Intr'o seară, la masă, doamna Dancu, îl întrebă, cu acea dorință a femeii ce vrea să știe toate:

— Mă rog, domnule Bulcuș, părinții dumitale trăesc, sunt în București?

Bulcuș rămase o clipă fără să răspunză, lăsă furculița jos, și tulburat par'că îngăimă:

— Trăesc, doamnă, dar nu-s aici... sunt la țară.

Și nu mai mâncă nimic. Deabia dacă mai scoase câteva cuvinte, până la sfârșit. După masă plecă îndată.

După ce se duse, doamna Dancu spuse:

— Mi se pare că întrebarea mea l-a cam jicnit.

Bătrânul se supără:

Eu nu înțeleg, Anica, ce ai tu să cercetezi lumea. Nici nu 'ncape vorbă că întrebarea ta l a mâhnit. Nu-ți puteai închipui că părinții lui trebuie să fie niște ființi cu același suflet cinstit: niște bieți nevoiești, pe care el, săracul, nu-i poate nici ajuta?

Domnul Dancu trimise copiii dincolo, și urmă înfuriat.

Și dacă n'ar fi așa, ce-ți pasa dacă părinții lui îs aici, la țară, sau chiar în ocnă? Mie mi e deajuns, și tot așa trebue să i fie și lui Gheorghe, cinstea rara, pentru vremea noastră, a băiatului lor. Dar așa ești tu!

Și bătrânul care în astfel de împrejurări nu se putea înfrâna, și n'avea nici o măsură când era vorba de ai săi, se apropie de soția lui, și-i spuse încet, privind-o scrutător, ca și când ar fi vrut să deschidă o rană veche:

Ți-am scormonit eu vreodată în suflet?

— Ei lasă-mă acuma! se rugă nevasta lui, și începu sa plângă.

Bătrânul eși din odaie.

După întâmplarea asta, Dancu se gândi mult la prietenul lui. Și 'n sufletul său, în care avea amestecat ceva din acel al tatălui său, și mai mult dintr'acel al mamei, în sufletul său nelămurit încă, nu putea să-și închege o judecată dreaptă asupra lui Bulcuș. Era a doua oară când îl văzuse mâhnindu-se adânc, la amintirea părinților lui, cari, după cum spunea bătrânul, trebuea să fie săraci lipiți

pamântului, undeva, în fundul vreunui sat. Dar până atunci nimic din tainele sufletului prietenului nu aflase. O singura dată doar, într'o seară, îi scapase un oftat: „Ei, dragă, ce fericit ești tu că poți sta lângă ai tăi!" îi spusese Bulcuș, apoi tăcu. Atâta.

Doar numai felul lui de a se îndosi, de a merge numai pe străzile lăturalnice, ca și cum s'ar fi ferit sa vada chipul cuiva, era poate singurul semn mai vadit al amărăciunei ce-i apăsa sufletul.

Intr'un rând, Bulcuș nu se arătă vre-o trei zile. Dancu și cu bătrânul se duseră să-l vadă; îl găsiră bolnav în pat: gazda, lângă dânsul, îi uda fruntea cu oțet. Bulcuș deabia putea vorbi. Bătrânul trimise pe fiul său după doctor.

In vreme cât stase acolo, starea lui Bulcuș se înrautăți. Când veni doctorul, îl cătă îndelung. Avea o pneumonie. Bătrânul rugă pe doctor să vie zilnic, apoi plecă, mâhnit, în oraș să trimită doctoriile cu Gheorghe.

Pe urmă începură zilele de caznă, zile de primejdie ale boalei, când cei din prejur urmăresc privirea, răsuflarea bolnavului, așteptându-se par'că la ceva ce poate veni deodată; și când, celui care zace, i se pare că toate se topesc împrejurul lui, ca o lume de ceară, și că, odată cu lumea aceasta, se topește și dânsul încetul cu încetul.

Intr'una din zile, Bulcuș înțelese că moartea străjuește lânga dânsul, își dete lămurit seama că poate

sa se duca dintr'o clipa în alta, şi o amintire începu să-i chinuiască mintea.

Gheorghe, care stase neîntrerupt lânga patul lui, era şi acum acolo, dimpreună cu gazda. Bulcuş întoarse, cu greu, capul şi-i facu semn ca vrea să-i vorbească. Dancu se pleca până lângă faţa lui:

— Te rog ceva.

— Spune, Toadere.

Bulcuş rămase o clipa nehotarît, apoi urmă:

— Te rog scrie mamei... Scrie-i că mi-e cam rau.

Gheorghe se sculă repede, se duse la masuţă, luă cerneala şi tocul, apoi se căută prin buzunar, gasi din întâmplare un plic, şi veni lângă prietenul sau.

Dar în aceasta vreme gândul lui Bulcuş se întoarse. Lui Dancu i se păru că prinse, în ochii stinşi ai prietenului său, o parere de rău ca-i împartaşise dorinţa aceasta; îl intreba:

— Numai atât să-i scriu?... Unde sta mama ta?

— Nu ţi-am spus? întrebă iscoditor Bulcuş.

— Nu.

Bulcuş închise ochii, răsuflă din adânc, apoi adăugă:

— Lasă, dragă Gheorghe, nu mai scrie... O să fie bine; de ce s'o speriem.

Şi cu toate rugăminţile lui Dancu, nu-i mai putu scoate un cuvânt din gură. Dancu rămase mirat, şi mâhnit, de această întorsătură a lucrurilor.

Pe Bulcuş arşiţa îl cuprinse şi mai grozav. Dormita, şi mintea îi înfăţişa crâmpee din întreaga lui viaţă, crâmpee învălmăşite, fără nici o legatură

Şi, în toate, chipul mamei lui răsărea alături. Apoi deodată tresări. Pricepu că fierbinţeala îi smulgea cuvintele, poate şi vre-o mărturisire. Şi pentru ca să nu se întâmple aceasta, avu puterea să roage pe Dancu să-i citească ceva. Acesta se sculă şi ca să-i îndeplinească gustul căută o carte. Dar după câteva clipe Bulcuş căzu într'un somn adânc. Bătrâna rămase mototol într'un colţ, uitându-se cu ochii mari speriaţi.

Cu toată înfăţişarea lui şubredă, Bulcuş era foarte puternic, şi birui boala. Dancu simţi o bucurie nemărginită, ca după însănătoşirea unui frate, şi în cea din urmă zi, când veni şi bătrânul să-l vadă, Bulcuş mai avea de stat, după spusa doctorului, încă vre-o săptămână în pat.

La întoarcere, pe drum, bătrânul vorbi băiatului sau:

— Ştii ce mă gândesc eu? Spune-i tu lui Bulcuş, după ce s'o face bine, că aşi fi foarte mulţumit dacă în schimbul locuinţei şi hranei ar da lecţii lui Vasilică al nostru. I-am da odaia din fund, cea dinspre grădină, şi ar merge lucrurile bine şi pentru el şi pentru noi; căci Vasilică e cam ştrengar.

Gheorghe adăogă:

— Atunci o să aibă cu ce-şi ajuta şi pe mama lui.

Şi, pentrucă nu-i spusese încă, îi povesti cele întâmplate când cu scrisoarea, când îl rugase Bulcuş să scrie mamei lui.

Bătrânul rămase o clipă gânditor, apoi vorbi:

— Trebue să fie ceva cu părinții băiatului ăstuia; decât, am spus-o și mă-tii, pe noi nu ne privește asta. El e un suflet cinstit, un suflet rar, rar. bătrânul dădea din mâni, înfocat, strigând tare, în huruitul trăsurii:

— Rar suflet, rar suflet!

Apoi adăogă:

— Așa, să-i spui din partea mea lucrul acesta.

Dancu nu mai putea de bucurie. Nu avu răbdarea să aștepte; spre seară se întoarse la prietenul său. Din una în alta aduse vorba:

— Tata e cam supărat. Vasilică e un știengar, nu prea învață, peste câteva zile e examenul și el habar n'are de nimic. Eu n'am răbdarea trebuitoare, ca să mă țin de capul lui.

Apoi, ca și când i-ar fi venit atunci ideia:

— Doamne, Toadere, dacă ai vrea tu să stai la noi, și să-l dăscălești, ce mare îndatorire ne-ai face. Tata te-ar lua în brațe să te sărute.

Bulcuș răspunse:

— Bine, lucrul acesta îl pot face și fără să vă stingheresc, fără să stau pe capul vostru. Uite, o să viu în fiecare zi.

— Nu, nu se poate. Ce mai la deal la vale, eu ți-am pregătit odaia de lângă grădină. O să învețe și Vasile, fie vorba între noi, o să învăț și eu. Așa, uite, o să vezi, de nu vii, cad la toate examenele.

Și nici nu-l mai lăsă să răspundă, plecă spunându-i:

— Hai fă-te bine; peste o săptămână să știi că te ridic pe sus.

Peste o săptămână, într'o Sâmbătă dimineață, Bulcuș își aduse pardesiul, cele două-trei cărți, și o lăditță de mână. Părinții lui Dancu îl primiră ca pe un copil al lor. Bătrânul îl sărută pe amândoi obrajii și ducându-l în odaia lui îi zise: „Fii bine venit! O să-ți rămânem recunoscători pentru îndatorirea ce ne faci".

De a doua zi chiar, Bulcuș începu lecțiile cu Vasilică, iar în zilele când nu se duceau la facultate, citea, după prânz, cu Dancu.

Bulcuș se întremase, par'că era mai vesel, părea însă tot așa de sfios când vorbea, tot atât de sălbatec. Serile eșea rar, dar atunci silea pe Dancu să iee străzile dosnice, — cele de mai multe ori în spre șosea.

Cea din urmă zi a lui Iunie, fu o mare bucurie pentru toți. Vasilică trecuse clasa, Dancu și cu Bulcuș luaseră examenele cu bile albe, iar bătrânul se fălea cu grânele de pe moșioara lui de lângă Bacău. Acolo aveau să se ducă peste două săptămâni, cu toții, și cu Bulcuș.

Seara prietenii o luară încet, încet, în spre șosea. Se țineau de mijloc și vorbeau. Pentru întâiași dată de când erau împreună, Bulcuș își deschise puțin inima.

— „Dacă sunt atât de mulțumit astăzi numai ție ți-o datorez, îi zise lui Dancu și-i strânse mâna.

In noaptea senină, străvezie, până dincolo de stele par'că, în mirosul teiului a căruia floare tot mai rămăsese încă ici-colo, ei mergeau bucuroşi în suflet, cu un fior de fericire în întreaga lor fiinţă.

— De cinci ani de zile, astă seară, urmă Bulcuş, e întâiaşi dată când cred că sus, colo, îmi am şi eu steaua.

— Care o fi a noastră? întrebă Dancu, privind spre ciurul cu grăunţe de aur al cerului.

— Oricare: totul e să ştii că se coboară de sus de sus o rază şi deasupra capului tău.

Peste o clipă Bulcuş adăugă:

— La anul îmi iau licenţa, şi mă pun pe muncă. Să am acolo cu ce trăi, şi atâta.

Se aşezară pe o bancă, în fundul unei cărări întunecate. Când şi când câte un automobil, bâzâind ca un bondar, zbura pe şoseaua dreaptă, apoi liniştea cădea din nou, ca şi cum s'ar fi scoborît din înălţimi.

Uneori, dinspre chioşcul a căruia lumini se vedeau departe, ca oglindirea stelelor în apă, ajungea până la ei, valurile muzicei militare.

Şi aici pe bancă, înfăşuraţi de mirosul puternic al crinilor de apă, miros ce se împrăştia de undeva, dintr'un avuz, sufletul lui Bulcuş par'că se înduioşă o clipă, şi spuse iar lui Dancu vorbele pe care acesta le mai auzise, odată: „Ce fericit eşti tu că poţi rămânea lângă ai tăi!" Apoi iarăşi îl cuprinse voia bună, şi, fără nici o legătură cu ce vorbise

înainte, rasuflă ușurat: „Uf, bine c'am scăpat și de examen!"

Ramase multa vreme tăcuți, apoi, într'un târziu, cei doi prieteni se smulseră ca dintr'un vis, și porniră cu pași repezi înainte.

Dancu fluera un marș, și nici nu-și dete seamă că pentru întâia data izbutise să-și aducă prietenul în mijlocul orașului, pe calea Victoriei.

Pe stradă trecătorii erau rari, toți petreceau prin grădini, deși era miezul nopții.

Mergeau fără sa știe unde.

Cum se duceau astfel ajunsera în fața Teatrului Național. In colț, auziră niște glasuri și vazura, deodată, înaintea lor un grup de tineri. Vroira să treacă mai departe, dar zarind în mijlocul lor o femee, se opriră, ca să privească. Tinerii necăjeau pe o femee de stradă. Unul o tragea de fustă, altul de umbrelă, iar un altul, mai înalt ca toți, îi îndesa cu palma palaria pe cap. Femeea se încerca să scape din cercul strâns împrejurul ei, dar îi era peste putința. Și vazând aceasta începu sa țipe. La strigătul ei Bulcuș își smunci, ca un apucat, mâna de supt aceea a prietenului sau, se repezi, dând pe băeți la o parte și, apucând femeea de braț, o lua cu de-asila par'că să meargă cu el.

Baeții rămaseră încremeniți. In sfârșit unul le striga pe urmă: „Măi, strașnic cavaler". Iar cel înalt adăogă:

Bine i-ați făcut. Băbatia și-a trăit traiul și-a

mâncat mălaiul, are casă, bani, și tot nu vrea să se astâmpere.

Dancu rămase și dânsul țintuit, locului, neștiind ce să facă, atât de neașteptată și fulgerătoare fu întâmplarea aceasta. Apoi, desmeticindu-se, o luă repede, după prietenul care se depărtase binișor cu femeea lângă el. Când se apropie micșură pasul, și rămase în urma lor. Mirat peste măsură de această izbucnire a lui Bulcuș, îi era și ciudă că-i stricase o seară atât de frumoasă, îl și admira că luase cu atâta bărbăție partea unei femei. Și, ca și în fața întâmplării trecute, cu banii, dânsul se întreba dacă ar fi fost în stare să facă lucrul acesta. Cel ce țipase în urmă, nu greșise; Bulcuș era într'adevăr un strașnic cavaler. Dar când îi văzură că merg mereu, își aminti de vorbele aceluia care făcuse pe femeea de stradă: „băbătie" bogată. Cu adevărat, în strecurarea repede, din dreptul felinarului, când Bulcuș o luase de braț, îi zări și dânsul fața văpsită. Și își închipui ce urme adânci, ce sbârcituri numeroase ascundea stratul gros de grăsime pe obrazul acelei ființi nenorocite. Din repedea ochire asupra îmbrăcămintei ei, putu să înțeleagă că în adevăr avea și ce să cheltuiască; foșnetul fustei de mătasă de pe dedesupt se auzea până la el. Dar știa că ființele acestea oricât ar avea, oricât ar fi agonisit, nu pot să-și petreacă nopțile singure, nopțile ticnite, nopțile care întremează bătrânețea, învălind ca într'o pânză albă, sufletul ce învață să se înfrâneze. Obiceiul le e trecut în sânge, și o

noapte petrecută singură le-ar chinui, le-ar scoate vedenii în față, ce le-ar înebuni de groază. De aceea umplu trotuarele, agățându-se ca niște scai de hainele trecătorilor, până ce boala le aruncă pentru totdeauna în patul, în care, deabea atuncea, își pot găsi liniștea.

Apoi Dancu zâmbi la gândul ca Bulcuș se hotărîse, pe cât părea, să treacă peste bătrânețea tovarășei lui.

Totuși îi urma pe strazi lăturalnice, întunecoase. Bulcuș pășea repede, pașea nerăbdător; femeea deabia se târa după dânsul. Lui Dancu îi veni din nou să râdă, — își știa prietenul atât de liniștit.

Intr'o uliță dosnică, în fața unei căsuțe chipeșe, se opriră. Femeea se căuta prin buzunar, scoase cheia, și o vârî în ușă, deschise și intră. Dancu tocmai vroi să se întoarcă, când baga de seamă că ușa se închise după femee, și ca Bulcuș se întorcea cu pași repezi, înapoi. Când sosi în dreptul lui și-l zări, îi spuse cu glasul înnăbușit:

— Pentru ce m'ai urmarit? Haidem!

Dancu îl luă de mână, și-i zise:

— Ai făcut bine, dragul meu.

Apoi adăogă zâmbind:

— Dar ori și cum pentru atâta lucru nu făcea să vii până aici!

Atunci Bulcuș se opri locului, își cuprinse cu o mână fața, iar cu cealaltă strânse prietenul de braț, încât acesta era să strige de durere, apoi, neputând

să-și înăbușe nici plânsul grozav, nici mărturisirea ce par'că i-o smulgea cineva din suflet cu de-asila, strigă înnăbușit:

— Taci. Era *mama*!

oooo

CUPRINSUL

MUNICIPIUL BUCUREȘTI BIBLIOTECA

	Pag.
Cea d'intăi durere	9
Ucigașul	12
Tată	17
Ochiul lui Turculeț	25
Vierul	32
In ajunul anului nou	42
Intîmplarea	49
Innecatul	56
Uitat	62
Un aprețuitor al frumosului	68
Cine a iubit-o	77
Moștenitorul	86
Tresărirea	91
Frați	96
Grușan	101
Flămând	115
Patima	121
Colonelul	128

Pag.

Părtașul — — — — — — — — — — — 134
Fugitul — — — — — — — — — — — 139
Înșelat — — — — — — — — — — — 144
Puișorii — — — — — — — — — — — 151
Odată — — — — — — — — — — — 154
Pe-atunci — — — — — — — — — — — 158
O amintire — — — — — — — — — — — 163
Locul tainic — — — — — — — — — — — 169
Pe malul Siretului — — — — — — — — — — 174
La moarte — — — — — — — — — — — 177
Un suflet — — — — — — — — — — 184